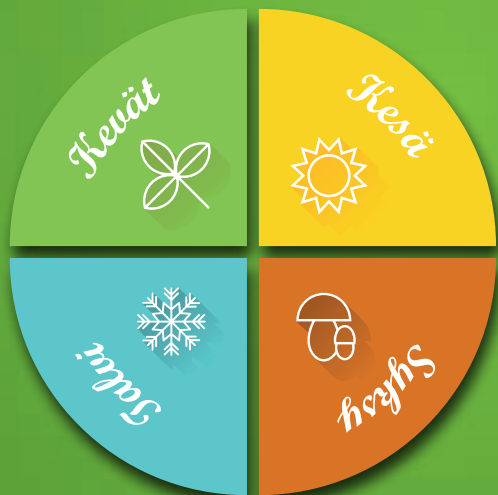

Lasten ja perheiden luontotoiminnan vuosikello

JOHDANTO

Luonto on oleellinen osa ihmisen elämänlaatua. Se vaikuttaa myönteisesti fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen ja hyvinvointiin. Sen on todettu lieventävän stressioireita, parantavan keskittymiskykyä, lisäävän myönteisiä tunteita sekä vähentävän rauhattomuutta ja aggressiivisuutta. Luonnossa puuhailulla on myönteisiä vaikutuksia ihmisiin, mutta tutkimusten mukaan jo pelkkä luonnon läsnäolo riittää tuottamaan positiivia hyvinvointivaikutuksia.

Luontolähtöisestä hyvinvointitoiminnasta puhuttaessa, käytetään usein yleisesti vakiintunutta termiä Green Care. Green Care tarkoittaa toimintaa, jossa luontoa käytetään tavoitteellisesti ihmisten hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Green Care perustuu luontolähtöisiin menetelmiin, joita käytetään erityyppisissä ympäristöissä kuten metsässä, puutarhassa tai maatilalla. Toimintaa voidaan toteuttaa myös kaupungeissa tai sisätiloissa. Green Carea toimintaa toteutetaan muun muassa ikäihmisten, lasten ja nuorten, mielenterveys- ja päihdekuntoutujien, pitkäaikaistyöttömien sekä kehitysvammaisten kanssa. Toimintaa voidaan toteuttaa koska tahansa vuodenajasta riippumatta, eikä se välttämättä vaadi suuria rahallisia resursseja, välineitä tai tiloja. Onnistumiset, uusien taitojen oppiminen sekä yhdessä tekeminen mahdollistavat voimaantumisen luontoympäristössä.

Pidät käsissäsi lasten ja perheiden luontotoiminnan vuosikelloa, johon on koottu niin puutarha, maatila, luonto kuin eläinavusteisiakin aktiviteetteja, joita voidaan lasten ja perheiden kanssa toteuttaa. Opas on suunnattu idea- ja innostusmateriaaliksi ohjaajille, tuottamaan lapsille ja perheille hyvää mieltä sekä onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia.

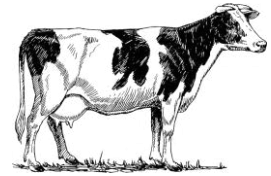
SISÄLLYS

- Lukijalle
- Green Care –toiminta lasten kanssa
- Vuosikello:
 - toimintaohjelmakkeen selitykset, vuosipuun ohje

Tammikuu

- Jäniksen ruokinta
- Lumihutaletutkija
- Lehmävierailu
- Lumikammi

Tammikuun eläin:

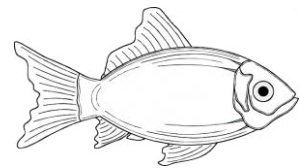

Retkivinkki: Tunnistaako eläinten jälkiä lumisilla hanoilla?

Helmikuu

- Metsänneidon rannerengas
- Jäätaidetta
- Puut talviasuissaan
- Jäälvhtv

Helmikuun eläin:

Retkivinkki: Pilkkiretki.

Maaliskuu

- Risunoita
- Villatipuliini
- Veikeät pääsiäismunat
- Krassitukat

Maaliskuun eläin:

Puuhavinkki: Seuraa kevään muutoksia ja rakenna linnulle

Huhtikuu

- Siilin ruokinta
- Huovutetut eläimet
- Iloiset kukkaruukut
- Herätä herne!

Huhtikuun eläin:

Retkivinkki: Kevät on muuttolintujen sesonkiaikaa, linturetki odottaa.

Toukokuu

- Ämpäriperunat
- Hymyilevät auringonkukat
- Lasten oma kasvipenkki
- Valokuvakasvio

Toukokuun eläin:

Puuhavinkki: Valitkaa mieluisia kasveja kasvimaalle.

Kesäkuu

- Perhospuutarha
- Kiviaskartelu
- Lintujen kylpyallas
- Jokamiehen oikeudet

Kesäkuun "eläin":

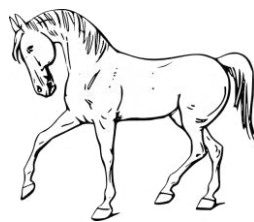

Retkivinkki: Kauniina päivänä on kiva istua ongella.

Heinäkuu

- Linnunpelätin
- Perustetaan komposti
- Näe madot työssään
- Ötökän elämää

Heinäkuun eläin:

Retkivinkki: Kokeilkaa geokätköilyä.

Elokuu

- Siilipesä
- Kaarnalaiva
- Yöperhosten sieppari
- Kotipihani puut

Elokuun eläin:

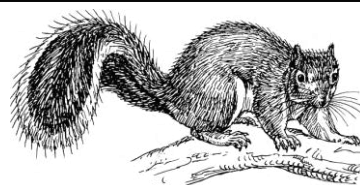

Retkivinkki: Metsämarjojen parasta satoaika, järjestäkää mustikkaretki!

Syyskuu

- Huovutetut helmet
- Ruskataulu lehdistä
- Oravamäen eläimet
- Kärpäsloukku

Syyskuun eläin:

Syksyinen puuha: Järjestäkää sadonkorjuujuhlat.

Lokakuu

- Kankaan painanta
- Syksyn helmet
- Koira kertoo
- Kasviteraario tai pienosaavikko

Lokakuun eläin:

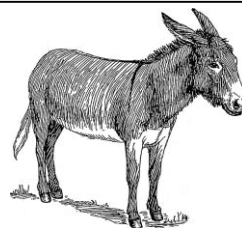

Retkivinkki: Seuraa syksyn merkkejä.

Marraskuu

- Eläinten talvi
- Lintujen talviherkut
- Kurpitsalyhty
- Mehiläisvahavnttilät

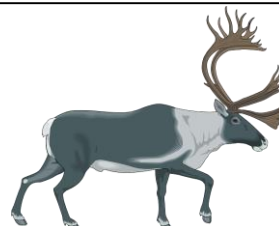
Marraskuun eläin:

Joulukuu

- Käpytonttu
- Olkitähti
- Kaarnasydän
- Maustesydän

Joulukuun eläin:

Liitteet

Kirjallisuutta

LUKIJALLE

Lasten ja perheiden luontotoiminnan vuosikello on suunnattu kaikille lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille ja vapaaehtoisille. Vuosikelloon on koottu ideoita puutarha, maatala, luonto ja eläinavusteisia aktiviteeteista joita lasten kanssa voidaan toteuttaa. Tämä opas toimii vuosikello periaatteella ja toiminnot seuraavat vuoden kulkua. Useita aktiviteetteja on kuitenkin mahdollista toteuttaa myös muulloin kuin kyseisenä ajankohta ja niitä voidaan soveltaa tarpeen mukaan.

Jokaiselle kuukaudelle on oma etusivunsa, mistä löytyy kuukauden juhlapyhät ja muut tärkeät päivämäärät. Lisäksi jokaisen kuukauden kohdalla on kerrottu keskeisimmistä tapahtumista luonnossa, puutarhassa ja maatilalla, sekä annettu jokaiselle kuukaudelle jokin toiminta tai retki vinkki. Jokaisen kuukauden kohdalla löytyy luonnonmateriaalien keruukalenteri, jota seuraamalla materiaalit tulee kerättyä oikeaan aikaan. Kiva lisä jokaisen kuukauden kohdalla on kuukauden eläin, johon voidaan yhdessä lasten kanssa tutustua. Oppaan keskeisin sisältö koostuu varsinaisista toimintaohjeista, joissa on aktiviteettiehdotuksia vuoden jokaiselle viikolle. Ohjeessa on kerrottu toiminnan ajankohta, vaikeusaste, kesto aika, kustannusten suuruusluokka, tarvittavat välineet, varsinainen työohje sekä ohjaajalle erityisohjeita.

Vuodenaikojen vaihtelun seuraaminen ja niihin liittyvien luonnonmuutosten havainnointi on jännää puuhaa. Vuosikellon rinnalla kulkeekin vuosipuu (ohje vuosikellon alussa) ja tarkoituksena on muuttaa vuosipuun ilmettä vuodenaikojen mukaan. Vuosipuu asetetaan näkyvälle paikalle, sitä voidaan muokata aina tarpeen mukaan ja käyttää myös pelien, leikkien sekä muun ympäristöopetuksen tukena.

Tämän oppaan toteutuksessa on hyödynnetty useita aihepiiriin liittyviä hyödyllisiä internetsivustoja:

- Eläimiin liittyvää materiaalia ja tehtäviä löytyy *4H kerhon* sivuilta [4H Top-tehtävät](#).
- Jos mielessä on järjestää eläinvierailu, kannattaa ottaa yhteyttä esimerkiksi [Suomen Karvakaverieihin](#), [Kennelliiton kaverikoirat](#) yhdistykseen tai [Suomen terapia alapajat ja –laamat](#) yhdistykseen.
- *Ympäristökasvatuksen* [Ikkivihreä toimintamalli](#) tarjoaa hyödyllistä tietoa muun puutarha- ja maatilatoiminnasta sekä metsäretkistä ja -leikeistä lasten kanssa.
- Myös MTT:n [Maalle oppimaan](#) portaalista löytyy hyödyllistä tietoa maatilaympäristön hyödyntämisestä toiminnallisena oppimisympäristönä.
- Metsässä liikkumiseen ja metsäpuuhiin löytyy tietoa ja ideoita [4H metsä ja luonto](#) sivustolta.
- Metsästä ja luonnonhoidosta saa tietoa [Metsävastaa.fi](#) sivustoilta. *Metsä Vastaa* sivustoilta löytyy myös erilaisia askartelu-, leikki- ja pelivinkejä.
- Myös [Metsän Oppimispolku](#) sivustoa on hyödynnetty tämän oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa.
- Puutarha- ja viherympäristöön liittyviä tehtäviä ja leikkejä on ideoitu [4H puutarha ja viherympäristö](#) sivustoa apuna käyttäen.
- Vapaa-ajankalastustoiminnasta lasten kanssa löytyy parhaiten tietoa [Vapaa-ajankalastajien](#) sivustolta

- Retkikohteiksi sopivia kuntien ja maakuntien virkistysalueita löytyy kuntien omilta sivuilta. Kansallispuistoja ja Metsähallituksen ylläpitämiä retkikohteita voi etsiä luontoon.fi – sivustolta.
- Retkikartta.fi –sivusto on metsähallituksen ilmainen karttapalvelu.
- Liikuntapaikat.fi –sivustolta voi hakea koko valtakunnan alueelta eri tyyppisiä liikuntapaikkoja.
- Jos suunnittelee luontoaiheista retkeä pääkaupunkiseudulla, löytyy *Vihreä Veräjä* -hankkeen sivuilta useita erilaisia [Luontoretkikohteita](#). [Luontoportti](#) –sivusto auttaa tunnistamaan retkellä nähtyjä kasveja, lintuja ja perhosia.
- Kannattaa myös tutustua Helsingin [Gardeniaan](#) joka järjestää monen laista luontoaiheista toimintaa lapsille ja perheille.

Muista:

Aikuisen osa ei ole opettaa, vaan arvostaa lapsen omaa luovuutta ja antaa lapsen oppia ja oivaltaa leikin ja toiminnan kautta.

- kunnioita lapsen kauneudentajua ja anna lapselle mahdollisuus ihailla yksinkertaista
- ihaile yhdessä lapsen kanssa arjen pieniä suuria ihmeitä: sileää kiveä pihatien, tarmokasta voikukkaa, kelluvan kaarnan kauneutta
- iloitse ystäväsi seurasta, mummun viisaudesta ja naapurin mahtavuudesta
- kannusta lapsen ihmeellisen vapaata järjenjuoksua
- älä välitä liasta, rispaantuvista housunpolvista tai rapanaamasta
- käykää retkillä pihanurmikolla ja lähimetsässä
- luota lapsen taitoihin ja näkemykseen. lapsi osaa valmistaa itse lelunsa, koota mielikuvituksensa puitteet. aikuisesta omituisen näköinen härveli saattaa olla laulava ja tanssiva kalarobotti tai keijunsiipien kevätkekoelma

Lähde: asten aurinkovuosi: opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Kustannusosakeyhtiö Sammakko Oy, 2008.

Mukavia hetkiä luontotoiminnan parissa!

GREEN CARE TOIMINTA LASTEN KANSSA

Green Caressa luonto toimii joko toimintaympäristönä tai sen elementtejä otetaan osaksi toimintaa, toimitaan siis luonnossa, luonnon kanssa tai luonnon hyväksi. Green Care toiminta on aktiivinen tapahtuma johon tarvitaan yhteisö, joka mahdollistaa yhteisöllisyyden tunteen.

Suhtautuminen luontoon ja ympäristöön luodaan elämän ensimmäisten kuuden vuoden aikana. Kouluikäisen ympäristöherkkyyden, innostuksen luontoon ja sen suojeluhanun herättäminen on jo huomattavasti haastavampaa. (Nummi 1998, 12- 15). Tavoitteena on, että lapset oppisivat arvostamaan ja kunnioittamaan ympäröivää luontoa ja eläimiä sekä myös rakennettua ympäristöä ja liikkumaan luonnossa kaikkina vuodenaikoina havainnoiden ja tutkien. Green Care voidaan liittää ympäristökasvatukseen tai arkipäiväiseen tekemiseen. Voidaan opetella hyödyntämään luonnonmateriaaleja ravintona, askartelumateriaaleina tai esimerkiksi oppia tuntemaan myrkylliset ja rauhoitetut kasvit sekä ravinnoksi kelpaavat ja kelpaamattomat sienet.

Ympäristökasvatuksessa on tärkeää tietojen, toiminnan ja tunteiden integraatio eli sulautuminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Ihmiset sitoutuvat arvoihin, kun ne koskettavat heidän tunteitaan. Tämän vuoksi oppimistilanteiden tulisi liittyä oppijoiden omiin kokemuksiin, havaintoihin ja ajattelutaitoihin. Pelkän luontotietouden jakaminen ei riitä ympäristövastuullisuuden muodostumiseen, vaan tarvitaan aitoja kokemuksia ja elämyksiä luonnosta, jotka ohjaavat ihmisiä luonnon syvään kunnioittamiseen Wahlströmin (1997a).

Kuinka ympäristöherkkyyttä sitten tulisi edistää? Luonnon ja oman elämän positiivinen kokeminen ja tunteminen eivät ole nykymaailmassa läheskään itsestään selviä asioita. Luontoympäristö tarjoaa myös lapsille mahdollisuuden löytää rauhaa ja hiljaisuutta. Harjoitukset ja leikit luonnossa edistävät ympäristöherkkyyttä ja samalla lapsi löytää uusia ulottuvuuksia itsestään. (Rautiainen 2003.)

Wahlströmin (1997a) mukaan ympäristöherkkyyttä oppii parhaiten ulkona, sillä tällöin luonto ja ympäristö ovat lähellä. Esimerkiksi metsä ja sen maasto tarjoaa melkein kaikki siihen tarvittavat elementit. Metsästä löytyy loputtomasti erilaisia mahdollisuuksia liikkumiseen, leikkimiseen, ajanviettämiseen ja luovuuteen. Luonnossa lasten kanssa havainnoidaan, tutkitaan ja kokeillaan syventyen elollisen ja elottoman luonnon ilmiöihin.

Aiheet löytyvät erilaisista lähiympäristön ilmiöistä, eläimistä ja kasveista, vuodenaikojen vaihtelusta niin sisältä kuin ulkoakin. Lasten huomiota kiinnitetään tietoisesti vuodenajan vaihteluiden seuraamiseen. Kevään etenemistä voidaan mm. havainnoida silmujen puhkeamisen tai muuttolintujen saapumisen seuraamisen muodossa. Kesän edetessä seurailaan kasvimaan ja kukkien kasvua, kitketään rikkaruohoja. Kompostia käännetään yhdessä ja seurataan kuinka puutarhajätteet muuttuvat mullaksi. Seurailaan mitä lintuja linnunpönttöihin muuttaa ja miten linnunpoikaset ottavat ensimmäisiä lentopyrähdyksiään. Loppukesästä herkutellaan puutarhan antimilla ja valmistetaan niistä yhdessä ruokaa. Syksyllä ihaillaan luonnon muuttumista syysväriin ja pohditaan luonnon valmistautumista talveen. Talvisesta luonnosta voidaan nauttia täysin rinnoin kunhan lasten kunnollisesta ja säänmukaisesta vaatetuksesta pidetään huolta. Talvella rakennetaan

lumiukkoja, –linnoja, jäälyhtyjä ja tehdään lumitöitä. Myös talvella hyödynnetään metsien suomia mahdollisuuksia retkeilyyn ja luonnon tutkimiseen.

Ympäristökäsitöissä käytettävät materiaalit löytyvät lähiluonnosta ja lasten leikkeihin ne suovat laajan ja ilmaisen materiaalipankin. Materiaalia kädentöitä varten voidaan kerätä yhdessä lasten kanssa ympäri vuoden, samalla tutustutaan lapsen lähiympäristöön.

Toimintaohjelomake selityksineen

Toiminnan nimi.

Lyhyt selvitys ja esittely siitä, mitä toiminta pitää sisällään.

Kuvia työvaiheista.

Milloin?

01	02	03	04	05										

Taulukossa on kuukaudet, jossa ylempänä vihreällä viivalla on merkitty se, minä kuukausina toimintaa on mahdollista toteuttaa ja alapuolelle merkitty punaisella viivalla kuukaudet, jolloin on sesonkiaika toiminnan kannalta (esim. rairuohoa on mahdollista kasvattaa milloin tahansa, mutta sesonki on ennen pääsiäistä).

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Vaikeusaste antaa vähän suuntaa siihen, kuinka vaativaa toiminta on (1 tähti on melko yksinkertaista, 5 tähteä on jo melko haasteellista ja vaatii ohjaajalta apua). Lisäksi voi olla mainittu jotain erityisvaatimuksia jotka ovat toimintaa toteuttaessa tarpeellisia toimintaan osallistuvilta.

Toiminnan kesto:

½-1 h

Toiminnan arvioitu kesto aika. Kestoon vaikuttaa mm. osallistujien toimintakyky ja määrä sekä avustajien määrä. Useampaa toimintaa on mahdollista jakaa useammalle kerralle.

Kustannukset:

€ €€ €€€

Kustannuksissa on annettu vähän suuntaviivaa siitä, missä hintaluokassa pyritään (€=0-5€, €€=5-10€, €€€=10->). Hinta koskee pääsääntöisesti yhtä toiminnan tuotosta, mutta usein menee siten, että tarvikkeita täytyy ostaa suuremmissa erissä. Kustannuksissa on otettu huomioon vain tarvikkeet, ei esimerkiksi työvälineitä.

Tarvikkeet ja työvälineet:

Tarvikkeissa ja työvälineissä käy ilmi se, mitä toiminnan toteuttamiseen tarvitaan.

Työohje:

Työohjeessa käydään vaihe vaiheelta läpi, miten toiminta toteutetaan. Lisäksi tekstin vieressä on kuvia työvaiheista.

Ohjaajalle:

Ohjaajalle ja muuta -osioon on koottu erilaisia asioita, jotka auttavat ohjaajaa toteuttamaan toimintaa. Kyseisessä kohdassa on myös mainittu mahdollisia vaihtoehtoisia toteutustapoja, materiaalin hankinnasta tietoa, nettiosoitteita jne.

Muuta:

Tammikuu

Uudenvuodenpäivä 1.1

Loppiainen 6.1

Nuutinpäivä 13.1

Tammikuu aloittaa vuoden. Puhutaan myös ensimmäisestä sydänkuusta eli sydäntalven kuukausista. Tammikuussa vietetään myös Joulun lopettamisen päivää eli loppiaista, jolloin kuusi perinteisesti kannetaan ulos.

Luonnossa tapahtuu:

Pysyvä lumipeite kattaa tammikuussa jo yleensä koko Suomen, vain merialueet jatkavat jäätymistään. Tammikuussa lämpötilat tippuvat edelleen, mutta päivät alkavat hitaasti pidentyä, vaikkakin ne ovat vielä hyvin lyhyitä. Auringon lämpöteho on vielä hyvin alhainen ja säätyyppi yleensä pilvinen.

Tammikuussa karhuemo synnyttää poikasensa talvipesässä, Siili ja Lepakko ovat horroksessa. Linnut käyttävät valoisan ajan ruoan etsintään. Järvien jään alla kalat liikkuvat ja syövät. Hyönteiset talvehtivat puiden oksien koloissa.

Puutarhassa tapahtuu:

- Lumityöt ovat hyvää hyötyliikuntaa
- Luminen puutarha on kauneimmillaan
- Puutarhaa voi koristella lumilyhdyillä ja jääveistoksilla
- pihapiirissä on talvella monenlaista kulkijaa. Lumisina talvina voi tarkkailla ja tunnistaa eläinten jälkiä lumella.

Maatilalla tapahtuu:

- Tammikuu on työkalenterissa talvilevon aikaa, mutta tarvepuut hakattiin entisaikaan sinä aikana. Vanhan kansan mukaan tammikuussa kaadettu puu ei lahoa tai halkeile.

Kuukauden toimintavinkki: Jälkiä lumessa retki

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kransseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männyt, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Paju - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaa lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.

Jäniksen talviruokinta ja tarkkailu

Tekemällä tämän tehtävän voit auttaa metsäjänistä selviämään kovasta talvesta paremmin. Metsän eläinten ruokintaa kutsutaan riistanhoidoksi.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Liikkuminen talvisessa luonnossa

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- kuivattua heinää
- lehtikerppuja tai omenia.

Tiesitkö että...

metsäjänis saa talvella valkean karvapeitteen kun taas rusakon turkki pysyy ruskeana myös talvella.

Työohje:

1. Jänisten ruokinta on hyvin yksinkertaista. Metsässä kulkiessasi ripustat kuivattua heinää tuppoina puiden alaoksille roikkumaan. Tietysti sinun kannattaa jälkiä tarkkailemalla selvittää alueet, joissa jäniksiä on runsaasti, ja keskittää ruokinta sinne. Kuivattua heinää mahtuu esim. reppuun aika runsaasti kerralla.
2. Tarjoa myös lehtikerppuja jäniksille, ne voit ripustaa puiden alaoksille. Lehtikerput ovat kesällä kerättyjä ja kuivattuja lehtipuiden oksia.
3. Pienet lumisateet eivät juuri haittaa ruokintaa, sillä jänikset pystyvät kaivamaan ravintonsa myös lumipeitteen läpi. Jos lunta sataa oikein paljon, vie paikalle uusi lasti ravintoa.
4. Lumisateen jälkeen on jännittävä mennä katsomaan eläinten jälkiä ja laskea ruokintapaikalla käyneiden vierailijoiden määriä.

Ohjaajalle:

Yhdessä voidaan pohtia mitä muita eläimiä ruokintapaikalla on käynyt ja mitkä niistä tunnistettiin jälkien perusteella. (katso: eläinten jäljet)

Lisätietoja villien eläinten ruokinnasta jne. muun muassa netistä `Villinä Helsingissä` -sivustolta.

Lumihiiutaleututkija

Lumihiiutaleiden sataessa taivaalta ne näyttävät kaikki saman näköisiltä, mutta kun niitä tarkastelee läheltä suurennuslasin avulla, huomaa kuinka erilaisia ja kauniita ne ovatkaan. Lumihiiutaleiden kauneus on kuitenkin katoavaista, sillä niiden elämä on jatkuvaa muutosta.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½ -1h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Luuppi (pieni, muovinen 8 x suurentava suurennuslasi)
- Tavallinen suurennuslasi
- Musta pahvin pala

Työohje:

1. Lähde ulos luontoon lumisateella pyydystämään lumihiiutaleita mustan pahvin päälle.
2. Tutki pyydystämiesi lumihiiutaleiden rakennetta luupilla tai suurennuslasilla. Mustaa pahvia vasten lumihiiutaleen rakenne näkyy hyvin eikä se sula käsittelyssä.
3. Vertaile vastasataneen lumen rakennetta vanhempaan lumeen. Voit kaivaa lumeen kuopan ja tutkia lumikiteiden rakennetta eri osissa lumikinosta. Pohdi mitkä asiat voivat vaikuttaa lumihiiutaleiden erilaisiin rakenteisiin.

Ohjaajalle:

- Sisälle päästyä voidaan muistella millaisia lumihiiutaleita on nähty ja piirtää havainnot paperille tai askarrella lumihiiutaleita paperista.

Lisätietoa lumihiiutaleista löydät netistä mm. hakusanalla `lumihiiutaleiden tutkiminen`.

Lumisia ja jäisiä kysymyksiä:

1. Mikä lämpötila on paras lumipallojen tekoon?
2. Missä lämpötilassa merivesi jäätyy?
3. Miksi kovalla pakkasella ei sada suuria lumihüntaleitä?
4. Paljonko painaa litra juuri satanutta lunta?
5. Miksi lumi on hyvä eriste suojautua kylmältä?
6. Kuinka paksu lumikerros on jo aika hyvä suoja pakkasta vastaan?
7. Kuinka monikulmaisia useimmat lumihüntaleet ovat?
8. Miksi kutsutaan välineitä joilla voi kävellä lumessa?
9. Minkä korkuinen on ollut maailman suurin lumiukko?
10. Kuinka kauan sitten päättyi viimeisin jääkausi Suomessa?
11. Mikä on suomen kylmyysennätys?

Vastaukset:

1. n. 5 °C
2. n. -1,9°C
3. Pakkasella on niin kuiva ilma, että suuria lumihüntaleitä ei pääse syntymään
4. n. 100 g
5. Lumi on huokoista
6. n. 20 cm
7. Kuusikulmaisia
8. Lumikengiksi
9. 37,21 metriä ja sen pystytyspaikkana vuonna 2008 oli Bethel, Maine, USA.
10. 11,5 tuhatta vuotta sitten
11. 51,5 vuonna 1999 Pokan havaintoasemalla Kittilässä.

Vierailu lehmätilalla

Lehmän tulee saada vasikka kerran vuodessa, jotta se tuottaisi maitoa ympäri vuoden. Tutustuminen lehmiiin ja vasikoihin on mielenkiintoinen ja ympärivuoden toteutettavissa oleva aktiviteetti kaiken ikäisille. Lisäsisältöä aktiviteettiin tuo ternimaidosta valmistettu uunijuusto.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Huomio allergiat. Usein tiloilla saattaa olla myös hygienia ohjeistus.

Toiminnan kesto:

1 h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Uunijuusto

Tarvikkeet:

- 1 l ternimaitoa
- 1 tl suolaa
- voita
- Uunivuoka
- Kanelia ja sokeria

1. Voitele uunivuoka voilla.
2. Sekoita ternimaidon joukkoon suola.
3. Kaada ternimaito voideltuun uunivuokaan.
4. Paista 175 asteessa noin ½ tuntia, kunnes maito on hyytynyt ja saanut kauniin värin.
5. Tarjoile sokerin ja kanelin kera.

Järjestäkää yhteinen retki jollekin lähitalalle, jossa pääsee tutustumaan lehmien elämään ja jopa rapsuttelemaan niitä!

Ohjaajalle:

- Mahdollisia, itseään lähellä sijaitsevia vierailukohteita voi etsiä esimerkiksi internetistä.
- Tuotantotiloilla saattaa olla melko vaativatkin hygieniasäädökset, jotka rajoittavat vierailijoiden käyntejä, mutta esimerkiksi myös kotieläinpihoilla on nautaeläimiä.
- Tiloilta voi kysellä kummivasikka –käytännöstä, jolloin voidaan seurata lehmän elämää vasikasta aikuiseksi lypsäväksi lehmäksi.

Lisätietoa lehmistä löydät internetistä esimerkiksi hakusanalla `lehmän elämää`.

Lumikammi

Lumen lämmönjohtokyky on huono, eli se on hyvä eriste. Lumen alla lämpötila on myös hyvin tasainen. Jo 30 - 40 cm paksuisen lumipeitteen alla lämpötila pysyy yleensä 1-2 pakkasasteessa, vaikka ilman lämpötila vaihtelisi kuinka.

Voitte kokeilla, kuinka hyvä eriste lumi on rakentamalla lumikammin. Lumikammi on mukava leikkipaikka, ja hyvällä lumitilanteella talviretkeilijät voivat rakentaa kammin yöpaikakseen.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Lapion käyttö, aikuisen apu on usein tarpeen.

Toiminnan kesto:

3h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Lapio
- n. 30 cm pituisia keppejä
- Lunta

Toimí näin:

1. Kootkaa sopivan tasaiselle alustalle noin kaksi metriä korkea lumikasa.
2. Tampatkaa ja muotoilkaa kasa puolipallon muotoiseksi ja työntäkää syntyneeseen lumikasaan joka puolelta tasaisin välein noin 30cm:n pituisia tikkuja ja antakaa kasan asettua ainakin pari tuntia. Jos mahdollista, kasan kannattaa antaa vetäytyä jopa yön yli.
3. Seuraavaksi voitte kaivaa kasaa ontoksi, kunnes katosta tulevat tikut tulevat vastaan. 30cm on hyvä seinänpaksuus, ja tikut ovat merkinä, ettette vahingossa kaiva seinää liian ohueksi. Tehkää kammin suuaukko mahdollisimman alas, ja muistakaa tehdä myös ilmareikiä.

Lisätietoa:

- Lumilinnosta ja talvisista puuhista voi hakea lisäinformaatiota netistä esimerkiksi hakusanoilla `lumen ja jään valtakunnassa` tai `rakenna lumilinna`.

Tammikuun retki: Jälkiä lumessa

Talvisessa metsässä riittää paljon tutkittavaa. Eläimet, jotka eivät nuku talviunta tai horrosta, liikkuvat vilkkaasti ravintoa etsimässä

Vaikka eläimiä ei näkisikään, niiden askeleiden jälkiä on painautunut lumeen, josta ne onkin helppo havaita. Lumessa näkyvät jäljet antavat hyvän mahdollisuuden tutkia niiden touhuja. Erilaisia eläimiä kulkee aivan pihapiirissä ja tässä tehtävässä ollaankin eläinten jäljillä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Kohtalainen liikuntakyky

Toiminnan kesto:

½ h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- mittanauha
- muistiinpanovälineet
- Jälkien tunnistus lomake, jossa esimerkkilajeja (kts. liitteet)
- (Kamera)

Toimintatapa:

1. Kun huomaat jäljet, tutki seuraavia asioita:
 - Mihin suuntaan eläin on liikkunut?
 - Onko hanki upottanut vai kantanut eläintä?
 - Miten eläin on liikkunut?
 - Miten pitkä jälkien väli on?
 - Vaihteleeeko jälkien väli eli eläimen liikkumanopeus?
 - Mitä jälkien jättäjä on puuhannut?
2. Mieti mikä eläin on saattanut tehdä jäljet. Samankin eläimen jälkikuvioita on monia erilaisia, sen mukaan millaisessa tilanteessa ne ovat syntyneet. Kummalliselta tuntuvia jälkiä kannattaakin seurata jonkun matkaa, sillä ne saattavat myöhemmin muuttua tyyppillisemmiksi.

Ohjeajalle:

- Eläinten jälkiä on myös hyvä kuvata, jolloin niitä voidaan tarkastella kaikessa rauhassa useampaankin kertaan.
- Voitte yhdessä miettiä ja tarkastella, mitä muita eläimiä lähipiirissä liikkuu ja asustaa.
- Paras aika jälkien tutkimiselle on muutama päivä lumisateen jälkeen.

Lisätietoja talvisista jäljistä löydät netistä hakusanoilla `lumen ja jään valtakunnassa` tai `eläinten jälkien tunnistaminen`.

Lähde: <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/index.php>, <http://www.martat.fi/pikkukokki/kotikulmilla/luonnossa/luontosalapoliisi-elainten-jalji/>, http://www.metsavastaa.net/spar_isnon_copy, www.4H.fi, <http://www.ksymparistokasvatus.fi/uploads/files/lumenjajaanvaltakunnassa.pdf>

Kuukauden eläin: Lehmä

- Lehmä on Suomen tärkein kotieläin. Suomeen nautaeläimet sopivat hyvin, sillä ne pystyvät hyödyntämään pohjoisilla alueilla hyvin menestyviä nurmikasveja.
- Lehmä on nautaeläin. Sen sukulaisia ovat kotieläimistä lammas ja poro ja luonnon eläimistä muun muassa hirvi. Lehmä on muiden nautaeläinten tapaan

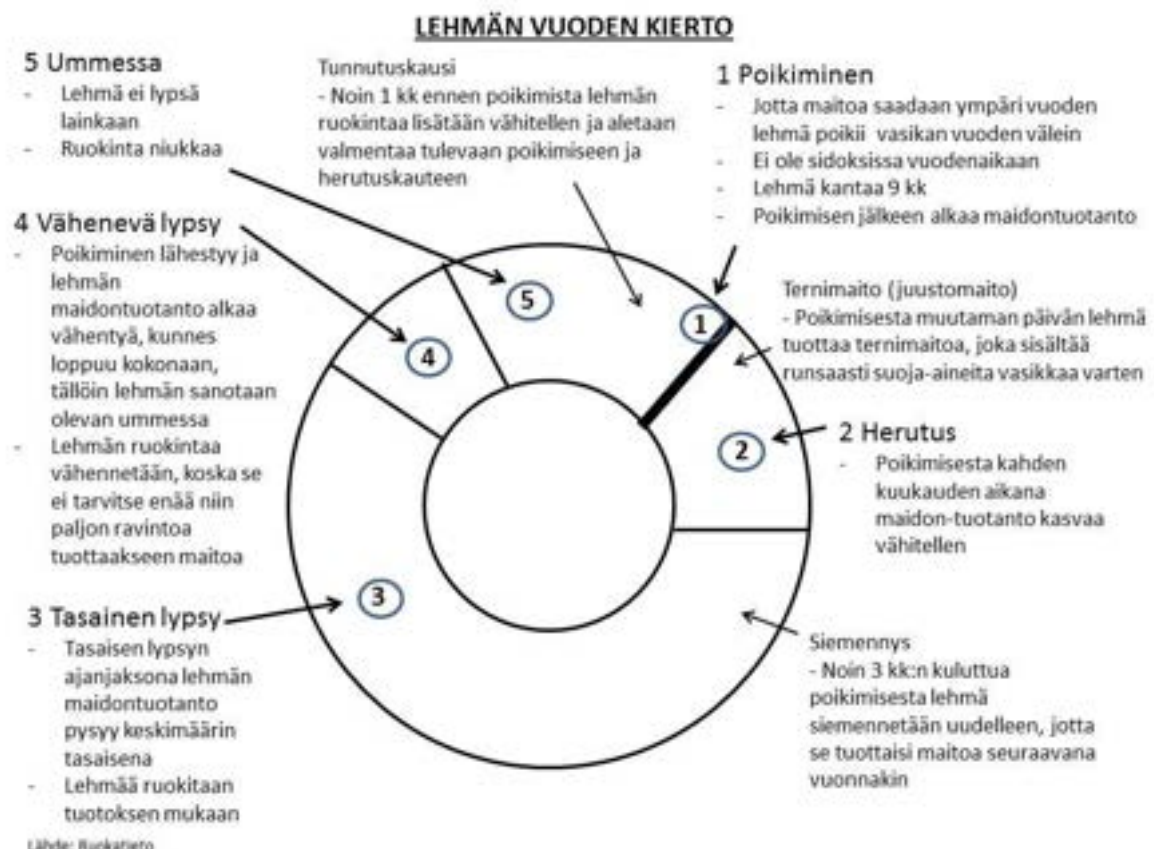
- märehtijä ja kasvissyöjä. Lehmä syö karkeaa rehua, kuten kuivaa heinää, säiliörehua ja kesällä laidunruohoa. Lehmä syö myös väkirehua, kuten ohraa ja kauraa.
- Lehmä on laumaeläin ja kaipaa seuraa. Laumassa on arvojärjestys, ja heikompi väistää vahvempaa.
- Useimmilla lehmillä on sarvet. Ne ovat alunperin puolustautumista varten. Joidenkin rotujen lehmät ovat sarvettomia. Niitä kutsutaan nupoiksi.
- Lehmän jalassa on neljä kovaan kaviokynteen päättyvää varvasta. Vain kaksi suurinta varvasta ulottuu maahan. Tällaista jalkaa kutsutaan sorkaksi.
- Vastasyntynyt vasikka painaa noin 40 kg, ja puolivuotiaana jo parisataa kiloa. Aikuinen lehmä painaa noin 550 kg ja sonni noin 1000 kg.
- Nykyisin lypsylehmät eivät tapaa sonneja, vaan ne keinosiemennetään. Sen sijaan lihantuotantoa varten pidettävillä emolehmillä on laumassa yleensä oma sonni.
- Lehmät asuvat vielä useimmiten parsinavetoissa, joissa ne seisovat päästään kytkettyinä ja pääsevät ulkoilemaan vain kesän laidunkaudella.
- Yhä enemmän on kuitenkin yleistymässä pihattotyyppiset navetat, joissa lehmät joissa lehmät saavat liikkua vapaina ja lypsy, ruokinta jne. tapahtuu automaattisten robottien avulla. Pihatot parantavat paitsi lehmien liikkumismahdollisuuksia, myös lehmien mahdollisuutta vaikuttaa päivärytmiinsä. Automaatit mahdollistavat lypsyn ja ruokailun silloin lehmä itse haluaa.
- Nautoja pidetään kotieläiminä lähinnä sen vuoksi, että ne lypsävät maitoa. Maidosta saadaan kaikki erilaiset maitotuotteet kuten jugurtit, juustot, jäätelöt jne. Lisäksi nautoista saadaan lihaa.

Lypsylehmät

- Lypsykarjaan kuuluva lehmä synnyttää vasikan joka vuosi eli se poikii.
- Jotta lehmän maidontuotanto pysyisi yllä, on sen synnyttävä vasikka kerran vuodessa. Maito on alun perin tarkoitettu vasikan ravinnoksi. Kun lehmiä lypsetään säännöllisesti ja ruokitaan hyvin, ne tuottavat maitoa paljon enemmän kuin vasikka tarvitsee.
- Keskimäärin lehmä ehtii poikia 2,5 kertaa ennen kuin se viedään teuraaksi.
- Nykyisin yksi lehmä lypsää jo noin 7500 litraa maitoa vuodessa. Yleensä lehmät lypsetään kaksi kertaa päivässä, mutta jotkut lypsävät kolmesti päivässä ja ne saavat vielä enemmän maitoa vuoden aikana.
- Lehmä poikii uuden vasikan joka vuosi. Lehmän tiineys kestää yhdeksän kuukautta. Tiineysajan alussa lehmä tuottaa edelleen maitoa ja vasikka kasvaa sen kohdussa. Poikimisen lähestyessä maidontuotanto vähenee ja lopulta ehtyy kokonaan. Lehmän sanotaan olevan ummessa (kuvassa kohta 5).
- Noin runsas kuukausi ennen poikimista alkaa niin sanottu tunnutuskausi. Tällöin lehmän ruokintaa lisätään ja valmennetaan lehmää poikimiseen ja seuraavaan herutuskauteen.
- Poikimisen (kuvassa kohta 1) jälkeen alkaa lehmän maidontuotanto. Poikiminen ei ole sidoksissa vuodenaikoihin, vaan lehmä voi poikia mihin aikaan vuodesta tahansa. Poikimista seuraavien

muutamien päivien aikana lehmä lypsää ternimaitoa. Siinä on runsaasti suoja-aineita vastasyntyneelle vasikalle. Ternimaitoa kutsutaan myös juustomaidoksi, koska siitä valmistetaan uunijuustoa.

- Poikimista seuraavien kahden kuukauden aikana lehmän maidontuotanto kasvaa. Tätä aikaa kutsutaan herumiseksi (kuvassa kohta 2).
- Noin kolmen kuukauden kuluttua poikimisesta lehmä siemennetään.
- Ennen seuraavaa poikimista maidontuotanto jälleen vähenee ja lopulta loppuu kokonaan (kuvassa kohta 4).
- Lehmävasikoista suurin osa kasvatetaan uusiksi lypsylehmiksi maidontuotantoon. Usein vasikat vierotetaan emoistaan heti poikimisen jälkeen. Vasikat ruokitaan vieroituksen jälkeen maidonkorvikkeilla. Vasikkaa juotetaan parin kuukauden ikään saakka, mutta jo viikon-parin ikäisenä se alkaa opetella heinän syöntiä.
- Kaikille vasikoille kiinnitetään korviin keltaiset numerolaput, joista jokainen yksilö voidaan tunnistaa.
- Lehmä kehittyy vasikasta. Nuori naaraspuolinen nauta on nimeltään hieho. Noin vuoden ikäisenä se on saavuttanut sukukypsyytensä ja sille tulee ensimmäinen kiimakausi. Tällöin se on valmis lisääntymään. Tällöin hieho yleensä siemennetään. Tiineys kestää yhdeksän kuukautta, kuten ihmiselläkin. Hiehosta tulee lehmä, kun se poikii ensimmäisen kerran noin kahden vuoden iässä. Tämän jälkeen se poikii noin kerran vuodessa, jotta maidontuotanto pysyy yllä.
- Vasta vasikoiminen saa maidon erittymisen alkamaan.
- Lehmä on täysikasvuinen vasta neljän vuoden ikäisenä.

http://www.sey.fi/elaintietoa/tuotantoelaimet/naudat/mukava_tietaa_lehmasta

<http://www.e-opikirja.fi/oph/tuotantoelainten-terveys-ja-hyvinvointi/nauta/>

Helmikuu

Runebergin päivä 5.2

Saamelaidsten kansallispäivä 6.2

Ystävänpäivä 14.2

Kalevalanpäivä 28.2

Helmikuussa on 28 päivää, karkausvuonna 29 päivää. Suomessa helmikuu on etelässä iltapäivien pidentymisen, kovien pakkasten ja korkeiden nientosten aikaa. Pohjoisessa se on ensimmäisten kunnolla aurinkoisten päivien, ja rajujen pakkasten aikaa. Etelä-Suomessa voi helmikuun lopulla ensimmäistä kertaa vuodessa aurinkoisena päivänä tuntea auringon lämmittävän vaikutuksen iholla. Helmikuun sanotaan saaneen nimensä puun oksien jäähelmistä, joita syntyy kun suojasään jälkeen pakkasen taas äkkiä kiristyy. Helmikuu on pilkkikalastuksen aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

Kuusen siemensadon kypsyminen tuo ruokaa oraville ja käpylinnuille. Made kutee ja kivinilikka synnyttää elävät poikasensa jään alle. Saukko polskuttelee sulissa virranpaikoissa. Pienet jyrsijät etsivät ruokaa lumen alla, mutta puutarha uinuu vielä lumivaipan alla.

Puutarhassa tapahtuu:

- Helmikuussa voi aloitella esikasvatusta. Esimerkiksi chilejä voi kylvää kasvamaan ruukkuihin ikkunalaudalle.
- Kasvimaan suunnittelu on ajankohtaista ja siementilaukset kannattaa tehdä hyvissä ajoin.
- Huonekasvien mullanvaihto suoritetaan tavallisesti helmi-maaliskuun vaihteessa.
- Kevätaurinko saa aikaan nestevirtausten alkamisen puissa. Kirsikka- ja luumupuiden leikkuu on ajankohtaista helmikuussa, jolloin nestevirtaus ei ole vielä aktiivisimmillaan. Kirsikoita ja luumuja leikataan vain vähän.

Maatilalla tapahtuu:

- Vanhakansa odotti ensimmäistä sydäntalven suojaa, sillä siitä laskettiin olevan 200 päivää rukiin tuleentumiseen.

Laskiaista vietetään Suomessa seitsemän viikkoa ennen pääsiäistä. Laskiaista juhlitaan aina laskiaistüistaina, jolloin lasketaan mäkeä ja nautitaan laskiaisen ruokaperinteeseen kuuluvia herkkuja; hernekeittoa ja laskiaispullia. Laskiaisen vietto on peräisin katoliselta keskiajalta, jolloin paastottiin. Se tarkoitti sitä, että paastoaminen alkoi laskiaisena ja loppui pääsiäisenä.

Kuukauden retkivinkki: Pilkkiretki

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kransseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männyt, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Pajut - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaan lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.

Metsänneidon rannerengas

Saat näppärästi upean rannerenkaan tai helmet koivun tuohesta. Kuumassa vedessä pienet tuohenpalaset menevät kippuraan ihan itsestään. Tuohi on puulle kuin iho ihmiselle. Se suojaa puuta vahingoittumasta. Älä siis kisko tuohta kasvavasta puusta.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½-1 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Tuohta
- Pellavalankaa
- Parsinneula
- Kuumaa vettä vadissa
- Sakset

Toimi näin:

1. Leikkaa tuohesta noin 1 cm:n levyisiä kolmion ja suorakaiteen muotoisia palasia.
2. Päästä vesihanasta vatiin niin kuumaa vettä kuin sieltä tulee. Ole varovainen, ettet vahingossa kaada vettä päällesi.
3. Laita tuohenpalaset kuumaan veteen ja anna niiden olla siinä niin kauan, että ne käpristyvät (muutama minuutti). Jos tuohet eivät käperry helposti, ohenna niitä eli poista ohuita tuohikerroksia.
4. Pujota käpertyneet tuohihelmet pellavalankaan ja solmi langan päät lopuksi yhteen.

Pohdittavaksi:

Kun tarvitaan tuohta, mutta sitä ei saa ihan mistä tahansa ottaa, voidaan tutustua yhdessä jokamiehenoikeuksiin. Kaarnaa tai tuohta saa irrottaa vain kaadetuista puista.

Ohjaajalle:

Erikokoisia helmiä saat pidentämällä, kaventamalla tai paksuntamalla suikaletta. Myös tuohen paksuuteen kannattaa kiinnittää huomiota; yli millin paksu tuohi on jo liian jäykkää kiertymään helmeksi. Ohuesta tuohesta voi tehdä erityisen pitkän suikaleen, näin pintakuviosta tulee kauniin kierteinen. Tuohi käpristyy rullalle kun sen laittaa kiehuvaan veteen. Jos paksu tuohi temppuilee, sen voi ”esitaivuttaa” kastamalla kiehuvaan veteen.

Taidetta jäädästä

Talvella metsäretkeltä voi tuoda muutaman kuusenoksan sekä maasta löytyneitä risuja mukanaan ja loihtia vedestä ja oksista kauniin jäätäulun. Suojakelin jälkeen teoksesta jää vain muisto, mutta taulun voi taas pakkasten saapuessa tehdä uudelleen. Tässä tehtävässä valmistetaan jäinen taulu luonnonmateriaaleista.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Sorinääppäryys

Toiminnan kesto:

½ -1h + jäätymisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

-
- Kuusenoksia
- Vettä
- Uunipelti
- Rautalangaa

Toimi näin:

1. Kaada uunipellin tai muun laakean astian pohjalle vettä.
2. Tiputa veteen koristeeksi kuusenoksia tai muita haluamiasi luonnonmateriaaleja.
3. Laita veteen rautalangasta myös kiinnityslenkit.
4. Vie astia pakkasella ulos jäätymään.
5. Kun astia on jäätynyt, tuo se joksikin aikaa sisälle, kunnes jäätäulu irtoaa astiastaan.
6. Ota taulu pois astiasta ja ripusta se rautalangalla kiinnityslenkeistä ulos mieleiseesi paikkaan kuten ikkunan ulkopuolelle tai parvekkeelle.

Ohjaajalle:

- Koristeluun voidaan käyttää myös muita luonnonmateriaaleja sekä erikokoisia ja muotoisia muotteja.

Helmikuu

Puut talviasuissaan

Lehtipuut, tunnistaa helpoiten niille ominaisista lehdistä mutta entäpä kun tulee talvi? Puut pudottavat lehtensä syksyllä säästääkseen energiaa. Näin ne pärjäävät karun talven yli. Lehtipuut näyttävät talvisissa asuissaan kaljuilta, eikä niitä meinaa tunnistaa. Tässä tehtävässä opit tunnistamaan talviasuisia lehtipuita.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- riittävä toimintakyky kulkemiseen talvisessa luonnossa

kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Puulajikirja
- Internetyhteys
- Kamera

Mitä puut tekevät talvella?

Talvi on puiden lepokautta. Puiden elintoiminnot ovat talvella hyvin vähäiset, mutta syvällä maassa olevat juuret ovat hereillä. Kevätaurinko ja nouseva lämpö saavat puut taas virkoamaan ja valmistautumaan uuteen kasvuun. Osa puista heräilee talvilevosta jo helmi-maaliskuussa, mutta suurin osa vasta huhti-toukokuussa.

Työohje:

1. Lähde talviseen luontoon katsomaan minkälaisia lehdettömiä puita lähistöllä on. Tunnistatko yhtään? Lumipeitteen alta voi olla vaikeaa havaita oksia, mutta jos ympäristö on tuttu, muistele mikä puu paikalla kesällä oli. Kopistele lunta pois muutamasta oksasta, jotta saat ne näkyville.
2. Opi tunnistamaan eri puita ilman lehtiä. Etsi ainakin kolme seuraavista: koivu, pihlaja, paju, tuomi, vaahtera ja tammi. Katso miltä puu kokonaisuudessaan näyttää. Kiinnitä huomiota erityisesti silmuihin, puun muotoon ja siihen miltä oksa tuntuu sormien välissä.
3. Valokuvaa tai piirrä oksia.

Ohjaajalle:

- Yhdessä voidaan keskustella siitä, mikä puu oli helpoin tunnistaa ja miksi.

Lähde: www.4H.fi, Ennin ja Annun luontopuuhat. Kureeri Oy

Helmikuu

Jäälyhty

Pimeisiin talvi-iltoihin saa loihdittua valoa ja lämpöä erilaisilla tunnelmallisilla ulkolyhdyillä. Lämpikuultavan ja kauniin lyhdyn saa jäädyttämällä sen ämpäriin, kakkumuottiin tms. Lyhtyjä voi tehdä koko talven, niin kauan kuin on pakkasta.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

saksien käyttö

Toiminnan kesto:

½ - 1h + jäätymis aika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kakkuvuoka
- Ämpäri
- Tyhjiä maitotölkkejä
- Vettä

Kuva: Anna Puolakka

Jäälyhty kakkuvuokaan

1. Täytä kakkuvuoka vedellä, anna jäätyä joko pihalla tai pakastimessa.
2. Kasta vuokaan ulkopinta lämpimällä vedellä, kumoa jääkaku.
3. Aseta lyhdyn keskelle kynttilä.

Jäälyhty ämpäriin

1. Kaada ämpäriin kylmää vettä.
2. Vie ämpäri pakkaseen. Tarkkaile reunojen jäätymistä, kun jään paksuus on 3–5 senttiä, on lyhty valmis. Parinkymmenen asteen pakkasella jäädytysaika on noin kymmenen tuntia.
3. Jos lyhty ei irtoa ämpäristä, kaada ämpäriin pinnalle lämmintä vettä.
4. Riko jään pinta ja kaada vesi pois. Yleensä aukko tehdään ämpäriin pohjapuoleen ämpäriin kapeampaan päähän.
5. Polta lyhtyä palamattomalla alustalla.

Jäätiliä maitopurkillä

1. Maitopurkin jäätyminen läpeensä vie parinkymmenen asteen pakkasella tai pakastimessa pari vuorokautta. Jos 2. käytät pakastinta, aseta purkin alle astia, jos purkki halkeaa.
2. Kastele purkit kuumaan veteen ja poista jääpalikka. Kokoa lyhty maitopurkeista asettelemalla niitä vaakatasossa.
3. päällekkäin tai pystypäin vierekkäin. Jo viidestä pystypäin olevasta tölkistä saa hyvän kokoisen jäälyhdyn.

Ohjaajalle:

Koristeeksi voi laittaa heiniä, oksia, marjoja kunhan vaan muistaa paloturvallisuuden!

Ohje ja kuva: Anna Puolakka

<http://www.ksml.fi/erikoissivut/tee-itse/tee-jaalyhty-vaihtoehtoja-on-monia/1281202>

Helmikuun retki: Pilkkiretki

Pilkkiminen on talvikalastusta, jossa kalastetaan jäähän kairatun reiän kautta. Pilkkiongintavälineillä voi kalastaa myös avovedenaikaan, esim. veneestä tai laiturilta. Pilkkiminen on toimintana melko halpaa ja helposti toteutettavaakin, sillä siihen ei vaadita lupia. Toimintaa hankaloittaa hieman haasteellinen vuodenaika ja sääolosuhteet.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Sorminäppäryys, liikuntakyky

Toiminnan kesto:

1 h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Pilkkivapa + pilkki
- Syötit (surviaisen- ja karpäsentukat, madot)
- Jääkaira avannon tekemiseen
- Sohjokauha avannon puhdistamiseen
- Jäänaskalit
- Pilkkijakkara
- Säähän soiva varustus

Toimintatapa:

1. Kairaa jäähän reikä.
2. Putsaa reikä sohjokauhalla jääsohjosta ja lumesta.
3. Laita pilkkiin syötti.
4. Laita pilkki syötteineen avantoon ja seuraa pilkin päätä.
5. Kun pilkkivavan pää nykii, todennäköisesti pilkissä on kala. Nosta vavan avulla pilkki vedestä nopeasti ja tasaisesti.
6. Poista kala koukusta, laita uusi syötti ja jatka kalastamista.

Ohjaajalle:

- Pilkkiminen on maksutonta ja jokamiehenoikeuksiin kuuluvaa, sen harrastamiseen ei tarvita lupaa.
- Kaloja saa usein paremmin kaislikoista ja suojaista paikoista.
- Huomioikaa turvallisuus. Jää saattaa olla toisista kohtaa vahvaa ja toisista heikkoa.
- Muistakaa pukeutua lämpimästi, sillä paikallaan ollessa tulee helposti kylmä.

Kuukauden eläin: Kalojen elämää

Kala on yleisnimitys vedessä eläville, kiduksilla hengittäville, selkärangaisille eläimille. Ennen kaloja pidettiin yhtenä selkärankaisten luokkana, mutta nykyisen käsityksen mukaan ne kuuluvat useisiin eri luokkiin eikä kaloja voida pitää tieteellisen luokittelun ryhmänä.

Pohdi miksi delfiinit ja valaat eivät ole kaloja vaikka asustelevatkin meressä?

Kaloja on löydetty lähes jokaisesta suuresta vesialueesta, sekä suolaisista meristä että makean veden järvistä ja lammista. Kaloja elää aivan pinnan tuntumasta tuhansien metrien syvyyteen asti.

Suomen vesiltä on kaikkiaan tavattu 97 eri kalalajia. Tunnetko suomen kalat? Tutustu suomen kalalajeihin muistipelin ja värikuvien avulla seuraavassa linkissä: <http://www.ahven.net/opetusmateriaali/index.html>

Mitä kalat tekevät talvella?

Kalojen suhtautuminen talveen vaihtelee valtavasti. Jotkin lajit, kuten ruutana ja suutari viettävät sen miltei horrosta muistuttavassa tilassa. Niiden elintoiminnat ovat silloin hyvin hitaita, mm. sydämen syke on harva.

Eräät lämmintä vettä suosivat kalalajit, mm. kuhat ja lahnat, pakkautuvat talveksi mielellään järvien syvänteisiin tiheiksi muodostelmiksi. Monet tavallisimmat kalamme, kuten mm. ahven ja särki, välttävät alle puolitoista-asteista vettä.

Ruutanat on kuitenkin varustettu poikkeuksellisin avuin, mikä mahdollistaa hengissä pysymisen, vaikka happi loppuisi vedestä väliaikaisesti täysin.

Made porskuttaa iloisesti ja lisääntyikin vielä lähellä nollaa olevassa lämpötilassa. Samalla tavoin nieriä ja muut lohikalat viihtyvät mainiosti talvisissa olosuhteissa, kunhan vain happea on riittävästi.

Erityisesti pienille kalanpoikasille talvi saattaa olla kohtalokas. Elleivät ne ole kasvaneet riittävän kookkaiksi edellisen kesän aikana, saattavat kertyneet energiavarastot osoittautua riittämättömiksi ja tuonen viikate karsii niiden lukumäärän murto-osaan syksyisestä.

Lisätietoja löydät netistä laittamalla hakusanaksi esim. `suomen kalat`.

Akvaario elämää

Haaveiletko omasta akvaariosta tai kiinnostaako sinua akvaariokalojen elämä? Selvitä onko tuttavillasi akvaario tai käy akvaariokaupassa tutustumassa akvaariokalojen elämään. Pistä nenäsi lasiin kiinni ja katso, kuinka kala ui. Tiedätkö, juoko kala vettä? Jos olet allerginen eläimille, akvaariokalat luultavasti sopivat sinulle lemmikeiksi.

Tutustu akvaarion pitämiseen. Haluaisitko itse hankkia akvaarion? Mieti sekä hyvät ja huonot puolet.

Lisätietoja: <http://www.akvaarioon.fi/>

Maaliskuu

Kansainvälinen naistenpäivä (8.3) Kansainvälinen kasvispäivä (20.3) Itämeripäivä (maailman vesipäivä) (22.3)

Maaliskuu tuo kevään sanoman. Maa alkaa paljastumaan lumipeitteen alta, talven ote hellittää ja ensimmäisten keväisten päivien aika koittaa. Auringon lämmön voi jo tuntea, vaikka ilma onkin vielä kylmää.

Luonnossa tapahtuu:

Mustarastas aloittaa laulunsa, lisäksi voi kuulla laulua myös tiaisilta, varpuselta ja vihervarpuselta. Ensimmäiset muuttolinnut saapuvat Etelä-Suomeen. Pääskyset ja siepot aloittavat pitkän matkansa kohti pohjolaa. Keväthangilla on vipinää kun metsän eläimet etsivät itselleen puolisoa.

Pähkinäpensas ja paju aloittavat kukintansa maaliskuun loppuvaiheessa. Maaliskuun aikana aloittavat lentonsa myös muutamat varhaiskevään perhoslajit.

Puutarhassa tapahtuu:

- Maaliskuussa voidaan leikata omenapiuit, marjapensaat, koristepensaat ja havupiuit, mutta älä leikkaa vaahteraa, kirsikkaa tai koivua keväällä!
- Pidä silmällä jänisten ja myyrien liikkeitä, olethan muistanut suojata esim. hedelmäpuut?
- on myös aika kylvää ensimmäiset siemenet, jotka vaativat pitkän taimikasvatusajan
- Huonekasvien mullanvaihto on myös ajankohtaista keväällä

Maatilalla tapahtuu:

- Kissoilla on kiima kuukausi.
- Lampaiden kevät karitsoimisesonki alkaa. Lampaat myös keritään keväällä ja niiden sorkat lyhennetään.
- Kanojen munintakausi alkaa valoisan ajan lisääntyessä. Pääsiäinen lähestyy, joten kanojen tipujakin on odotettavissa, jos kanaparvessa on kukko.

Kevätseuranta: Nyt on hyvä aika alkaa seuraamaan kevään etenemistä. Myös linnut kaipaavat pesimäpaikkoja. (Katso liite: Kevätseuranta)

Kuukauden eläin: Kana ja tiput

Kevätpäiväntasauss (20 tai 21.3) Aurinko siirtyy pohjoiselle pallonpuoliskolle ja yö ja päivä ovat saman pituiset. Tästä eteenpäin päivät pitenevät ja kesän odotus alkaa

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kransseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuiissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männyt, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Pajut - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajuja voidaan kerätä lehdettömään aikaan lokakuulta huhtikuulle asti. Pajuja voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.
Pajunkissat Luonnossa pajun keräämiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa. Niitä voi kerätä teiden varsilta, sähkölinjojen alta ja paikoista, jotka muutenkin raivataan säännöllisesti puhtaiksi.	Pajunkissat ovat pajun kukintoja, joita esiintyy pajuisa tavallisesti maaliskuusta huhtikuuhun.
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.

Risunoita

Suomessa kasvaa kolme koivulajia: vaivaiskoivu, rauduskoivu ja hieskoivu. Näiden lisäksi lapissa tavataan hieskoivun alalajia tunturikoivua. Vaivaiskoivu pystyy myös risteytymään vaivaiskoivun ja tunturikoivun kanssa. Pihakoivun oksista syntyy veikeä risunoita.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1 – 1½h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Taipuisia koivunoksia
- Ohutta mustaa rautalankaa
- Puuvillalankaa
- Oksasakset
- Erikeeperiä
- Puuvillakankaisia tilkkuja
- n. 30 cm pituinen ohut keppi

Työohje:

Vartalo:

1. taita noin 3 cm:n paksuinen nippu puolimetrisiä koivunoksia kaksin kerroin ja sido rautalangalla taitekohdasta (noidan päälaki).
2. Sido nippu yhteen 3 cm:n päästä taitekohdasta (kaula).

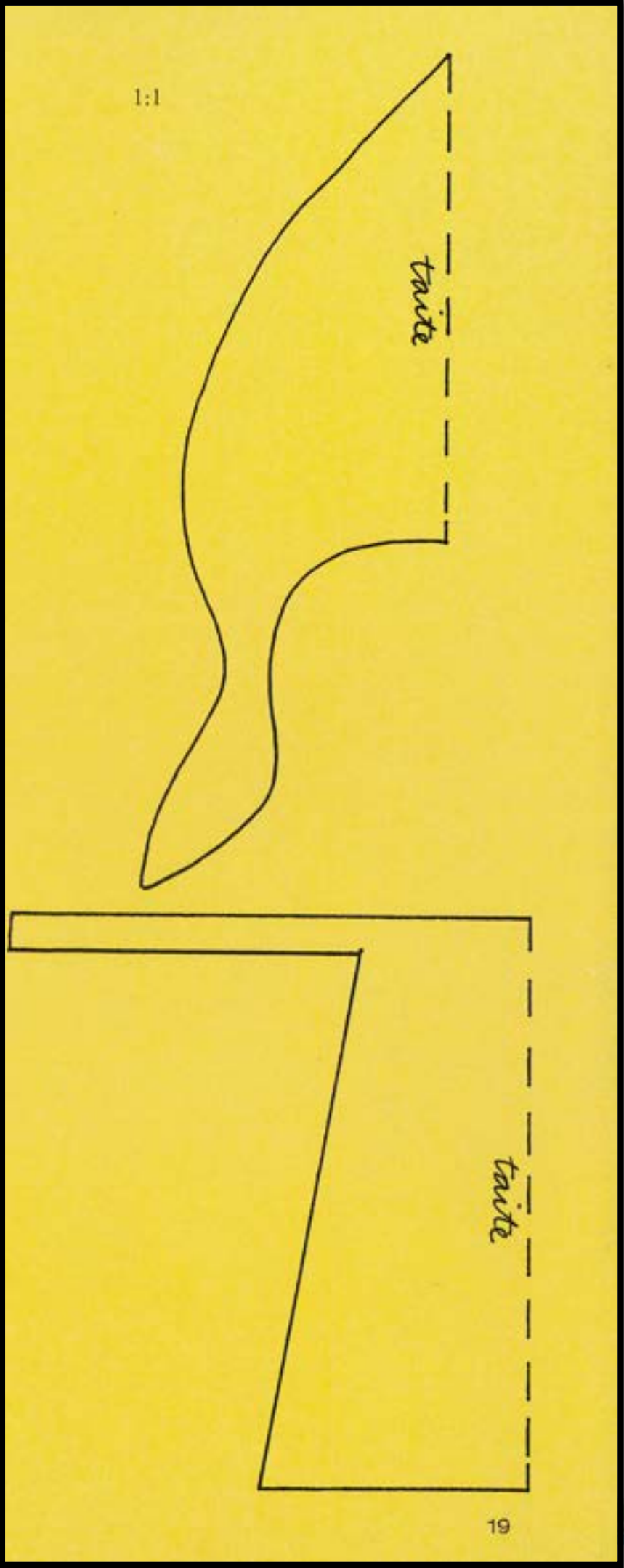
Kädet:

1. Sido noin 1,5 cm:n paksuinen nippu 16 cm pituisia koivunoksia molemmista päistä yhteen puuvillalangalla (ranteet). Tasoita nipun päät
2. Aseta käsiosa vartalo-osan oksien väliin ja sido vartalo rautalangalla 5 cm:n päästä kaulasta (vyötärö). Jos noidan hameen helmaosa näyttää liian kapealta, työnnä lisää oksia helmaosan väliin. Tasoita lopuksi helma.
3. Leikkaa tilkuista mallipiirrosten mukaisesti (kts. seuraava sivu huivi ja esiliina ja liima ne paikoilleen
4. Pane liimaa kepin päähän ja aseta noita kepinnoikkaan.

Ohjaajalle:

- Jos koivunoksat ovat jäisiä, kylmiä tai kuivuneita, liota niitä lämpimässä vedessä ennen työstämistä.

Villatipuliini

Sesonkien parhaimmat koristeet ovat lasten tekemiä.
Neulahuovutus onnistuu niin lapsilta kuin aikuisilta, tee vaikka koko kanaperhe!

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys, muodon havainnointi

Toiminnan kesto:

1 h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Superlonia vartaloon ja työalustaksi
- Keltaista huovutusvillaa
- Huovutusneuloja
- Askartelusilmiä
- Oranssia nenämateriaalia
- Rautalankaa
- PVA-liimaa

Työohje:

1. Muotoile saksilla tipulle vartalo superlonista ja kääri sen päälle peittävä kerros villaa.
2. Huovuta neulalla villa kiinni superloniin.
3. Muotoile rautalangasta tipulle jalat. Tee isot, jotta tipu pysyy pystyssä, paina rautalangan terävät päät superloniin kiinni.
4. Liimaa tipulle silmät ja nenä.

Ohjaajalle:

- Mallin nokka on tehty raakana kuivatusta pihlajanmarjasta, mutta nenäksi käy kaikenlainen oranssi materiaali.

Ohje & kuvat: Anna Puolakka

Veikeät pääsiäismunat

Yleisimpiä tapoja värjätä pääsiäismunia on keittää niitä sipulinkuorien kanssa. Kuorista saat kauniita keltaisen ja ruskean sävyjä. Munien koristelemine onnistuu samalla kätevästi, kun kiinnität munan pintaan lehtiä tai pieniä kukkia.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Pieniä kasvin lehtiä (esimerkiksi yrttien)
- Kananmunia
- Ohut kreppisukan palanen
- Lankaa
- Sipulinkuoria

Työohje:

1. Tyhjennä ensin kananmuna tekemällä reiät parsinneulalla munan molempiin päihin. Puhalla toisesta päästä voimakkaasti munan sisälle, jolloin sisältö tulee toisesta päästä ulos. Huuhtelee kananmuna lopuksi.
2. Asettele seuraavaksi koristeet kananmunan pintaan. Kastele lehti vedellä ja paina se kiinni munan pintaan.
3. Pingota kreppisukanpalanen tiivisti munan ympärille ja sido kiinni langalla. Näin lehdet pysyvät tiiviisti paikoillaan.
4. Laita kananmuna kiehumään sipulinkuorien sekaan. Ole varovainen kiehuvan veden kanssa. Kierittele ja peittele kevyitä tyhjennettyjä muna, jotta väri tarttuisi niihin tasaisesti. Mitä kauemmin munat ovat väriliemessä, sitä tummempia ja voimakkaamman värisiä niistä tulee.
5. Poista lopuksi sukka ja lehdet munan päältä. Lehden kuvio on värjäytynyt eriväriseksi tai jäänyt valkoiseksi.

Krassitukat

Krassitukkien teko on hauskaa ja helppoa. Iloisen ekopääsiäiskoristeen voi tehdä kananmunan kuoreen. Pääsiäisen mentyä, voi tukan syödä! Miniversot ovat ihanteellinen tapa opettaa lapsille tuoreiden kasvien kasvattamista.

Versoja voi kasvattaa ympäri vuoden ja niiden kasvua ja itämistä on hauska seurata. Kokeile erilaisten krassien siemeniä, voit myös kylvää auringonkukansiemeniä, vehnää tai tattaria.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

■ Milloin mahdollista? ■ Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½h + itämisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kananmunia
- Veitsi
- Lyijykynä
- Pumpulia
- Vettä
- Krassinsiemeniä
- Teelusikka

Toimi näin:

1. Tyhjennä munat leikkaamalla munan kuoren yläosaan reikä.
2. Laita kuoren sisään varovasti pumpulia ja kastele se kosteaksi.
3. Kylvä siemenet ripottelemalla ne teelusikalla pumpulin tai mullan päälle.
4. Muna pysyy pystyssä kennon avulla.
5. Piirrä/maalaa kananmunalle kasvot.
6. Muista kastella siemeniä päivittäin.

Ohjaajalle:

- Kananmunan kuorille voi maalata tai piirtää tussilla kasvot, näin vihreät versot muodostavat kasvoille veikeän tukan.
- Tee krassitukalle vartalo kananmunakennosta ja askartele jalat jäätelötikuista.

Lähde: C. Woram. M. Cox. 2009. Puutarhapuuhiä lasten kanssa. Karisto Oy.

Maaliskuu puuha: Linnunpönttö

Linnunpöntöistä on sekä iloa että hyötyä. Pönttöjen avulla saadaan elämää pihapiiriin, ja niillä voi lisätä lintujen määriä myös metsissä. Pönttöjä tarvitaan, koska kolopesijöillä on pulaa luonnonkoloista. Talvella pöntöt toimivat lintujen ja oravien yöpymis- ja suojapaikkoina. Lintujen elämää voi seurata ympäri vuoden.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Työkalujen käyttötaito

Toiminnan kesto:

2-4 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- 2–3 cm paksua höyläämätöntä lautaa
- n. 1 cm paksua filmivaneria eli vesivaneria
- Sinkittyjä 2–3 tuuman nautoja
- Metallilankaa, esim. sinkittyä rautalankaa
- Mitta, kynä, suorakulma, saha, pora, puukko, vasara

Työohje:

1. Tutustu Birdlifen julkaisemaan oppaaseen pöntöt & linnut, josta saat paljon tietoa linnuista, pöntöistä ja pöntön rakentamisesta.
2. Suunnittele mille lintulajille pöntön haluat rakentaa, sillä pöntön mitoitus riippuu siitä.
3. Rakenna pönttö ohjeiden mukaan.
4. Ripusta pönttö sopivaan paikkaan.
5. Muista huolehtia linnunpöntön vuosittaisesta huollosta ja puhdistuksesta.

Ohjaajalle:

- Linnunpönttöjen rakentamisessa riittää haastetta ja vaikeusastetta voidaan nostaa taitojen kehittyessä.
- Asentamisen jälkeen voidaan seurata mitä lintuja pönttöön muuttaa ja kuinka poikaset opettelevat lentämään

Lisätietoja:

- Tarkemmat rakennusohjeet löydät netistä esimerkiksi Birdlifen sivuilta.

Missä pesä?

Linnunpönttöjen lisäksi, linnut tekevät monien muiden eläinten lailla, myös itse pesiä. Pesien tarkoitus on toimia suojana sen asukkaille. Pesät ovat myös poikasten suojia kunnes ne varttuvat tarpeeksi vahvoiksi pärjätäkseen luonnossa.

Linnut pesivät eri paikoissa ja saattavat löytää pesäpaikan yllättävistäkin paikoista.

Tarvikkeet:

kiikari, lintuopas, kynä, vihko

Toimikaa näin:

1. Mieti minkälaisissa paikoissa olet itse nähnyt linnunpesiä.
2. Lähdä luontoon tarkkailemaan linnunpesiä. Jos löydät pesän, älä kuitenkaan koske siihen tai mene liian lähelle. Käytä tarkkailuun esimerkiksi kiikareita
3. Pohdi minkä linnun pesä mahdollisesti oli kyseessä.

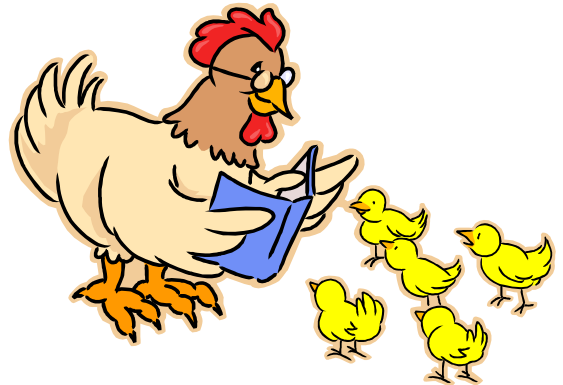
Kuukauden eläin: Kana

Jalostuksesta huolimatta nykyisillään kanoilla on esi-isänsä kaltaiset luonnolliset käyttäytymis- ja rentoutumistarpeet ja -tavat: tarve tutkia ympäristöä, kuopsuttaa maata ja ottaa hiekkakylpyjä, venytellä siipiä ja jalkoja, räpytellä siipiä ja sukia höyhenpukua. Ne hakeutuvat luonnostaan munimaan suojaisaan paikkaan ja yöpymään ne hakeutuvat korkealle turvaan petoeläimiltä. Kanoille on tärkeää vuorovaikutus ryhmän muiden jäsenten kanssa, säilyttäen kuitenkin yksilöllisyys erityisesti ruokailutilanteissa. Kana on laumaeläin ja sopivan kokoisessa laumassa kanat tunnistava toisensa, joka on ensiarvoisen tärkeää arvojärjestyksen muodostumisen kannalta. Sopivan kokoinen ryhmä on 5-20 kanaa ja muutama kukko.

Munien tuotanto

Munien tuottaminen on kanojen pääsääntöinen tehtävä. Ne aloittavat munintansa täytettyään 18 viikkoa. Yleensä munantuotannossa olevat kanat ovat nuoria, sillä ne munivat parhaiten.

Kanan luontainen vuosirythmi on riippuvaista valon määrästä, joka vaihtelee eri vuodenaikoina. Keväällä kun valon määrä lisääntyy, alkaa kanojen luontainen lisääntymiskausi ja muninta. Syksyllä kun vuorokauden valoisa aika lyhenee, kanojen muninta alkaa vähentyä ja kanoilla alkaa sulkasato, jossa niiden vanhat ja kuluneet sulat putoavat pois ja tilalle kasvaa uudet sulat. Uuden höyhenpuvun muodostumisen jälkeen ja valoajan taas pidentyessä alkaa uusi munintakausi.

Kananpoikaset

Jotta kana voisi hautoa munimistaan munista kanapoikasia, tarvitaan kukko. Kukko ja kana parittelevat, jolloin kukko hedelmöittää munat ja kana hautoo hedelmöittyneistä munista tipuja. Kanat alkavat usein hautoa loppu kevästä tai alkukesästä. Jos kanan annetaan hautoa munistaan poikasia se lopettaa muninnan kun pesässä on noin 12 munaa. Tämän jälkeen se vain makaa samassa paikassa hautomassa muniaan, käyden välillä pikaisesti syömässä ja juomassa palatakseen takaisin hautomaan tulevia poikasiaan. Hautominen kestää noin kolme viikkoa, jonka jälkeen poikaset kuoriutuvat.

Jos kana saa itse hautoa munansa, kana ja poikaset leimautuvat tiukasti toisiinsa. Tämä toteutuu siten, että ennen poikasten kuoriutumista kananpojat ja kanaemo kommunikoivat keskenään piipittäen munankuoren läpi, jolloin ne oppivat tuntemaan toisensa äänen perusteella. Kuoriutumisen jälkeen tunnistaminen tapahtuu myös ulkonäön perusteella ja leimautuminen vahvistuu.

Jos tiput saavat kehittyä emonsa seurassa ne oppivat tärkeät taidot emoltaan. Esimerkiksi ruoka ja juomapaikan emo opettaa poikasilleen naputtamalla nokallaan lattiaa ruokakupin vieressä, jolloin poikaset tietävät, että sieltä löytyy ruokaa. Suurkanaloissa poikaset joutuvat opettelemaan tämän itse.

Maaliskuu

Untuvikko painaa syntyessään vain muutamia kymmeniä grammoja ja se on altis monille taudeille ja vaaroille. Ensimmäisinä elinviikkoina paino kuitenkin nousee huimassa tahdissa ja niille kehittyy vastuskyky tauteja vastaan ja höyhenpeite.

Tipujen sukupuolet on mahdollista erottaa heti kuoriutumisen jälkeen, mutta yleensä hyvin eroavuudet näkyvät muutaman viikon ikäisistä poikasista. Kananpoikasilla pääläella olevat harjan nystyt ovat pienemmät kuin kukkopojilla. Tiput kehittyvät eri tahtiin, mutta parin kuukauden ikäisistä poikasista sukupuolten väliset erot on selkeästi havaittavissa. Kukossa alkaa näkyä kukkomaisia ominaisuuksia noin neljän kuukauden iässä, jolloin se alkaa kiekua ja tulee sukukypsäksi.

Kanat tulisi totuttaa ihmisten seuraan poikasista alkaen turhan stressin välttämiseksi. Tämä onnistuu melko vaivattomasti normaalisti arkipäiväisten hoitotoimien ohessa: ruokkiminen, siivoaminen ja munien keruu.

Lähde: <http://www.animalia.fi/animalia-toimii/toimintakohteet/tuotantoel%C3%A4imet/siipikarja/munijakanat>
<http://opetus.ruokatieto.fi/WebRoot/1043190/sisaltosivu.aspx?id=1071847>
http://www.sey.fi/kanatieto/kanan_elamaa/poikasesta_aikuiseksi

Kevät puuha:

Kevätseuranta

Kevään etenemistä on hauska seurata. Seuranta voi tehdä yksin tai porukassa ja siitä voi järjestää vaikka pienimuotoisen kilpailunkin. Seuranta ei tarvitse jättää kevääseen vaan sitä voi jatkaa läpi vuoden, mutta suurimmat ja selkeimmät muutokset luonnossa on nähtävissä keväällä. Seurannasta voi itse tehdä haastavamman ja se sopii kaikkiin olosuhteisiin.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Kevätseuranta lomake
- (Kiikarit)

Toimi näin:

1. Käykää yhdessä läpi kevätseurantalomakkeen lajit, jotta ne ovat kaikille tuttuja ja mahdollisesti löydettävissä lähiympäristöstä.
2. Voitte yhdessä miettiä mitä muita lajeja/havaintoja on mahdollista löytää.
3. Kevätseurannan lomassa voi järjestää yhteisiä retkiä luontoon, jossa voidaan porukalla havainnoida luonnossa tapahtuneita muutoksia.

Ohjaajalle:

- Kevätseuranta on kiva toteuttaa yhdessä ja esimerkiksi säännöllisin väliajoin kävellä jokin sama reitti, jolloin muutoksia voi verrata. Hyvä idea on myös ottaa tietty kohde (lehtipuu), jota kuvaa esimerkiksi kerran kuukaudessa, jolloin muutoksia voi seurata. Kuvista voi myös tehdä hauskan kuvasarjan.

Lisätietoja: www.luontoliitto.fi

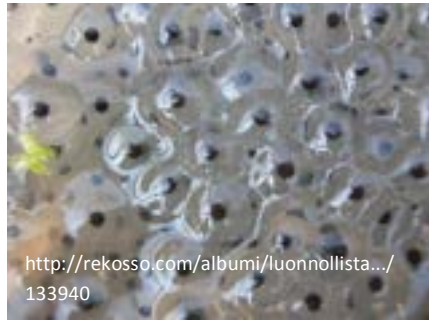
KEVÄTSEURANTA

Havainnoi kevään etenemistä ja kirjaa ylös luontohavaintosi.

Seuraajan nimi: _____

LAJI	KUVA	NÄHTY (paikka & aika)	OMAT HAVAINNOT
<u>Pajunkissat</u> - pajun kukinto, joka aukeaa varhain keväällä ennen lehtien tuloa.	 http://ouludailyphoto.blogspot.com/2011/04/pussy-willows-pajunkissoja.html		
<u>Leskenlehti</u> - Ensimmäisiä keväällä kukkaan puhkeavia kasveja. - Kukat ovat kirkkaan keltaisia. - Vaatimaton kasvupaikkavaatimuksiltaan mutta viihtyy avoimilla ja aurinkoisilla paikoilla.	 http://kasvio.avoin.jyu.fi/laji.php?id=213		
<u>Koivun (lehti)</u> - Hiirenkorvat (pienet lehden alut) ilmestyvät ensimmäisiin koivuihin Etelä-Suomessa usein jo ennen vappua.	 http://jaahur.blogspot.com/2011/04/uusi-kausi-alkaa-sasong-har-borjat.html		
<u>Rentukka</u> - Kirkkaankeltainen kosteiden paikkojen kasvi. - Kukkii keväällä ja alkukesällä. - Myrkyllinen.	 http://jata.vampula.net/kasvio/html/rentukka.htm		

<u>(Keko)muurahainen</u> - Noin senttimetrin pituinen, muiden muurahaisten ja hyönteisten tapaan kuusijalkainen muurahainen.	 http://fi.wikipedia.org/wiki/Kekomuurahainen		
<u>Leppäkerttu</u> - Puolipallonmuotoisia ja hidasliikkeisiä vajaan 10 mm:n pituisia hyönteisiä. - Niiden peitinsiivet ovat usein pilkulliset, ja pilkkujen määrä ja väritys vaihtelevat lajikohtaisesti.	 http://eeronkuvakulma.com/blog/category/lepp%C3%A4kerttu		
<u>Nokkosperhonen</u> - Kirkasvärinen päiväperhonen. - Yläpinta on oranssinpunainen. Siiven etureunassa on rivi tummia täpliä. Etusiiven takaosassa on mustakeltainen täplä ja keskellä siipeä on kaksi pientä tummaa täplää. Takasiiven tyvi on tumma. Sekä etu- että takasiipiä reunustaa tumma reuna, jossa on sinisiä täpliä.	 http://www.ekarvinen.net/nikond200/Nikon%20D200.htm		
<u>Sitruunaperhonen</u> - Lajin koiras on sitruunankeltainen. Naaras on väriltään vihertäväkeltainen. Siipien keskellä on tummemmat täplät.	 http://risusydän.blogspot.com/2010/08/sitruunaperhonen.html		

<u>Mantukimalainen</u> - Suomen yleisin kimalaislaji. - Tuntomerkkeinä musta pohjaväri, jossa ovat etuselän ja takaruumiin keskiosan keltaiset "vyöt" ja peräpään valkoinen "vyö".	 http://www.yhteishyva.fi/piha_parveke/hoito_ja_yllapito/muu_hoito/Puutarhan_otokat/fi_FI/pistiaiset/		
<u>Sisilisko</u> - Aikuisen sisiliskon keskipituus on noin 10–17,5 cm. - Tavallisin väri on ruskea. - Sisilisko elää melko kosteissa ympäristöissä. - Sisilisko on päiväaktiivinen ja se suosii aurinkoisia paikkoja.	 http://www.webbisivu.com/T0pZku/kuvia%20ja%20tieto%20matelioista		
<u>Sammakonkutu (munat)</u> - Kutemisaika ajoittuu huhti-kesäkuulle. - Kutupaikaksi kelpaavat ojat ja lammikot. - Mätimunat turpoavat muninnan jälkeen ja nousevat pintaan yhtenäisenä, hyytelömäisenä massana.	 http://rekosso.com/albumi/luonnollista.../133940		
<u>Nuijapää</u> - Yksi sammakon kasvuvaiheista - Kasvavat vedessä isoina ryhminä - Väriykseltään ovat mustia tai tummanruskeita. - Rakenne koostuu päästä ja pyrstöstä.	 http://www.cepolina.com/gk/frog_tadpoles.htm		
<u>Sammakko</u> - Koko n. 6-9cm. - Väritys on vaihteleva, mutta useimmiten selkä on tummalaikkuinen. - Sammakot viihtyvät parhaiten kosteassa ympäristössä.	 http://kutuharju.vuodatus.net/blog/archive?&y=2008&m=05		

<u>Töyhtöhyyppä</u> - Varhaisimpia muuttolintujamme, saapuen jo maaliskuun alusta alkaen. - Mustavalkoinen yleisväritys - Päästä lähtee lajille nimen antava töyhtö. - Ääni pitkä ja tasoltaan vaihteleva korkea naukuminen.	 http://www.birdlife.fi/index.shtml		
<u>Västäräkki</u> - Harmaa selkä ja valkea vatsapuoli, pään etuosa valkoinen ja päälaki musta, samoin kaula. - Pyrstö on pitkä ja se heiluu lajille tyypillisesti kävelyn aikana. - Ääni on lyhyt kaksitavuinen ”tsi-tsit” ja se äänтелеe liikkeessaan jatkuvasti.	 http://fi.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4st%C3%A4r%C3%A4kki		
<u>Varis</u> - Höyhenpeite suurimmaksi osaksi tuhkanharmaa lukuun ottamatta kiiltävänmustaa päätä, kurkkua, nilkkaa, siipiä ja pyrstöä. Nokka ja jalat ovat mustat. - Variksen ääni on käheä, hieman värisevä raakunta.			
<u>Joutsen</u> - Joutsenet ovat vesilintuja. - Niillä on pitkä kaula yleensä valkoinen höyhenpeite. - Nokan väri vaihtelee keltaisesta oranssiin.			
MUITA HAVAINTOJA			

Huhtikuu

 Aprillipäivä (1.4)

 Agricolanpäivä (9.4)

 Vappu aatto 30.4

Huhtikuu on etelässä lumien sulamisen, kevättulvien, pitenevien iltojen ja luonnon heräilemisen aikaa. Pohjoisessa Suomessa huhtikuulla koetaan ensimmäiset keväiset päivät, vaikka talvi jatkuukin edelleen

Luoinnossa tapahtuu

Monet talviunta nukkuneet tai horrostavat eläimet, kuten karhu, siili, lepakko ja nokkosperhonen, heräilevät huhtikuussa. Pöllöt pesivät jo ja teeret ja metsot ovat sotimella. Jänis vaihtaa valkean turkkinsa ruskeaan. Samoin tekevät, kärppä, lumikko, riekko, naali ja kiiruna. Västäräkit, peipot ja rastaat saapuvat.

Sammakoiden kututapahtuma tapahtuu Etelä-Suomessa huhtikuulla siten, että sammakot aloittavat kuden kuun alkupuolella ja rupikonnat ja viitasammakot kuun lopulla. Etelä-Lapissa Sammakko pääsee aloittamaan kuden usein vasta vapun tienoilla.

Ensimmäisten kukkivien kukkakasvien, kuten leskenlehtien, näsiän, sinivuokon ja pajujen kukinta ajoittuu Etelä-Suomessa huhtikuun jälkimmäiselle puoliskolle, heti kun lumet ovat sulaneet.

Puutarhassa tapahtuu:

1. Nurmikon keväthoito
2. Kalkitus ja lannoitus
3. Pensaiden ja puiden leikkaus onnistuu hyvin huhtikuussa.
4. Jos syksyllä istutetut kukkasipulipenkit näyttävät kuivilta auta sipulia esille kastelemalla penkkejä lämpimällä vedellä.
5. Mukuloiden ja sipulien esikasvatus ja loput siemenet itämään!

Maatilalla tapahtuu:

- Lampailla karitsoimisesonki jatkuu.
- Mehiläishoitokausi alkaa huhtikuussa, jolloin tarkastetaan pesien kunto ja siistitään pohjia.

Kuukauden eläin: Lammas ja karitsat

Kuukauden retkivinkki: Linturetki

Tutustukaa vihanneskasvien kylvö-, istutus- ja hoitotaulukkoon netissä esimerkiksi hakusanalla `kylvökalenteri`.

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kranseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männyt, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Kävyt - Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. - Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti
Paju - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaan lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.
Pajunkissat - Luonnossa pajun keräämiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa. Niitä voi kerätä teiden varsilta, sähkölinjojen alta ja paikoista, jotka muutenkin raivataan säännöllisesti puhtaiksi.	Pajunkissat ovat pajun kukintoja, joita esiintyy pajuissa tavallisesti maaliskuusta huhtikuuhun.
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keuhkalla ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.

Siilin ruokinta

Siili on mukava mutta myös hyödyllinen seuralainen pihapiirissä, joka muun muassa syö tuhohyönteisiä. Siiliä voi avittaa säilymään ja viihtymään lähiympäristössä tarjoamalla sille ruokaa ja pesäpaikan. Siili viettää vuodesta 6-7 kk talvihorroksessa, josta se selviää kesän aikana keräämänsä rasvakerroksen avulla. Siilin paino saattaa laskea talven aikana jopa 60 %, joten ravinnon turvaaminen on tärkeää etenkin keväällä talven jälkeen ja syksyllä ennen horrosta.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Siilille sopivaa ruokaa
- Matalat astiat ruokia ja vettä varten

Työohje:

- Paras vaihtoehto siilin ravinnoksi on sen luontainen ravinto, mutta hyviä vaihtoehtoja ovat muun muassa kissan ja koiran murot (liotettuna) ja purkkiruuat sekä makkarat. Sopivaa ruokaa on myös rouhitut maapähkinät sekä kypsennetty suolaton kala tai liha.
- Juomaksi siilille pitää olla tarjolla koko ajan raikasta vettä.
- Pese siilin ruoka ja juoma-astiat päivittäin ja pese sen jälkeen kädet huolellisesti tai käytä kertakäyttökäsineitä.
- Ruoki siiliä hämärän tullessa, sillä siili on yöeläin.
- Kesäruokintaa ei suositella esimerkiksi siksi, että kuumalla taudit leviävät helposti ruokintapaikoilla ja siilit saattavat lihota liikaa. Lisäksi siilien tulisi tulla toimeen ilman ihmistäkin.
- Syksyllä siili hyötyy ruokinnasta eniten ja sitä tuleekin jatkaa niin kauan kuin siilit käyvät ruokailemassa.

Ohjaajalle:

- Siilille ei saa antaa lehmänmaitoa, raakaa lihaa tai kalaa, mausteista tai suolaista ruokaa, leipää tai hyvin teollisia ruokia, jotka voivat sisältää mm. paljon lisäaineita.
- Siilin poikaset alkavat liikkua heinäkuussa, joten siilejä voi ruokkia kesälläkin, mutta tällöin on erityisesti huolehdittava siilien ruokapaikkojen ja astioiden puhtaudesta.

Lisätietoja: www.siilikiikarissa.fi

Lähde: www.siilikiikarissa.fi

Huovutetut eläimet

Kevät on lampaiden sesonki aikaa: lammas karitsoi noin kerran vuodessa, yleensä keväällä 1-3 karitsaa, lampaat myös keritään keväällä ja usein toistamiseen syksyllä. Lammas on monipuolinen kotieläin, sillä siitä saadaan lihaa, villaa ja turkiksia. Pienten karitsoiden näkeminen on monelle elämys ja aktiviteetiksi voi lisätä lampaan villaan ja sen käsittelyyn tutustumisen sekä huovuttamisen, josta jokainen voi muotoilla itselleen vaikka oman lampaan.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1-3 h + kuivuminen + viimeistely

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Huovutusvillaa
- Mäntysuopaa
- Paperia "muotin" tekemiseen
- Pesuvati, sakset, teippiä, neula
- (Vanua, villalankaa)

Työohje:

1. Suunnittele malli (esim. lammas) ja piirrä se paperille. Leikkaa kuvio irti paperista ja jos teet siitä kolmiulotteisen (esim. jalat), teippaa ulokkeet kiinni.
2. Päälystä malli kauttaaltaan huovutusvillalla.
3. Huovuta. Kastele villa lämpimällä saippua vedellä ja ala hieroa sitä sormilla pyöriä liikkein. Lisää lämmintä saippuavettä välillä ja jatka huovuttamista, kunnes kuidut ovat kiinnittyneet toisiinsa ja on muodostunut tiivis pinta.
4. Leikkaa viilto sopivaan paikkaan ja poista paperimuotti sisältä. Täytä työ villalla tai vanulla.
5. Pistele/neulo viilto umpeen.
6. Huuhtelee työ lopuksi kuumalla ja kylmällä vedellä. Anna kuivua.
7. Työn voi koristella esimerkiksi neulomalla siihen kuvioita erivärisillä langoilla, esimerkiksi silmät ja suun.

Ohjeita huovutukseen löydät netistä esimerkiksi hakusanalla `huovutus ohje`.

Iloiset kukkaruukut

Vanhoja ja tylsiä kukkaruukkuja voi uusia maalaamalla ne uudelleen akryyliväreillä. Maalattavaksi astiaksi käy lähes mistä materiaalista tahansa valmistettu astia, sillä akryylivärit sopivat monelle eri pinnalle. Maalin kestävyyttä lisää sen suojaaminen lakalla. Maalaaminen ei vaadi suuria taiteilijan taitoja, sillä tekniikkana voi käyttää tarkasti sivellintä tai sabluunaa tai suurpiirteisesti sientä tai pensseliä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Käsien toimintakyky

Toiminnan kesto:

1-2 h + kuivumisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Kukkaruukkuja tai muita astioita
- Akryylivärejä
- Lakka
- Siveltimiä tai sieniä maalaukseen
- Sanomalehteä pöydän suojaukseen
- Vettä siveltimien pesuun ja maalin ohennukseen
- Alusta, jos sekoitat väreitä keskenään

Lakkaa maalattu ruukku lopuksi ja anna kuivua

Työohje:

1. Putsaa/pese kukkaruukut ennen maalausta ja anna kuivua.
2. Maalaa kukkaruukkuihin kuvioita sivelimellä tai sienellä töpöttämällä. Akryylimaali on käyttövalmista sellaisenaan, mutta sitä voi myös ohentaa vedellä.
3. Anna maalin kuivua. Pintakuivaa se on puolessa tunnissa ja täysin kuivaa vasta vuorokauden

Ohjaajalle:

- Akryyliväri on monikäyttöinen, sillä se tarttuu paperiin, kartonkiin, metalliin, muoviin, lasiin, kiveen, kipsiin ja puuhun. Sillä voi siis maalata melkein mitä tahansa.
- Akryyliväri on märkänä vesiohenteinen ja –liukoinen, mutta kuivuessaan muuttuu vedenkestäväksi. Tosin kunnon vesipesua hankauksineen se ei kestä. Lakka lisää värin kestävyyttä ja maalit säilyvät myös ulko-oloissa.

Herätä herne!

Siemenestä kasvattaminen on elämys, erityisesti jos siemen itää nopeasti, muutamassa päivässä. Siemenen itämistä on kiehtovaa seurata ja tapahtuman näkeminen auttaa ymmärtämään prosessia, joka yleensä piiloutuu maan alle.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Juomalasi tai lasipurkki
- Talouspaperia
- Nopeasti itäviä siemeniä (esim. papu)

Työohje:

1. Tee talouspaperista nyyttejä ja asettele lasipurkin pohjalle.
2. Laita yön yli liotetut pavun tai herneen siemenet paperin väliin ja kastele paperi kunnolla.
3. Muutaman päivän kuluttua siemenkuori repeää, ensin tulee juuri esiin ja myöhemmin verso.

Ohjaajalle:

- Muista laittaa pavunsiemenet likoamaan edellisenä iltana, jotta ne itäisivät nopeammin.
- Voidaan myös pitää kisa siitä, kenen herneellä on vauhdikkain kasvu. Apuna voidaan käyttää vaikka viivoitinta.
- Lasipurkissa jossa on saatavilla vettä, voidaan kasvattaa myös monia tuttuja vihanneksia!

Huhtikuun retki: Lintujentarkkailu

Lintujentarkkailu on hauskaa ja halpaa puuhaa. Se onnistuu ympärivuoden eikä ole sidoksissa paikkaan. Lintujen tarkkailua voi harrastaa omassa pihapiirissä, voi lähteä linturetkelle tai se onnistuu jopa ikkunasta käsin esimerkiksi järjestämällä linnuille talviruokintapaikka ikkunan alle.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½-> h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Lintukirja
- Vihko
- (Kiiarit)

Työohje:

1. Lintuharrastus olisi helpointa aloittaa talvella, jolloin lintuja on vähiten. Kevään tullen lintulajeja tulee koko ajan lisää ja niitä on helpompi tunnistaa kun on oppinut tunnistamaan helpot peruslinnut ensin.
2. Pohtikaa yhdessä lintukirjan avulla, minkälaisia lintuja olette nähneet
3. Piirtäminen ja muistiinpanot helpottavat oppimista.
4. Lintuoppaiden johdanto-osioissa on yleensä hyvät ohjeet siitä, miten lintuja tunnistetaan. Keskeisimmät lintujen tunnistamisessa esiin nousevat tekijät ovat koko, muoto, värituntomerkit, liikkumistapa, olinpaikka ja äänet.

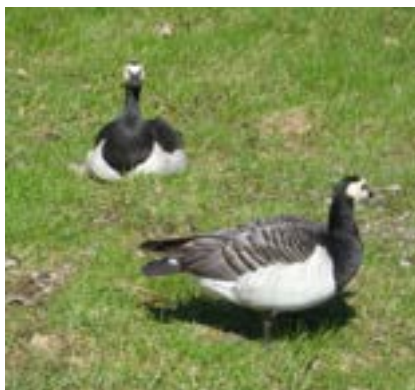
Ohjaajalle:

- 4H kerhon toptehtävistä löytyy tietoa ja tehtäviä eritasoisille ja ikäisille lintuharrastajille
- BirdLife Suomi ry:llä (www.birdlife.fi) on kattavat ja monipuoliset sivut lintuharrastukseen.
- Kirjastoista voi lainata erilaisia lintukirjoja.

Lisätietoja

Birdlifen nettisivuilta.

Lähde: <http://www.birdlife.fi/lintuharrastus/lintuharrastus.shtml>

Lintujen havainnointi lomake

LINTU:

MILLOIN?

ÄÄNI:

KUVA/PIIRROS

MISSÄ YMPÄRISTÖSSÄ:

PIHA

PELTO

METSÄ

RANTA

VESI

☐☐☐☐☐

MISSÄ PAIKASSA:

ILMASSA

PUUSSA

MAASSA

KATOLLA

MUULLA

☐☐☐☐☐

MITÄ LINTU TEKEE?

ISTUU

SYÖ

KÄVELEE

UI

LENTÄÄ

RAKENTAA PESÄÄ

☐☐☐☐☐☐

MUUTA HUOMIOITAVAA

Kuukauden eläin: Lamma

Lamma on monipuolinen kotieläin

Lamma tuottaa lihaa, villaa ja turkiksia. Joissakin maissa lampaat ovat myös maidontuottajia. Suomessa liha on lammastalouden tärkein tuote.

Lampaita pidetään vaatimattomina eläiminä, jotka selviävät vähällä ravinnolla ja karuissa oloissa. Rehujen määrä ja laatu vaikuttavat kuitenkin paljon lampaiden kasvunopeuteen.

Lampaiden määrä on Suomessa jatkuvasti vähentynyt. Joillekin lampaiden kasvatusta on mielenkiintoinen harrastus, mutta viime vuosina sen merkitys myös yritystoimintana on kasvanut.

Lampaat ruohonleikkureina

Lamma on märehijä, joten se syö pääasiassa nurmea. Kevyet ja sorkkajalkaiset lampaat pystyvät liikkumaan vaikeakulkuisissa maastoissa, löytävät vähäisetkin ruohotupsut ja syövät laitumensa tarkasti. Ne ovat oivallisia maisemanhoitajia ja ruohonleikkureita. Lampaat pitävät viljelemättömiä joutoalueita kunnossa ja estävät niitä kasvamasta umpeen.

Suomessa oma lammascarotu

Suomessa on oma lammascarotu, suomenlammas. Se on hedelmällinen rotu, joka tuottaa keskimäärin enemmän karitsoita kuin useimmat muut lammascarodut. Suomeen on viime vuosina tuotu useita liharotuja, joita risteytetään suomenlampaan kanssa. Näin saadaan parannettua lihantuotantoa. Suomenlammas on kuitenkin maamme valtarotu (n. 67 % 1996).

Lihaksikas Texel-lamma on kotoisin Hollannista. Suomessa texel-rotua on risteytetty menestyksekkäästi suomenlampaan kanssa. Texel-rodun villa ei sovellu kuitenkaan käsityölangaksi kuten suomenlampaan villa. Muita Suomessa eläviä lammascarotuja ovat Rygja, Oxford down sekä Dorset.

Lampaan vuosi

Lamma karitsoi kerran vuodessa, yleensä keväällä maaliskuussa. Uhu karitsoi kerralla 1 - 3 karitsaa. Karitsat vierotetaan noin kahden-neljän kuukauden ikäisinä.

Kesällä uuhet ja karitsat ovat laitumella

Syksyllä uuhet (naaraslampaat) astutetaan. Tämä tapahtuu siten, että pessi päästetään uuhien joukkoon. Uuhien tiineysaika kestää noin 5 kuukautta.

Alkuvuodesta lampaat valmistautuvat karitsointiin ja imetykseen. Tätä kutsutaan tunnutukseksi.

Lampaat keritään kahdesti vuodessa

Lampaat keritään yleensä kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Tämän määrittelee eläinsuojeluasetus. Perinnölliset ominaisuudet, lampolan olosuhteet ja lampaiden ruokinta vaikuttavat villan laatuun ja määrään. Keritseminen tapahtuu joko keritsinkoneella, käsikeritsimillä tai tavallisilla saksilla. Keritsemisen yhteydessä lampaiden sorkat leikataan ja raspataan.

Karitsoiden ruokinta

Vastasyntyneen karitsan tärkein ravinto on maito. Mikäli karitsa ei saa riittävästi maitoa uuhelta, voidaan karitsalle antaa myös lehmän ternimaitoa. Vähitellen karitsa kehittyy märehijäksi. Noin kahden kuukauden ikäisenä karitsa pystyy syömään hyvin nurmirehua.

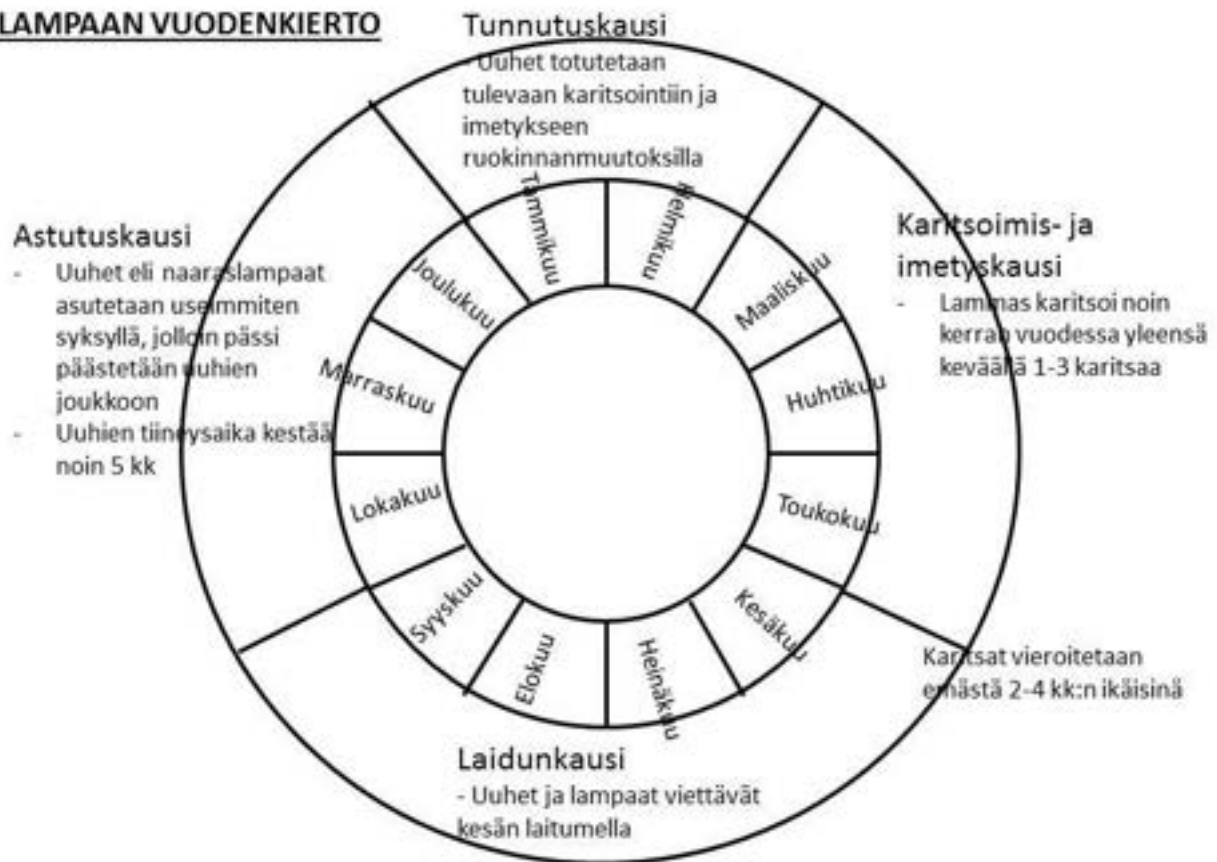
teurasikä on Suomessa 6 - 7 kuukautta. Kasvunopeuteen vaikuttavat ruokinta ja perinnölliset tekijät.

Lisätietoja: http://www.laidunpankki.fi/sivu.tmpl?sivu_id=255,

<http://openetti.aokk.fi/info/OpiskelijoidenTyot/LAMMAS/rotu.htm>

LAMPAAN VUODENKIERTO

Lähde: <http://opetus.ruokatieto.fi/Suomeksi/Oppimateriaali/Ruokaketju/Maatila/Kotielaimet/Lammas>

Toukokuu

Vapunpäivä
(1.5)

Äitienpäivä
(toukokuun toinen sunnuntai)

Perheidenpäivä (15.5)

Toukokuu on kevään viimeinen kuukausi ja on saanut suomenkielisen nimensä siitä, että silloin tehdään toukotyöt eli viljan kylvä ja sen valmistelut, kyntö ja äestys. Toukokuu on etelässä kukkaloiston, puiden lehteen tulon ja kesän alkamisen aikaa. Pohjoisessa se on kevättulvien, luonnon heräilemisen ja lumien sulamisen aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

Toukokuun ensimmäiset viikot ovat luonnolle nopeinta kasvun aikaa Etelä-Suomessa, jossa luonnon herääminen on alkanut jo huhtikuussa. Puut alkavat tulla nopeassa tahdissa lehteen ja valkokuokot kukkivat kaikissa Etelä-Suomen vähänkin lehtomaisissa metsissä runsaasti. Useimmat nisäkkäät saavat poikasensa. Talvipesässä varttuneet karhunpoikaset ovat jo viisikiloisia. Tuomi ja mustikka kukkivat. Viimeiset muuttolinnut kuten pääskyt saapuvat suomeen.

Puutarhassa tapahtuu

- Kevätlannoituksella on jo kiire!
- Leikkaa ja lannoita ruusut
- Karaise esikasvatetut taimet
- Uusien kasvien istutusaika on nyt parhaimmillaan (kesäkuun 10. pitäisi hallaöiden olla ohii pohjoisessakin).
- Mansikkamaa on syytä puhdistaa haravoiden ja harjaten.

Maatilalla tapahtuu:

- Toukokuu on maatilalla kiireistä aikaa: pellot muokataan, lannoitetaan ja viljat kylvetään.
- Maatilan eläimistä suurin osa päästetään kesäksi laitumille.
- Toukokuuhun ajoitetaan monen hevososen varsominen.

Lemmikkieläintenviikko (viikko 20) -> Tarkoitus on muistuttaa jokaista lemminkin omistajaa vastuuntunnosta ja huolenpidosta! (Tutustu kodittomien eläinten suojiin)

<http://www.loytoelaintalo.fi/>

<http://www.hesy.fi/>

Retkiehdotus: Toukokuussa luonnossa on paljon ihmeteltävää, tehkää retkiä lähiympäristöönne!

Tutustukaa jokamiehen oikeuksiin:

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kransseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuiissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männyt, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Koivunoksat vihtoihin Koivunoksien keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Rauduskoivu on vihtamateriaalina kestävämpi mutta hieskoivun oksia pidetään notkeampina. Siitä syystä ne sopivat paremmin varsinkin vihdan pannan sitomiseen.
Kävyt - Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. - Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
Luonnonkukat kuivumaan - mahdollistaa kuivakukka-asetelmien ja muun askartelun myöhemmin. - myös viljat soveltuvat kuivatukseen ja niitä hyödyntää myös lintujen talviruokinnassa.	Viljeltyjä ja luonnonkasveja voi kuivata. Helpoin tapa kuivaukseen on ilmakeivatus, jossa kerätyistä kasveista tehdään pieniä kimppuja ja nostetaan ne löyhästi roikkumaan ylösalaisin kuivaan, ei liian lämpöiseen ja auringolta suojaisaan paikkaan. Toinen tapa kuivata on pitää kukkia vedettömässä maljakossa pystyasennossa ja samanlaisissa olosuhteissa kuin ilmakeivatuksessakin. Kunnolla kuivatut kasvit voivat säilyä kauniina vuosikausia.

Ämpäriperunat

Ämpäriperunoiden kasvatusta on helppoa ja vaivatonta pienessäkin tilassa. Istutusastiaksi käy mikä tahansa isompi ruukku tai ämpäri, jonka pohjassa on reikiä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½-1 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Siemenperunoita
- Valoa läpäisemättömiä ämpäreitä/ruukkuja (reikä pohjassa)
- Aluslautasia
- Turvemultaa
- Pieniä kiviä tai soraa salaojitukseen

Työohje:

1. Laita ämpäriin pohjalle soraa. Täytä ämpäri puolilleen multaa.
2. Laita (itäneet) siemenperunat ämpäriin (2kpl/astia).
3. Peitä perunan mukulat mullalla (itäneet mukulat eivät saa saada valoa, joten tässä vaiheessa voi pitää pimeässä), mutta jätä mullan lisäys varaa myöhemmäksi.
4. Kastele ja pidä kylvös tasaisen kosteana koko kasvukauden ajan.
5. Siirrä valoon (ulos/parvekkeelle), kun peruna alkaa kasvattaa vartta. Lisää ämpäriin multaa, sillä uudet mukulat kehittyvät lähelle mullan pintaa ja vihertyvät herkästi saadessaan valoa jos multaa ei lisätä. Huolehdi, ettei peruna joudu alttiiksi yöpakkasille (harso).
6. Peruna kasvaa itseksensä ämpäriin, kunhan muistaa säännöllisen kastelun ja lannoituksen.
7. Perunasta voi odottaa satoa aikaisintaan 10-12 viikkoa istutuksesta.

Ohjaajalle:

- Satoa saa nopeammin, kun käyttää aikaista perunalajiketta (esim. Timo) ja idättää mukulat etukäteen (esim. valoisalla paikalla ikkunalaudalla).

Lähde: <http://.yhteishyva.fi/koti-ja-puutarha/puutarha-ja-kasvit/perunan-kasvatus-parvekkeella/0218010-64832>,

Hymyilevät auringonkukat

Auringonkukkia on helppo ja hauska kasvattaa, lisäksi ne tarjoavat ravintoa eläimille. Auringonkukista saa hyönteisille mettä ja siemeniä linnuille.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet

- Kylväastioita
- Multaa
- Auringonkukansiemeniä
- Kastelukannu

Tiesitkö?

Auringonkukat eivät aina ole keltaisia. Voit kasvattaa myös valkoisia, oransseja ja punaisia auringonkukkia.

Ne myös kääntävät kasvonsa auringon mukaan!

Auringonkukka on kotoisin Pohjois-Amerikasta, mutta se on Venäjän kansalliskukka.

Toimi näin:

1. Kylvä yksi auringonkukansiemen noin 3 cm syvyyteen esimerkiksi tyhjään jugurttipurkkiin jossa on kylvömultaa.
2. Laita purkit lämpimään paikkaan ja peitä muovikelmulla. Kun mullasta nousee pieni taimi, poista muovi.
3. Kun pieni purkki jää liian pieneksi istuta taimi suurempaan astiaan. Vie astia pihalle kun ulkona on riittävän lämmintä. (ei hallaa yöllä). Tue kukka tarvittaessa tukikepillä.
4. Kun kukka on kukkinut, voit nyppiä keskustan kuivuneita kukintoja ja tehdä oman hymynaaman!

Ohjaajalle:

- Auringonkukat voi kylvää myös suoraan ulos kesäkuun alkupuolella.

Toukokuu

Kasvipenkin perustaminen

Sopivan maaperän puuttuminen ei ole este kasvimaan perustamiselle. Kasvimaan voi melko yksinkertaisesti ja halvalla perustaa vaikka kerrostalon pihaan rakentamalla tai ostamalla sinne valmiita kasvilaatikoita. Kasvilaatikkojen idea on sama kuin kasvimaallakin, mutta kasvit kasvavat mullalla täytetyissä laatikoissa. Kasvilaatikkojen etu on myös siinä, että niitä voidaan rakentaa eri korkeuksille, jolloin niiden viljely onnistuu toimintarajoitteisilta ja apuvälineitä käyttäviltäkin henkilöiltä. Haastavuutta toimintaan tuo laatikon suunnitteleminen ja toteutus alusta loppuun. Toiminta on myös hyvin yhteisöllistä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Rakennustaito, aikuisen apu

Toiminnan kesto:

2 h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työkalut (pohjallinen laatikko: 1,20x0,5x0,3m):

- Raakalautaa (n. 17 m)
- 5x5cm patikkaa laatikon kulmiin (n. 1,2m) + 4m jaloiksi
- Nauloja
- Saha, mitta, vasara, (kanki laatikon maahan kiinnittämistä varten)
- Multaa (n. 180 litraa)

Työohje:

1. Saha laudasta kasvilaatikkoon tarvittavat laudanpätkät: 6x1,2m(reunat), 6x0,5m (päädyt), 5x1,2m(pohja). Saha patikasta laatikkoon kulmapalat: 4x0,3m.
2. Kasaa laatikko naulaamalla pääty- ja reunalaudat kulmapatikoihin. Naulaa lopuksi pohjalaudat paikoilleen.
3. Saha jalkapatikoista sen pituiset jalat, kuinka korkealle lavan haluat. Naulaa ne laatikon kulmiin.
4. Tee kangella maahan reiät ja lyö laatikon jalat maahan. Voit tehdä laudasta vielä "tukikehikon", jonka naulaat jalkojen alareunaan.
5. Täytä laatikko mullalla.

Ohjaajalle:

- Kasvilaatikon voi tehdä myös suoraan maanpinnalle, jolloin pohjaa ei tarvita ja kulmapatikat voi sahata sen verran pidemmiksi, että niiden avulla laatikko voidaan upottaa maahan. Tällöin laatikon pohjalle kannattaa asetella maisemointikangas, joka estää rikkaruohojen kasvamisen laatikkoon.
- Pyörätuolia käyttävälle jalallisen kasvilaatikon on oltava sen verran korkea, että jalat mahtuvat pöydän alle (n. 67cm). Lisäksi on kiinnitettävä huomiota kasvilavan reunan korkeuksiin ja leveyteen.

Muuta

- Erilaisia viljelylaatikkomalleja löydät netistä esimerkiksi hakusanalla `raised bed`.

Lähde: <http://kaupunkiviljely.fi/missa/laari-maattomille-pinnoille/>,

Valokuvakasvio

Lähtekää kameroiden kanssa retkelle luontoon ja aina kun löydätte uuden kasvin, ottakaa siitä kuva. Kuvista voidaan luoda digitaalinen kasvio. Tämä on huomattavasti yksinkertaisempaa kuin vanhanaikaisen, prässättyistä kasveista tehdyn kasvion luominen.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- ATK taidot

Toiminnan kesto:

1,5-2h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kamera, kamerakännykkä
- Värikasvio
- Kansio

Työohje:

1. Lähtekää retkelle luontoon ja kuvatkaa eri kasvilajeja samalla
2. Tunnistakaa kuvatut kasvit kasvikirjan tai nettikasvion avulla
3. Laatikaa kasvista tunnistuskortti

Ohjaajalle:

Retkiä luontoon voidaan järjestää pitkin kesää ja näin saadaan eri aikaan kukkivia kasveja kasvioon. Retkiä voidaan tehdä myös muina vuodenaikoina, jolloin kasvioon voidaan koota kuvia esimerkiksi puista eri vuodenaikoina. Kuvauksen kohteena voi olla myös sama puu eri vuodenaikoina.

Lisätietoja netistä sivuilta luontoportti.fi.

Toukokuu

Kasvitietolomake

KASVI:

MILLOIN:

KUVA

MISSÄ YMPÄRISTÖSSÄ:

PIHA

PELTO

METSÄ

RANTA

VESI

KALLIO

☐☐☐☐☐☐

MUUTA HUOMIOITAVAA

Toukokuun puuha: KASVIEN VALINTA

Puutarhaa perustettaessa, lapselle on tärkeää päästä mukaan valitsemaan kasveja. Itse valittujen kasvien kasvattaminen lisää omistamisen tunnetta ja halua hoitaa kasvia. Aikuisen on kuitenkin varmistettava että kasvi sopii omaan puutarhaan, lisäksi kasvin tulisi olla melko kestävä. Lasten puutarhaan sopivien kasvien valikoima on laaja, mutta on myös jonkin verran sellaisia kasveja jotka ovat myrkyllisiä, piikikkaita tai muuten ihoa ärsyttäviä.

Vältettäviä kasveja:

- Enkelinpasuuna (*Brugmansia*)
- Kielo (*Convallaria majalis*)
- Koiso (*Solanum sp.*)
- Kultasade (*Laburnum alpinum*)
- Kuuruoho (*Lunaria annua*)
- Lupiini (*Lupinus polyphyllus*)
- Neidonkieli (*Echium vulgare*)
- Risii (*Ricinus communis*)
- Ritarinkannus (*Delphinium*)
- Sormustinkukka (*Digitalis purpurea*)
- Sorvarinpensaas (*Eonymus sp.*)
- Taponlehti (*Asarum europaea*)
- Tyräkit (*Euphorbia sp.*)
- Ukonhattu (*Aconitum napellus*)

Nopeasti itäviä kasveja:

- Retiisi
- Vihersipuli
- Krassi
- Pinaatti
- Nauris
- Auringonkukka
- Herneet
- Ruusupapu

Jättiläispuutarha

- Jättitatar (*Fallopia* sp.)
- Raparperi
- Isolehtiset kuunliljat (*Hosta* sp.)
- Salkopapu
- Huisku-unikko (*Macleya* sp.)
- Auringonkukat
- Isotöyhtöangervo (*Aruncus dioicus*)
- Jättipoimulehti (*Alchemilla mollis*)

Hassuja vihanneksia ja marjoja:

- Mangoldit (monenkirjavat lehtiruodit)
- Tomaatti 'Tigerella' (raidalliset tomaatit)
- Koristekurpitsat ja jättikurpitsa Kirjavat porkkanat (valkoiset, keltaiset ja purppurat porkkanat)
- Maissi 'Indian summer' (valkoiset, punaiset, keltaiset ja purppurat tähkät)

Perhospuutarhan kasveja

- Päivänkakkara (*Leuchanthemum vulgare*)
- Lemmikit (*Myosotis* sp.)
- Auringonkukka
- Kehäkukka (*Calendula officinalis*)
- Samettikukka (*Tagetes* sp.)
- Mirrinminttu (*Nepete x faassenii*)
- Rantakukka (*Lythrum salicaria*)
- Purppurapunalatva (*Eupatorium purpureum*)
- Kaunokit (*bellis* sp.)
- Törmäkukat (*Scabiosa* sp.)
- Akankaalit (*Ajuga* sp.)
- Keltavadelma
- Punajuuri 'Chioggia' (leikatessa punaiset ja valkoiset kehät)

Kosketeltavia ja haisteltavia kasveja:

- Nukkapäähkämö (*Stachys byzantina*)
- Ryytisalvia (*Salvia officinalis*)
- Hopeasalvia (*Salvia argentea*)
- Vuorenkilpi (*Bergenia*)
- Höyhenheinät (*Stipa* sp.)
- Isoräpelö (*Briza maxima*)
- Ajuruoho (*Thymus*)
- Basilika (*Ocimum basilicum*)
- Kissankäpälä (*Antennaria dioica*)
- Kaunokainen (*Bellis perennis*)
- Tuoksupielus (*Lobularia maritima*)
- Hopeakäpälä (*Helichrysum petiolare*)
- Laventeli (*Lavandula officinalis*)
- Ruohosipuli (*allium schoenoprasum*)
- Piparminttu (*Mentha x piperita*)

Kissa

Kissa eli kesykissa tai kotikissa polveutuu villikissasta, jonka alalajeja löytyy Euroopasta, Afrikasta ja Aasiasta. Kesykissa kuuluu petoeläinten kissaeläinten lahkoon. Kissapopulaation arvellaan kesyyntyneen jo maanviljelyksen alkuaikoina. Kotieläimen lisäksi kissalla on ollut merkittävä rooli hiirien, rottien ja muiden tuholaisten pyydystämisessä maaseutuympäristöissä. Kissoja on koirien tavoin satoja eri rotuja maailmassa, mutta suomessa yleisin kissa on maatiaiskissa.

Kissa on hyvä saalistaja ja sen aistit soveltuvat hyvin saalistukseen. Tarkkojen aistien lisäksi kissat myös harjoittelevat saalistustaitojaan leikkimällä pentuna mutta myös aikuisiällä. Kissoilla on myös erinomaiset kuulo-, näkö- ja tuntoaistit. Kissan näkö on pimeässä parempi kuin valoisassa nähden pienetkin liikkeet. Siten kissa hyödyntääkin tätä ominaisuutta ja saalistaa usein öisin. Kissalla on myös hyvä hajuaisti sekä tarkka kuulo ja sen korvat liikkuvat aktiivisesti toisistaan riippumatta. Makuaisti on aisteista heikoin, kissa ei voi maistaa makeaa.

Kissalla on kiima-aika yleensä keväällä ja syksyllä. Kissa kantaa poikasiaan 59-70 vrk:tta. Kissa synnyttää keskimäärin kuusi pentua. Kissanpennut syntyvät kuuroina ja sokeina, jota kestää noin kahden viikon ikään asti. Kissanpentujen luovutusikä on 12 vk:na, jolloin emo on ehtinyt opettaa niille riittävän määrän sosiaalisuutta ja kissatapoja, esimerkiksi hiekkalaatikolla käynnin. Kissa onkin siisti eläin, se tekee tarpeensa hiekkalaatikoille tai ulos ja pitää itsensä puhtaana nuolemalla turkkiaan. Kissan keskimääräinen elinikä on 14-20 vuotta, mutta hyvin hoidettuna voivat elää pidempäänkin.

Kissan perusruoka koostuu lihasta, josta se saa tarvittavia ravintoaineita ja nestettä. Esimerkiksi kalasta ja kasviksista se ei saa vastaanotettua tarvittavia ravintoaineita tarpeeksi. Erityisesti heikkolaatuinen kuivaruoika voi sairastuttaa kissan, koska tällöin se saattaa juoda liian vähän. Usein terve kissa osaa säädellä syömistään kulutuksensa mukaan eikä syö lihotakseen. Poikkeuksena ovat steriloidut kissat sekä tylsistyneet kissat, jotka syövät ajankulukseen.

Tiesitkö? Mytologiassa kissoja pidettiin kotieläiminä, ja ne olivat myös hedelmällisyyden symboli

Kissan elekieli eroaa koiran elekielestä. Kun kissa on tyytyväinen, se usein kehrää hyväntahtoisesti. Vihaisena ollessaan sen häntä paksunee, selkä köyristyy ja ilme on uhkaava. Kissalle voi koiran tavoin opettaa myös temppuja, mutta kissa eroaa koirasta siinä, että se päättää itse milloin tottelee.

Maaailman
ympäristöpäivä
(5.6)

Helluntai

Juhannus (seitsemäs pääsiäisen
jälkeinen sunnuntai)

Kesäkuu on kesän kuukausista ensimmäinen. Kesäkuinen luonto Suomessa on hyvin rehevä, kesäkuussa. Kesäkuun alussa luonnossa kukkivat muun muassa pihlaja, metsämarjat ja orvokit. Kesäkuun lopulla kukkii runsaana lupiini, joka on nykyään varsinkin Etelä-Suomessa hyvin runsaslukuinen, etenkin teiden varsilla.

Pohjois-Lapin tunturikoivikot tulevat lehteen yleensä vasta kesäkuun alussa. Lapin tunnuskuukka, kullero kukkii juhannuksen tienoilla.

Luonnossa tapahtuu:

Keväällä laulantaansa aloittaneet laululinnut jatkavat laulantaansa läpi kesäkuun, jolloin monilla linnuilla on jo pesäpoikasia. Suurten nisäkkäiden keväällä syntyneet jälkeläiset kasvavat ja voimistuvat kesäkuulla. Siilillä riittää puuhaa vastasyntyneiden poikastensa kanssa ja oravanpojat ovat jo lähdössä kotipesästään.

Puutarhassa tapahtuu:

- Puutarhoissa kukkivat kesäkuussa esimerkiksi omenapuut, juhannusruusu, alppiruusu ja pihasyreeni.
- Kastele kuivakausina kerralla reilusti
- Tarkkaile kasvejasi, tuhohyönteiset kannattaa torjua heti
- Kesäkuussa puutarhan kasvit tarvitsevat lannoitteita kukoistaakseen
- Ruusut on syytä lannoittaa juhannuksen tienoilla
- Kesäkukat voi siirtää ulos kun hallat ovat varmasti menneet.

Vuosipuun
kesäasu

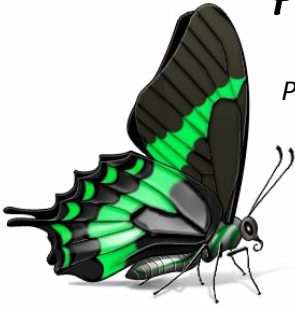
Maatilalla tapahtuu:

- Maatiloilla tehdään eläimille säilörehua talven varalle.
- Maatilan eläimet laiduntavat.

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut - kts. tammikuu	
Käpyjen kerääminen - Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. - Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritalän päälle. Ritalä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
Koivunoksat vihtoihin - Koivunoksien keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Rauduskoivu on vihtamateriaalina kestävämpi mutta hieskoivun oksia pidetään notkeampina. Siitä syystä ne sopivat paremmin varsinkin vihdan pannan sitomiseen.
Tuohi - Sopii kaikenlaiseen askarteluun. - Tuohi kerätään kaadettaviksi tarkoitetuista puista. - Tuohen keruuseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Tuohen parasta keruu-aikaa on kesäkuusta heinäkuun puoleenväliin. Tuohi irrotetaan puista levyinä tai nauhoina. Tuohi voidaan kuivattaa sellaisenaan tai se voidaan laittaa painojen alle oikenemaan, jotta siitä saadaan suoraa levyä.
Kaarna - Kaarna voidaan käyttää kaikenlaiseen askarteluun. Lisäksi se sopii muun muassa kasvualustaksi, maanparannusaineeksi ja katteeksi. - Kaarnan keruu ei kuulu jokamiehen oikeuksiin.	Kaarna kerätään vastakaadetun puun rungon tyveltä mieluiten keväällä. Kaarna voi kerätä myös esimerkiksi metsätyömailta. Kaarna kuivatetaan ilmvassa ja kuivassa tilassa, esimerkiksi ritalän päällä. Kuivuttuaan kaarna säilyy hyvin.
Sammal - Sammalta voidaan käyttää niin ruukkuihin kuin koristeeksi. - Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa.	Sammalta voi kerätä varhaisesta keväästä lumipeitteen tuloon asti. Sammal on käyttökelpoista sellaisenaan. Sammal vaatii kosteutta pysyäkseen vihreänä. Sammalta kannattaa suihkutella säännöllisesti etenkin sisätiloissa, sillä kuivuessaan se muuttuu ruskeaksi.
Kasvien kuivatus - kts. toukokuu	

Perhospuutarha

Perhospuutarha antaa mahdollisuudet moneen: uusien perhoslajien opetteluun, perhosten säilymiseen pihapiirissä sekä niiden kauneudesta nauttimiseen. Perhosten pääsääntöistä ravintoa on kukkien mesi, joten perhosia voidaan houkutella pieneenkin puutarhaan ja jopa parvekkeelle istuttamalla sinne muutama erityisesti perhosia houkutteleva kasvi.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1 h ->

Tarvikkeet:

- Erilaisia kasveja
- Perhoskirjoja tunnistamista varten

Työohje:

1. Kasvustoltaan rikas ja monipuolinen puutarha houkuttelee perhosia. Erityisesti kirkkaat värit, tuoksut ja kukkaryhmät houkuttelevat perhosia paikalle ja tarjoavat niille hyvän kasvuympäristön. Myös jotkut rikkaruohot houkuttelevat perhosia.
2. Kun kukkaryhmässä on eri aikaan kukkivia mesikasveja, puutarhassa riittää mettä koko kesäksi. Samoja kukkia kannattaa istuttaa samaan kohtaan suurempi ryhmä, jotta perhoset havaitsevat ne paremmin. Vaikka kasvien kukinnot olisivat vaatimattoman näköisiä, ne saattavat olla hyviä mesikukkia perhosille.
3. Perhosten mieliksi puutarhassa voi lisäksi käyttää lämpöä varaavia materiaaleja. Luonnonkalliot on hyvä jättää näkyviin. Jos niitä ei ole, myös erilaiset kiveykset sopivat tarkoitukseen.

Ohjaajalle:

- Perhospuutarhan perustamisessa kannattaa hyödyntää puutarhassa jo olemassa olevia kasveja mahdollisimman paljon. Asiakkaiden/toimijoiden kanssa voidaan yhdessä miettiä mitkä kasvit houkuttelevat perhosia ja mitä kasveja tulisi hankkia.
- Kannattaa kysellä esimerkiksi lähiseutujen asukailta jne. perennoja puutarhaan.

Muuta

- Lisätietoa perhospuutarhan kasveista ja perustamisesta saat netistä esimerkiksi hakusanalla `perhospuutarha perustaminen`.

Perhospuutarhan kasvit

Perhosten ruokavalion tärkeä osa on siis kukkien mesi. Perhospuutarhaa suunniteltaessa sinne kannattaa valita eri aikaan kukkivia mesikasveja - niin perhosiakin riittää paikalle pidemmän ajan. Kukkivia kasveja tulisi olla kaikkina aikoina kasvukaudesta. Erityisesti keväällä ja syksyllä, kun kukkivia luonnonkasveja on vähän, puutarha tarjoaa perhosille ruokaa. Tosin kukinnan pääpainon pitäisi olla keskikesällä ja alkusyksyllä, jolloin perhosia on eniten. Yöllä ja päivällä liikkuville perhosille tulisi myös olla omat vaihtoehkonsa. Samoja kukkia kannattaa istuttaa samaan kohtaan suurempi ryhmä, että perhoset havaitsevat ne paremmin.

Perhosten houkutteluun tarvitaan myös rikkaruohoja. Niiden voi antaa kasvaa puutarhan reunoilla, kompostin vierellä tai takapihan syrjäisimmällä paikalla. Nokkonen, pietaryrtti ja karhunputki ovat monien perhostoukkien ravintoa. Vaikka rikkaruohojen kitkeminen on tärkeää, on hyvä muistaa, että ilman toukkia ei ole perhosiakaan.

Hyviä mesikasveja	Perhosten suosikkeja
- akankaalit (Ajuga) - asterit (Aster) - iisoppi (Hyssopus officinalis) - kaunokainen (Bellis perennis) - kaunokit (Centaurea) - nätkelmät, mm. tuoksuherne (Lathyrus) - ohdakkeet (Cirsium) - ruusuruohot (Knautia) - salviat (Salvia) - törmäkukat (Scabiosa) - virnat mm. hiirenvirna (Vicia) - vuohenjuuret (Doronicum)	- harsokukat (Gypsophila) - härkit mm. hopeahärkki (Cerastium) - ikivihkot (Limonium) - kohokit (Silene) - laukkaneilikat (Armeria) - neilikat (Dianthus) - piikkiputket (Eryngium) - taskuruohot (Thlaspi) - tervakot eli käenkukat (Lychnis) - tähtiputket (Astrantia)

Toukokuussa kukkivia mesikasveja
• tunturipitkäpalko (Arabis alpina) ja muut pitkäpalkolajit • tarharistikki (Aubrieta x cultorum) • vihmapensaat (Cytisus) • näsiäpensaat (Daphne) • kevätvuohenjuuri (Doronicum orientale) • keväällä kukkivat esikkolajit (Primula) • idänsinililja (Scilla sibirica)

Kesäkuussa kukkivia mesikasveja
• ruohosipuli (Allium schoenoprasum) • oranssihernepensas (Caragana aurantiaca) • keltapäivänlilja (Hemerocallis lilio-asphodelus) • kultaköynnöskuusama (Lonicera x tellmania) • mirrinminttu (Nepeta x faassenii) • pihasyreeni (Syringa vulgaris) • puistosyreeni (Syringa x henryi)

Heinäkuussa kukkivia mesikasveja

- keltasauramo (*Anthemis tinctoria*)
- isokaunosilmä (*Coreopsis grandiflora*)
- punahattu (*Echinacea purpurea*)
- iisoppi (*Hyssopus officinalis*)
- ruusuruoho (*Knautia arvensis*)
- laventeli (*Lavandula angustifolia*)
- varjolilja (*Lilium martagon*)
- rantakukka (*Lythrum salicaria*)
- mäkimeirami (*Origanum vulgare*)
- valkokukkainen syysleimu (*Phlox paniculata* sp.)
- loistotädyke (*Veronica austriaca*)

Elokuussa kukkivia mesikasveja

- kanadanpiisku (*Solidago canadensis*)
- sinipiikkiputki (*Eryngium planum*)
- punatähkä (*Liatris spicata*)
- punaväriminttu (*Monarda didyma*)
- ryytisalvia (*Salvia officinalis*)
- kaukasiantörmäkukka (*Scabiosa caucasica*)

Syksyllä kukkivia mesikasveja

- syyssyreeni (*Buddleja davidii*)
- sinipallo-ohdake (*Echinops bannaticus*)
- purppurapunalatva (*Eupatorium purpureum*)
- syyshohdekukka (*Helenium autumnale*)
- kallionauhus (*Ligularia dentata*)
- soihtunauhus (*Ligularia x hessei*)
- valkoalpi (*Lysimachia clethroides*)
- syysmaksaruoho (*Sedum spectabile*)

Lähde: <http://olotila.yle.fi/piha/luonto/houkuttele-perhosia-pihaan>,
[http://www.tysy.fi/@Bin/117521/Lue+t%C3%A4st%C3%A4+vinkkej%C3%A4+ja+tietoja+perhospuutarhan+perustamis](http://www.tysy.fi/@Bin/117521/Lue+t%C3%A4st%C3%A4+vinkkej%C3%A4+ja+tietoja+perhospuutarhan+perustamis+een.pdf)
<http://kotiliesi.fi/puutarha/neuvot-vinkit/perhosia-houkutteleva-puutarha>

Kivien maalaus ja kiviaskartelua

Kivistä voi askarrella lähes mitä tahansa. Niitä voi maalata esimerkiksi koristeiksi kukkapenkkeihin tai –ruukkujen reunoille, paperipainoiksi, ovistoppareiksi, erilaisiksi pelimerkeiksi jne. Kiviä voi myös liimata toisiinsa ja askarrella niistä erilaisia koristeita, kuten peikkoja. Materiaaleja on helposti saatavissa ja kiviaskartelussa jokainen voi käyttää mielikuvitustaan.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Käsien toimintakyky

Toiminnan kesto:

1-3 h + kuivumisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Kiviä
- Akryylimaaleja
- Lakkaa
- Siveltimeä/sieniä maalaamiseen
- Liimaa
- Luonnonmateriaaleja (mm. sammalta) askarteluun
- Sanomalehteä pöydän suojaukseen
- Astia vedelle

Työohje:

1. Putsaa/pese kivet ennen maalausta ja anna kuivua.
2. Maalaa kiviin kuvioita siveltimeillä tai sienellä töpöttämällä. Akryylimaali on käyttövalmista sellaisenaan, mutta sitä voi myös ohentaa vedellä.
3. Anna maalin kuivua. Pintakuivaa se on puolesta tunnissa ja täysin kuivaa vasta vuorokauden jälkeen.
4. Viimeistele maalattu kivi suihkuttamalla se kauttaaltaan lakalla ja anna kuivua kunnolla.
5. Kiviä voi myös liimailla yhteen, jolloin niistä voi tehdä esimerkiksi hauskoja kivielläimiä tai peikkoja. Kivipeikoille voi esimerkiksi liimata hampunaruja tai sammalta hiuksiksi.

Ohjaajalle:

- Akryyliväri on monikäyttöinen, sillä se tarttuu paperiin, kartonkiin, metalliin, muoviin, lasiin, kiveen, kipsiin ja puuhun. Sillä voi siis maalata melkein mitä tahansa.
- Akryyliväri on märkänä vesiohenteinen ja –liukoinen, mutta kuivuessaan muuttuu vedenkestäväksi. Tosin kunnan vesipesua hankauksineen se ei kestä. Lakka lisää värin kestävyyttä ja maalit säilyvät myös ulko-oloissa.

Lähde: <http://www.hs.fi/omaelama/artikkeli/Lomapuuhaa+lapsille/1135247581228>

Lintujen kylpyallas

Lintujen kylpemistä kesällä on mukava seurata. Lintujen kylpyallas valmistuu suuresta saviruukun aluslautasesta ja luonnonkivistä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Sivellin
- Saviruukun aluslautanen noin 35 cm halkaisija
- Erilaisia luonnonkiviä
- Puinen askartelutikku
- Vedenkestävää mosaiikkilaastia

Toimi näin:

1. Suunnittele kuvio ja liimaa kivet mosaiikkilaastilla haluamaasi muotoon
2. Kun kivet ovat paikallaan anna laastin kuivua kunnolla mielellään yön yli
3. Levitä mosaiikkilaasti askartelutikuilla kivien väleihin koko lautasen pohjan alueelle
4. Tasoita laastin pinta kostealla sienellä.
5. Laastin kuivuessa pyyhi ylimääräinen laasti pois kivien pinnalta

Ohjaajalle:

- Voit käyttää kivien sijaan myös muuta materiaalia kuten lasi- tai kaakelimosaiikkia.

C. Woram. M. Cox. 2009. Puutarhapuuhiia lasten kanssa. Karisto Oy.

Jokamiehen oikeudet

Metsässä ja luonnossa liikkeessä on hyvä tietää mitä saa ja mitä ei saa tehdä saadakseen luonnosta mahdollisimman monipuolisen kokemuksen, samalla luontoa ja muita ihmisiä kunnioittaen.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Sakset,
- sanomalehtiä,
- aikakauslehtiä,
- jokamiehen oikeudet

Työohje:

1. Tutustukaa yhdessä jokamiehen oikeuksiin.
2. Jakaudutaan kahteen ryhmään. Toinen ryhmä edustaa niitä asioita mitä saa tehdä ja toinen niitä mitä ei saa tehdä
3. Ryhmät etsivät lehdistä kuvia jotka heistä pitää sisällään yhden oikeuden ja liimaavat sen paperiin. Kuvalle laaditaan myös kuvateksti. Muodostuu hauska kuvakollaasi jokamiehen oikeuksista.
4. kuvakollaasi voidaan laittaa esille niin, että se on kaikkien nähtävillä.

Lisätietoja jokamiehen oikeuksista löydät netistä esimerkiksi luontoon.fi -sivustoilta.

Luonnossa saa:

- liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen luonnossa muualla kuin pihamaalla ja erityiseen käyttöön otetuilla alueilla (esimerkiksi viljelyksessä olevat pellot ja istutukset)
- oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua (esimerkiksi teltailla riittävän etäällä asumuksesta)
- poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia
- onkia ja pilkkiä
- kulkea vesistöissä ja jäällä

Luonnossa ei saa:

- aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille tai ympäristölle
- häiritä lintujen pesintää ja riistaeläimiä
- kaataa tai vahingoittaa puita
- ottaa sammalta, jäkälää, maa-ainesta tai puuta
- häiritä kotirauhaa
- roskata
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa maalla ilman maanomistajan lupaa

Kesäkuun retki: Mato-ongelle

Mato-onginta on halpa ja melko helposti toteutettavissa oleva aktiviteetti, joka onnistuu lähes mihin aikaan vuodesta tahansa. Vaatimattomilla välineillä on mahdollista saada monipuolisesti kalaa kaikenlaisista vesistä. Tiettyjä sesonkeja eri kalalajeille löytyy ja muun muassa sääolot vaikuttavat saaliin saantiin, mutta toimintana se on rentouttavaa ja sosiaalistakin. Mato-ongen voi rakentaa myös itse.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Sorminäppäryys, liikuntakyky

Toiminnan kesto:

1 h->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Mato-onki (vapa, siima, koho + paino + koukku)
- Matoja tai muuta syötiksi kelpavaa
- Muovipussi tms. kalansaaliille

Työohje:

1. Kalareissu alkaa ongen valmistuksella. Niitä voi ostaa valmiina kaupasta, mutta valmistuskin on melko helppoa ja nopeaa: Hanki sopiva vapa (pitkä oksa), kiinnitä siima vavan toiseen päähän tiukalla solmulla ja asenna siimaan koho, paino ja koukku.
2. Hanki sopivia syöttejä. Madot on perinteinen syöttövaihtoehto ja niitä löytää etenkin kostealla säällä esim. kukkapenkeistä, kompostista ja kivien alta. Jos matoja ei ole saatavilla niin syötiksi käy esim. taikina, leipäpalat, katkaravut jne. Kaupoissa myös myydään erityisiä syöttejä.
3. Ongella: aseta syötti koukkuun, heitä siima kohoineen ja koukkuineen veteen. Odottele ja

Ohjaajalle:

- Onkiminen on maksutonta ja jokamiehenoikeuksiin kuuluvaa, sen harrastamiseen ei tarvita lupaa.
- Onki on helppo rakentaa itse. Kaupoissa myydään valmiita siima+koho+koukku -settejä.
- Kaloja saa usein parhaiten kaislikoista ja suojaisista paikoista.

Muista rannaltakalastuskartta! (Helsingin kaupungin liikuntavirastosta Lähde: www.luonnossa.net)

Perhoset

Hyönteisten lahkoon kuuluvat perhoset ovat pääsääntöisesti kesäaikaan nähtyjä värikkäitä lentäjiä. Perhosten lahkoon kuuluu huimat 180 000 lajia, jotka ovat jakautuneet useampaan eri heimoon.

Hyönteisille tyypilliseen tapaan, myös perhosten ruumiilla on niille tyypillinen rakenne: pää, keskiruumis ja takaruumis. Keskiruumiista löytyy jalat, joita on kolme paria. Päässä on tuntosarvet, näköaistia varten on kaksi verkkosilmää ja monilla perhosilla on myös kuuloaisti. Perhosille on tyypillistä, että niiden suuosat kehittyvät imukärsäksi, jolla ne voivat imeä mm. mettä kasveista.

Siivet on kuitenkin se ruumiinosa, mistä perhoset usein tunnistetaan. Ne ovat yleensä värikkäät ja suuret kooltaan, verrattuna perhosen muuhun kokoon. Perhosten siivet ovat kaunista katseltavaa niiden lentäessä, mutta niillä on monia muitakin tehtäviä: väritys antaa perhoselle mahdollisuuden piiloutua saalistajilta, väristys voi myös kertoa saalistajille, että perhonen on pahanmakuinen tai myrkyllinen. Lisäksi siiven väriyksellä on merkitystä perhosten lämmönsäätelyn kannalta ja väristys voi olla myös houkutin mahdollisille pariutumiskumppaneille.

Siipien pintaa peittää pienet suomut, jotka sisältävät väriainetta. Suomujen alla oleva varsinainen siipi on läpikuultava ja kalvomainen. Joskus perhosten siipien pinnalla voi havaita kiiltoa, joka johtuu suomujen tavasta taittaa siihen kohdistuvaa valoa. Siipien reunoissa on myös siipiripsiksi kutsuttua karvoitusta. Lähestulkoon kaikilla perhosryhmillä on jonkinlaiset siivet ja siiviltään täysin surkastuneita perhoslajeja on vähän. Siipien surkastuminen liittyy lähinnä kyseessä olevan lajin naarasyksilöön, sillä siipien puuttuminen saattaa tehostaa munien tuotantoa.

Perhonen kehittyy aikuiseksi yksilöksi kolmen vaiheen kautta: muna, toukka, kotelo ja aikuinen perhonen. Perhosnaaraat tuottavat vaihtelevia määriä munia (useita satoja), jotka eroavat eri lajien välillä kooltaan, muodoltaan ja siitä miten naaras ne luontoon asettelee. Toukan kehitys aikuiseksi perhoseksi voi kestää muutamista viikoista jopa kuuteen vuoteen. Useat perhoslajit talvehtivat koteloina, jonka toukka on rakentanut yleensä suojaansa paikkaan, jolla on varsinkin talvesta selviytymisen kannalta hyötyä. Toisilla kotelo saattaa olla hyvinkin avoimella paikalla kasvillisuuden seassa. Jotkut lajit talvehtivat myös aikuisina perhosina, josta kertoo se havainto, että perhosia voi nähdä lentelemässä jo varhain keväällä.

Toukkien ravintona ovat tavallisimmin kasvit, niiden lehdet, kukinnot ja jopa puuaines. Joillekin perhosryhmille maistuu toukkavaiheessa jäkälät ja sienet. Eri perhoslajien toukat saattavat olla hyvinkin valikoivia ravintonsa suhteen syömällä vain tietyn kasvilajin yksilöitä. Toisille kelpaa esim. tietyn kasviheimon lajit ja joillekin toukille maistuu monet eri kasvilajit. Osa perhoslajeista on taloudellisesti merkittäviä viljelyskasvien tuholaisia.

Vaikka perhoset ovat tuttu näky päivällä, niin lähes 90 prosenttia lentää öisin. Aikuisten perhosten ravintoon kuuluu kukkien mesi, mutta myös käyneet hedelmät ja jopa kuolleiden eläinten raadot. Osa perhoslajeista ei nauti lainkaan ravintoa aikuistuttuaan.

Lähde Wikipedia

Heinäkuu on yleisesti vuoden lämpimin kuukausi. Heinäkuussa koko Suomen luonto saavuttaa kasvunsa huipun, minkä jälkeen se alkaa hiljalleen valmistautua syksyyn.

Luonnossa tapahtuu:

Puolet vuosittaisista ukonilmoista ja yli puolet koko vuoden aikana tulevasta salamamäärästä saadaan Suomessa heinäkuun aikana. Heinäkuussa keskimäärin joka toinen päivä mitataan jossain päin Suomea hellelukemia. Heinäkuussa Lapissa on yöttömät yöt kuun lopulle asti, eteläisessä Suomessa huomaa öiden jo pimenevän. Kuukauden suomenkielinen nimi johtuu siitä, että kesän lämpimimpänä aikana korjataan heinä karjalle ja hevosille. Kukkivilla kedoilla voi ihastella juuri aikuistuneita perhosia sekä mettä kerääviä kimalaisia. Kesän marjastusaika alkaa Suomessa heinäkuun puolen välin tienoilla, jolloin mustikat ja ahomansikat ovat kypsiä.

Puutarhassa tapahtuu:

- Kastele kasveja reilusti silloin kun kastelet
- Astiataimia voit istuttaa huoletta koko kesän
- Linnunpelättimet asennetaan marjapensaiden ja mansikoiden viereen
- Muista tarkkailla ovatko tuhohyönteiset työssään
- Nauti luonnon kauneudesta!

Maatilalla tapahtuu:

- Heinäkuu on perinteinen kuivanheinän tekokuukausi.
- Heinäkuun lopulla alkaa hunajasadon korjuu ja hunajan linkous.

Leikkejä ja tutkimusretkiä puutarhassa löydät netistä esimerkiksi hakusanalla `leikkejä puutarhassa`.

Kuukauden eläin: Hevonen, varsa

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut • kts tammikuu	
Koivunoksat vihtoihin • kts. kesäkuu	
Kävyt • Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. • Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
Kasvien kuivaaminen • mahdollistaa kuivakukka-asetelmien ja muun askartelun myöhemmin. • myös viljat soveltuvat kuivatukseen ja niitä hyödyntää myös lintujen talviruokinnassa.	Viljeltyjä ja luonnonkasveja voi kuivata. Helpoin tapa kuivaukseen on ilmakeivatus, jossa kerätyistä kasveista tehdään pieniä kimppuja ja nostetaan ne löyhästi roikkumaan ylösalaisin kuivaan, ei liian lämpöiseen ja auringolta suojaisaan paikkaan. Toinen tapa kuivata on pitää kukkia vedettömässä maljakossa pystyasennossa ja samanlaisissa olosuhteissa kuin ilmakeivatuksessakin. Kunnolla kuivatut kasvit voivat säilyä kauniina vuosikausia.
Tuohi • Sopii kaikenlaiseen askarteluun. • Tuohi kerätään kaadettaviksi tarkoitetuista puista. • Tuohen keruuseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Tuohen parasta keruu-aikaa on kesäkuusta heinäkuun puoleenväliin. Tuohi irrotetaan puista levyinä tai nauhoina. Tuohi voidaan kuivattaa sellaisenaan tai se voidaan laittaa painojen alle oikenemaan, jotta siitä saadaan suoraa levyä.
Kaarna • Kaarna voidaan käyttää kaikenlaiseen askarteluun. Lisäksi se sopii muun muassa kasvualustaksi, maanparannusaineeksi ja katteeksi. • Kaarnan keruu ei kuulu jokamiehen oikeuksiin.	Kaarna kerätään vastakaadetun puun rungon tyveltä mieluiten keväällä. Kaarna voi kerätä myös esimerkiksi metsätyömailta. Kaarna kuivatetaan ilmavassa ja kuivassa tilassa, esimerkiksi ritilän päällä. Kuivuttuaan kaarna säilyy hyvin.
Sammal • Sammalta voidaan käyttää niin ruukkuihin kuin koristeeksi. • Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa.	Sammalta voi kerätä varhaisesta keväästä lumipeitteen tuloon asti. Sammal on käyttökelpoista sellaisenaan. Sammal vaatii kosteutta pysyäkseen vihreänä. Sammalta kannattaa suihkutella säännöllisesti etenkin sisätiloissa, sillä kuivuessaan se muuttuu ruskeaksi.

Linnunpelätin

Linnunpelätin on hauska yhteinen askarteluprojekti. Pelättimelle voi pukea päälle vaikka omia vanhoja vaatteita. Kasvimaalla se toivottaa kävijät tervetulleiksi, mutta pitää ahneet linnut loitolla.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Säkkikangasta tai saviruukku
- Neula, sakset
- Lankaa
- Narua
- Olkea
- 2 Puista seivästä
- Vanhoja vaatteita

Työohje:

1. Askartele pelättimelle pää säkkikankaasta tai saviruukusta
2. Maalaa linnunpelättimelle kasvot
3. Tee puuseipäistä linnunpelättimen kehys sitomalla ne tiukasti narulla poikittain toisiinsa nähden niin että seipäistä muodostuu risti
4. Pystytä kehys maahan ja aseta pelättimen pää paikoilleen
5. Pue pelätin narua apuna käyttäen ja täytä oljilla

Ohjaajalle:

- Erityisen itsepäiset linnut karkotetaan kiinnittämällä pelättimeen CD-levyjä.

Rakennetaan komposti

Kompostointi ei ole vain hieno tapa kierrättää jätettä vaan samalla saadaan puhdasta kotitekoista multaa ja luodaan asuinympäristö monille kompostieliöille.

Sen sijaan että kasvijätteet laitetaan roskalaatikkoon, voidaan ne laittaa kompostoriin maatumaan. Kompostorissa valmistunut multa on ravinteikasta ja hyvää kasvuhalustaa kasveille.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- aikuisen apu

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työkalut:

- Puukehikko
- Huokoista ainesta (esim. lehtiaidan leikkuujäte) pohjalle, jotta ilmavuus säilyy
- (Multaa)
- Puutarhajätettä
- Talikko, harava

KOMPOSTI TYKKÄÄ

- Kasvien leikatut osat
- Kuivat lehdet
- Leikattu ruoho
- Kuihtuneet kukat
- Teepussit ja kahvinporot
- Paperipyyhkeet ja lautasliinat
- Yksivuotiset rikkakasvit
- Oljet
- Munankuoret
- Kasvien ja hedelmien tähteet
- Silputtu sanomalehtipaperi

Työohje:

1. Etsi kompostille sopiva paikka: maan tulisi olla tasainen eikä viettää mihinkään suuntaa. Lisäksi se kannattaa sijoittaa lähelle jätteiden syntyä paikkaa.
2. Rakenna/hanki yksinkertainen puukehikko. Pohjamateriaalilla ei ole väliä ja puutarhajättekompustin voi perustaa myös suoraan maalle.
3. Laita pohjalle kerros huokoista ainesta (10cm).
4. Kasaa kompostia kuin täytekkua: vuorotellen puutarhajätettä ja vuorotellen esim. vanhaa kompostia tai multaa, jotka auttavat kompostia toimimaan hyvin.
5. Huolehdi kompostin olosuhteista: kuohkeus, kosteus, ravinteikkuus.

KOMPOSTI EI TYKKÄÄ

- Eläinten jätteet
- Kissankuivikkeet
- Liha
- Kala
- Leipä
- Metalli
- Muovi
- Monivuotiset rikkakasvit
- Aikakausilehdet

Lähde: www.marttaliitto.fi/neuvot_arkeen,
www.ymparistoyritykset.fi/kompostoi,
<http://www.biolan.fi/suomi/kompostorit/kompostointi-opas>, M. Cox. 2011. Elämää puutarhassa. Perhemediat Oy.

Matokompostori

Näe madot työssään!

Kiemurtelevat madot ovat mystisiä, maaperässä asuvia otuksia.

Tässä pienessä matokompostorissa voit seurata, kuinka ne sekoittavat maaperän eri kerrokset.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Kustannukset:

Tarvikkeet:

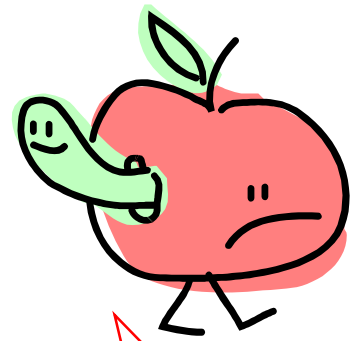
- Muovipurkki
- Varrastikku
- Hiekkaa
- Sanomalehtiä
- Kuivia lehtiä
- Kompostimultaa
- Keittiötähteitä

Toimi näin:

1. Tee purkkiin reikiä varrastikulla
2. Lisää kosteat sanomalehden suikaleet, lehdet, kompostimulta sekä hiekka
3. Kerää matoja puutarhasta ja laita madot astiaan
4. Lisää keittiötähteitä matojen ruoaksi
5. Tarkkaile kuinka madot sekoittavat kompostia ja kaivavat kolojaan.

Ohjaajalle:

- Matoja voidaan myös tutkia varovasti luupin tai suurennuslasin avulla. Herkän tuntoaistinsa avulla mato tuntee vähäisimmänkin hipaisun ja alkavat käpertyä ja kiemurrella

Tiesitkö, että...

- Maailmassa on yli 300 erilaista matoa
- Tavallinen kastemato voi kasvaa jopa 35 cm pitkäksi, mutta trooppiset lajit voivat kasvaa jopa 1m mittaisiksi
- Linnut, ketut, siilit ja päästäiset käyttävät matoja ravinnokseen

Ötökän elämää

Tässä tehtävässä keskitytään ötököihin ja niiden jättämiin jälkiin luonnossa. Ötököitä ja niiden jättämiä jälkiä voi löytää joka paikasta: puunrungoilta, lehdistä, kannosta tai vaikka lammen pinnalta.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½h->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Hyvää retkimieltä
- Säänmukainen varustus
- Pienet eväät
- Kynä ja ötökkäkaavake
- Luuppi
- Ötökkäkirja

Toimikaa näin:

1. Kuvaile ja piirrä kaavakkeelle ne ötökät jotka näit retkellä
2. Selvitä ötökkäkirjan avulla minkä ötökän kohtasit
3. Vertaile näkemiänne ötököitä evästuolla
4. Kun palaatte retkeltä, keskustelkaa samalla metsän pienistä eläimistä ja niiden merkityksestä luonnossa. Miksi ötököitä on? Miksi ne ovat tärkeitä luonnossa?

Ohjaajalle:

Ohjaajalla on hyvä olla mukanaan kyypakkaus sekä kortisonivoidetta

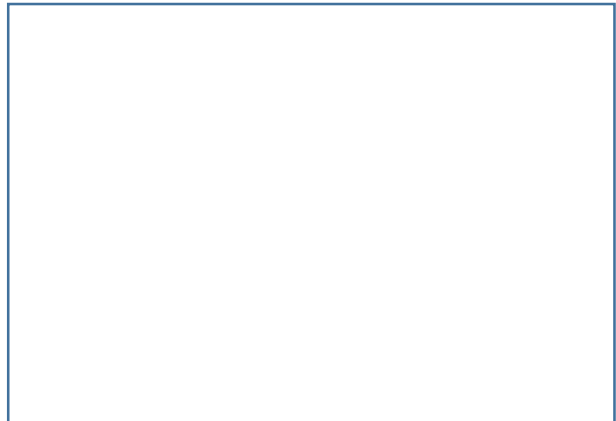
Lisätietoja hyönteisistä löytyy netistä esimerkiksi hakusanalla `hyönteiset`.

Heinäkuu

Ötököiden tunnistus lomake

ÖTÖKKÄ:

MISSÄ YMPÄRISTÖSSÄ:

PIHA PELTO METSÄ RANTA VESI

☐☐☐☐☐

MISSÄ PAIKASSA:

ILMASSA PUUSSA MAASSA KANNOSSA KIVEN ALLA MUUALLA

☐☐☐☐☐☐

TUNTOMERKIT:

EI JALKOJA

☐

JALKOJA YLI 8

☐

JALKOJA 8 (HÄMÄHÄKKI)

☐

JALKOJA 6 (HYÖNTEISET)

☐

HYPPYJALAT

☐

SIIVET

☐

MUUTA HUOMIOITAVAA

Kuukauden retki: Geokätköily

Geokätköily on kiva ulkoiluharrastus, joka sopii kaikenikäisille. Geokätköilyssä kätköilijät etsivät muiden harrastajien mielenkiintoisiin paikkoihin piilottamia kätköjä kartan tai GPS-paikantimen avulla. Geokätköjä on kaikkialla, sekä kaupungeissa että metsissä. Geokätköilyä voit harrastaa sekä kesällä että talvella.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Kohtalainen liikuntakyky, kartanlukutaito, internetin käyttö

Kustannukset:

€ €€ €€€

Termit tutuiksi:

Geokätköilyyn sisältyy merkittävästi erilaista tunnistettavaa termistöä. Geokätköily edellyttää useimpien termien tunnistamista ja tietämistä. Termit ovat usein englanniksi ja täten edellyttää englannin kielen taitoa. Internetistä löytyy paljon hyvää tietoa aiheesta.

Tarvikkeet:

- GPS –paikannin
- Muistiinpanovälineet
- Internet-yhteys ja hyviä sivustoja tiedon etsimiseen, esimerkiksi www.geokätköt.fi

Toimi näin:

1. Mene osoitteeseen geocaching.com ja klikkaa ylätunnisteen **Join**- linkkiä.
1. Klikkaa sivulta **Get a basic membership** -linkkiä
2. Täytä lomakkeelle
 - käyttäjätunnus (username), tämä on sinun nimimerkkisi
 - salasana (password) kahteen lokeroon
 - sähköpostiosoite (e-mail address) kahteen lokeroon
 - etunimi
 - sukunimi
 - valitse haluatko Groundspeakilta tiedotteita sähköpostiisi
 - rastita hyväksyväsi sivuston käyttöoikeussopimus
 - klikkaa lopuksi Create my account - linkkiä
3. Sähköpostiisi on tullut viesti, jonka linkkiä klikkaamalla luomasi tunnus vahvistetaan.
4. Voit myös luoda käyttäjätunnuksen suomenkieliselle geocache.fi -sivustolle. Klikkaa ylätunnisteen Rekisteröidy -linkkiä. Tunnuksesi ja salasanasi annetaan samat kuin edellä geocaching.com -sivustolle. Tunnuksen luominen suomalaiselle sivustolle helpottaa kätkötietojen hakua sekä kätköilyyn perehtymistä. Tarkkoja koordinaattitietoja suomenkieliseltä sivustolta ei pääse selaamaan ilman Member jäsenyyttä.

Löydä ensimmäinen geokätkösi!

Geokätkön etsiminen lähtee yleisimmin liikkeelle kiinnostavien kätköjen rajaamisella ja kätkökuvauksen hakemisella.

Lähde liikkeelle ensimmäisiä kätköjä etsiessäsi helpoksi merkityistä kätköistä. Liian haastavien kätköjen etsintä harrastuksen alkuvaiheessa voi turhauttaa ja laskea kätköilyintoa.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Tarvikkeet: Internet-yhteys, muistiinpanovälineet

Toimii näin:

1. Mene www.geocache.fi sivustolle ja kirjaudu omilla tunnuksillasi.
2. Etsi sinua kiinnostavat kätköt hakutoiminnolla.
3. Valitse haettava kätkö ja avaa kätkökuvaukseen (kirjaa kuvaus paperille).
 - ota koordinaatit muistiin
 - katso minkä kokoinen etsittävä kätkö on
 - attribuutit kannattaa tarkistaa. esim. onko kätkö talvella löydettävissä
 - jos haluat, pura koodattu vihje

Sitten...

1. Syötä koordinaatit GPS-laitteeseen ja nimeä piste esim. Kätkö1.
2. Ota pientä vaihtotavaraa mukaasi mikäli haluat vaihtaa tavaroita.
3. Navigoi pisteeseen: **Kätkö1**.
4. Etsi kätkö koon ja annettujen vihjeiden perusteella.
5. Kätköllä:
 - katso miten se oli piilotettu (laita takaisin samalla tavalla)
 - kuittaa lokikirjaan löytösi nimimerkillä ja päiväyksellä
 - katso onko rasiassa tavaroita, joita voi vaihtaa - vaihda samanarvoiseen tavaraan
 - laita rasia huolellisesti kiinni
 - piilota rasia samalla tavalla, kuten se oli löydettyäessä

- Pääset kirjaamaan löytämäsi kätkön [geocache.fi](http://www.geocache.fi) sivustolla kätkökuvauksen kohdassa **Log your visit**.

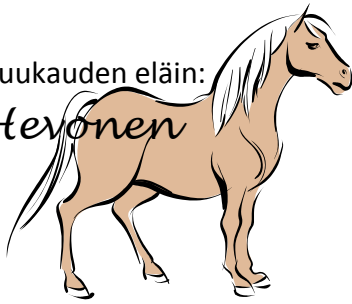
Lisätietoja: <http://www.geokätköt.fi/>

Lähde: www.4H.fi

Kuukauden eläin:

Hevonen

Nykypäivän hevonen on kesytetty muoto Mongolian alueella elävästä przewalskinhevosesta, joka on ainoa olemassa oleva villihevonen, jota ihminen ei ole kesyttänyt. Kesyttämisestä ja jalostamisesta huolimatta hevoselle ominaisia pakenevan laumaeläimen vaistoja ei ole saatu kokonaan hävitettyä. Hevonen on luonnossa saaliseläin, joten se on herkkä kaikenlaisille ympäristön muutoksille ja äkkinäisille tilanteille. Se reagoi pakenemalla ja mikäli se ei ole mahdollista puolustautuu se potkimalla ja puremalla. Jalostuksella, koulutuksella ja ihmisten elämään totuttamalla on pyritty vaikuttamaan hevosen luontaiseen pakoreaktioon, jonka seurauksena siitä on saatu monipuolinen kumppani ihmiselle.

Hevonen on sosiaalinen pakeneva laumaeläin, joten se tarvitsee rinnalleen vähintään yhden hevoseläimen kaveriksi. Villihevoset elävät laumoissa, johon kuuluu 3-8 tamma (naaras hevonen) varsoineen sekä yksi ori (uros hevonen). Orin tehtävä laumassa on olla lauman vartija ja puolustaja, mutta varsinainen johtaja on usein vanha ja kokenut tamma. Laumassa vallitsee tiukka arvojärjestys, jossa hevosen paikka riippuu enemmänkin luonteesta ja itseluottamuksesta kuin koosta. Hevoset muodostavat lauman sisällä myös tiiviimpiä kaverisuhteita. Laumakäyttäytyminen on havaittavissa kotieläiminäkin toimivilla hevosilla.

Hevoset kommunikoivat eleillä, asennoilla ja äänillä. Hevosen elekielen perusteet ovat kaikilla samat, mutta yksilöiden välillä saattaa olla suuriakin eroja riippuen siitä millaisia ne ovat elämänsä varrella oppineet. Asentojen ja eleiden yhdistelmät mahdollistavat monimutkaistenkin mielentilojen ilmaisemisen. Ääntelystä tutuimmat ovat varmasti hirnuminen ja hörähtely, jotka kielivät ystävällisestä ja tervehtivästä hevosesta. Muita ääniä ovat muun muassa pärskiminen (kiinnostus), huokaus (tyytyväisyys) tai vingahtelu (kiihtyneisyys). Ääntelyn laatu ja sävy vaihtelevat tilanteesta riippuen.

Hevonen on ruohonsyöjä, joten sen perusravinto koostuu huonosti sulavista ja runsaskuituisista heinäkasveista. Hevonen on vapaana ollessaan tottunut laiduntamaan lähes jatkuvasti, jonka seurauksena sen mahalaukusta on kehittynyt kooltaan pieni. Hevonen tarvitsee siis ruokaa useasti, vähän kerrallaan. Joskus niille annetaan heinän lisäksi myös väkirehua, riippuen niiden energiankulutuksesta. Hevosella on aina oltava tarjolla puhdasta ja raikasta vettä. Hevonen on herkkä ruokinnan häiriötekijöille, joista voi seurauksena olla esimerkiksi ähky.

Hevonen on vahva, nopea ja yhteistyöhaluinen, jonka takia sitä on kautta aikojen käytetty ratsuna, kantojuhtana sekä vetoeläimenä maatalous- ja metsätöissä. Moottorikäyttöiset koneet ovat syrjäyttäneet hevosen ja se on siirtynyt lähinnä harraste- ja lemmikkieläimeksi. Jalostuksen myötä hevosta on jalostettu moneen eri suuntaan ja sen seurauksena erikokoisia ja tyyppisiä rotuja on lukuisia, moneen eri tarkoitukseen. On lämminverisiä, täysverisiä, puoliverisiä, kylmäverisiä ja poneja. Osa on tarkoitettu raviurheiluun, osa ratsastukseen ja osa pelkästään näyttelytarkoitukseen ja lemmikiksi. Ratsastus ja hevosten hoitaminen on nykyään suosittu harrastus. Hevosharrastuksen voi aloittaa turvallisesti ratsastuskouluissa, joita on tarjolla monipuolinen kirjo. Niissä on usein mahdollista ratsastuksen lisäksi opetella hevosten hoitoa ja muita tärkeitä hevosmiestaitoja.

Hevosen luontainen paritteluaika on pohjoisella pallonpuoliskolla toukokuusta syyskuuhun. Tamma kantaa varsaansa 11kk, joten varsojen sesonkiaika on keväästä syksyyn. Varsa kulkee emänsä rinnalla usein noin puolivuotiaaksi asti, jonka jälkeen se vierotetaan. Varsan vierottamista helpottaa, jos varsalle on tarjolla samanikäistä seuraa. Näin se voi opetella alkavan hevoselämänsä perustaitoja. Jo hevosen varsa-aikana on tärkeää erilaiset ihmiskontaktit sekä totuttelu erilaisiin käsittelyihin ja tilanteisiin. Rauhallisella etenemisellä varsasta kasvaa tasapainoinen ja järkevä hevonen. Lähde: Wikipedia, McBane, S. & Douglas-Cooper, H. 1991. Hevoset

ELOKUU

Sadonkorjuuvuorot (21.8-3.9)

Sato kypsyy ja illat hämärtyvät. Lomakausi lähestyy loppuaan ja pian palaavat myös koululaiset luokkahuoneisiin. Suomenkielisen nimensä elokuu on saanut elonkorjuusta eli viljan keräämisestä pelloilta. Suomessa elokuu on etelässä sekä pohjoisessa pimenevien öiden, lämpimien säiden ja sadonkorjuun aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

Yleensä elokuun lopulla voi jo pohjoisessa nähdä luonnossa merkkejä alkavasta syksystä. Koululaisten kesäloma päättyy elokuun puolivälin tienoilla. Elokuu on parasta marjastusaikaa. Ensimmäiset kantarellit ilmaantuvat metsiin elokuun alussa, tattien ja rouskujen aika alkaa vasta kuun lopulla. Myös varhaisimmat omenat ovat nyt kypsymässä. Päivätkin alkavat jo selvästi lyhetä ja päästäin ihailemaan kirkkaan tähtitaivaan suuruutta.

Puutarhassa tapahtuu:

- Syyslannoitus on hyvä hoitaa elokuun aikana
- Nyt on hyvä aika istuttaa uusia taimia sillä kosteuskin on lisääntynyt ja maa on lämmin
- Kun muistat lannoittaa kesäkukkia, kukkivat ne pitkälle syksyyn
- Kerää talteen puutarhan satoa hedelmäpuista ja marjapensaista sekä hyötymaalta sitä mukaa kun sitä kypsyy
- Elokuussa korjataan myös satoa kuivakukista

Maatilalla tapahtuu:

- Elonkorjuu alkaa. Viljat alkavat olemaan kypsiä ja niitä aletaan puida.
- Peltoja voidaan myös muokata syksyllä ja niihin voidaan kylvää syysviljoja, jotka itävät syksyllä, talvehtivat ja jatkavat kasvuaan keväällä.
- Hunajan korjuun jälkeen mehiläispesiä aletaan laittamaan talvikuntoon ja tämä kestää marraskuulle saakka. Mehiläisille annetaan mm. lisäravinnoksi sokeria.

Kuukauden eläin: Siili

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Havut • kts tammikuu	
Kuivakukkien kuivatus • mahdollistaa kuivakukka-asetelmien ja muun askartelun myöhemmin. • myös viljat soveltuvat kuivatukseen ja niitä hyödyntää myös lintujen talviruokinnassa.	Viljeltyjä ja luonnonkasveja voi kuivata. Helpoin tapa kuivaukseen on ilmakeivatus, jossa kerätyistä kasveista tehdään pieniä kimppuja ja nostetaan ne löyhästi roikkumaan ylösalaisin kuivaan, ei liian lämpöiseen ja auringolta suojaisaan paikkaan. Toinen tapa kuivata on pitää kukkia vedettömässä maljakossa pystyasennossa ja samanlaisissa olosuhteissa kuin ilmakeivatuksessakin. Kunnolla kuivatut kasvit voivat säilyä kauniina vuosikautia.
Käpyjen kuivaus • Käpyjä voi käyttää erilaisissa muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. • Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
Pihlajanmarjat Voidaan käyttää esimerkiksi helminauhoina, mutta myös erilaisissa koristeissa, joita voidaan tehdä talven mittaan. Ne säilyttävät kauniin värinsä kuivuessaan. • Sopii kuivattuina myös esimerkiksi lintujen talviherkkuihin.	Pihlajanmarjat, jotka on tarkoitus kuivata olisi parasta kerätä siinä vaiheessa, kun eivät ole vielä täysin kypsiä ja punaisia vaan hieman oranssiin vivahtavia. Pihlajanmarjat voi pujottaa neulan avulla lankaan ja laittaa esimerkiksi henkariin roikkumaan ja kuivumaan kuivaan ja ilmavaan paikkaan. Toinen, hieman helpompi vaihtoehto on pujottaa marjat ohueen rautalankaan ja laittaa samalla tavoin kuivumaan.
Ruskalehtien ja kasvien prässäys • Ruskalehdissä on kauniita värejä ja niitä voidaan prässätä kuivumaan myöhempää askartelua varten. Ruskalehtiä voi kuivata myös sellaisenaan mutta tällöin ne yleensä käpristyvät. • Prässätä voi melkein mitä kasveja tahansa.	Lehdet prässätään asettamalla ne imukykyisen paperin (sanomalehti) väliin. Asettamalla paperi arkit päällekkäin ja niiden päälle jäykkä levy ja lopuksi painoksi esimerkiksi kivi, tiili tai painavia kirjoja). Kuivuminen kestää 1-2 viikkoa. Välillä kannattaa tarkistaa lehtien kosteus ja vaihtaa sanomalehdet jos ne ovat kosteita. Näin vältetään lehtien homehtuminen.
Sammal • Sammalta voidaan käyttää niin ruukkuihin kuin koristeeksi. • Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa.	Sammalta voi kerätä varhaisesta keväästä lumipeitteen tuloon asti. Sammal on käyttökelpoista sellaisenaan. Sammal vaatii kosteutta pysyäkseen vihreänä. Sammalta kannattaa suihkutella säännöllisesti etenkin sisätiloissa, sillä kuivuessaan se muuttuu ruskeaksi.

Siilinpesä

Siili on mukava naapuri ja hauskaa seurattavaa kaikenikäisille. Siilejä voi houkutella puutarhaan muun muassa jättämällä sinne hoitamattoman nurkkauksen sekä erilaisia risu- ja lehtikasoja. Siilien pahimpia uhkia on sopivien talvehtimispaikkojen löytäminen, joten rakentamalla sellaisen, voit auttaa siilejä säilymään ympäristössä. Kesysiilit ovat nykyään suosittuja lemmikkejä, joten siilivierailijakin voi olla mahdollinen aktiviteetti.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Työkalujen käyttötaito, aikuisen apu

Toiminnan kesto:

2-4 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työkalut:

- Käsittelimätöntä lautta
- Kattoon pahvia tai muovia
- Saha, vasara, nauloja
- Kuivia heiniä tai lehtiä
- Savivelliä (veteen sekoitettua)

Työohje:

1. Rakenna kulkutunneli, joka on 10 cm korkea, 10 cm leveä ja 40 cm pitkä. Iso siili mahtuu sisään, mutta esim. koirat jäävät ulkopuolelle.
2. Saha 2 kpl alusrimoja, jotka ovat 40 cm pitkiä.
3. Rakenna laatikko, jonka mitat ovat 40 x 40 x 40 cm.
4. Rakenna irrotettava kansi, jonka mitat ovat 43 x 43 cm.
5. Suojaa katto ja tunneli kattopahvilla tai muovilla.
6. Liitä laatikkoon kulkutunneli ja sivele kaikki osat savivellillä, koska rakenteissa on oltava maanhaju.
7. Pane pesä suojaan ja kuivaan paikkaan ja laita sen pohjalle kuivia heiniä ja lehtiä, joista siilit itse rakentavat mieleisensä pesän. Huolehdi, että pesässä on riittävä ilmanvaihto.

Lisätietoa: www.siilikiikarissa.fi; suomen siiliyhdistyksen kotisivut: <http://www.suomensiiliyhdistys.fi/>

Lähde: Bengtson, P. & Lewander, M. 2007. Luonto pihallasi.

Kaarnavene

Veistä purjevene, soutuvene, rahtilaiva, kanootti, kajakki, jäänsärkijä, huvipursi, lautta, perinteinen vene tai aivan uusi uiva alus, jota kukaan ei ole vielä nähnyt. Käytä lisävarusteissa vain luonnonmateriaaleja. Järjestä ystäväsi kanssa uiva venenäyttely. Kokeilkaa, kenen paatti on nopein!

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- puukon käyttö, sorminäppäryys, aikuisen läsnäolo

Toiminnan kesto:

½-1h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kaarnaa
- Tuohta purjeeksi
- Puukeppi mastoksi
- Narua
- Kankaanpala lipuksi mastoon
- Puukko, sakset

Työohje:

1. Veistä kaarnasta ensin rosoinen pinta pois. Veistä aina itsestäsi poispäin. Jatka veistämistä ja muotoile näin purttasi.
2. Vuole puukepistä masto. Tee puukon kärjellä mastoa varten reikä veneeseen.
3. Leikkaa tuohesta purje. Tee reiät purjeen ylä- ja alareunaan. Pujota purje mastoon.
4. Leikkaa kankaasta lippu. Tee lipun toiseen päähän kaksi pientä reikää. Pujota naru rei'istä. Sido narun toinen pää maston päähän. Aseta lippu sopivalle kohdalle. Kieputa narua maston ympärille ja vie se maston tyveen asti. Sido narun pää.

Ohjaajalle:

- Helpoimmin saat kaarnaa kannoista. Niissä kaarna on myös paksuinta. Kaarna on puun hyvinvoinnille tärkeä. Älä siis ota kaarnaa kasvavasta puusta.

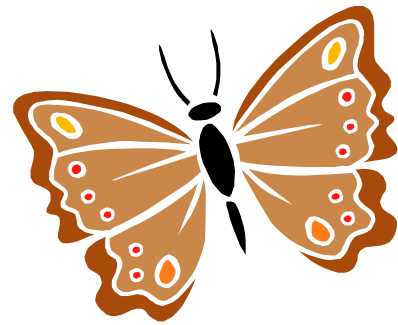
Yöperhosten sieppari

Voit tutkia yöperhosia lähemmin itserakennetulla yöperhosten siepparilla. Nämä öisin lentävät perhoset ovat tärkeitä ravinnonlähteitä monille linnuille, mutta ne ovat myös mielenkiintoista tutkittavaa.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- valkoinen lakana
- narua
- kaksi taskulamppua
- pahvilaatikko
- sakset
- munakennoja
- kaksipuolista teippiä
- nitoja

Oletko koskaan miettinyt...

miksi valo houkuttelee yöperhosia?

Samaa ovat myös tiedemiehet ihmetelleet, mutta hekään eivät ole varmoja. Yksi teoria on, että yöperhoset sekoittavat valon kuuhun, jota ne käyttävät suunnistaessaan pimeässä.

Toimi näin:

1. Ripusta lakana puiden väliin ja kiinnitä se narulla
2. Ripusta taskulamppu lakanan taakse
3. Leikkaa pahvilaatikon kannet irti lyhyemmältä sivulta
4. Kiinnitä munakennoja laatikon sisäseiniin sekä pohjalle
5. Taita laatikon jäljellä olevat sivut sisäänpäin ja kiinnitä ne pahvinkaitaleilla nitojan avulla siten, että ne muodostavat laakson jossa on muutaman sentin levyinen aukko laatikon sisään.
6. Sytytä molemmat taskulamput pimeään tullen ja aseta toinen taskulamppu pystyy laatikon sisälle.
7. Jätä sieppari paikalleen 1-2 tunniksi, valo houkuttelee perhoset laatikkoon jossa ne laskeutuvat kennoihin.
8. Mene sitten tarkastelemaan mitä laatikkoon on lentänyt.

Kotipihani puut

Oletko huomannut, kuinka paljon erilaisia puita kasvaa kotisi läheisyydessä? Eri puiden lehdet ovat muodoltaan erilaisia. Jotkut lehdet ovat paksuja, jotkut ohuita.

Varsinkin syksyllä ruskan värit näkyvät lehdissä eri tavoin. Vaahtera, haapa ja pihlaja loistavat punaisen, keltaisen ja oranssin väreissä. Koivu muuttuu keltaiseksi. Tammi pysyy vihreänä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

Kustannukset:

Tarvikkeet:

- Kartonkia
- liimaa
- sakset
- lehtiä
- kasviopas

Toimi näin:

1. Mene kotipihallesi tai lähimetsään, jossa on eri puulajeja.
2. Tunnista puita kasvioppaan avulla, havainnoi samalla mitä eroja eri lajeilla on. Voit käyttää apunasi myös kameraa. Kerää eri puulajien lehtiä.
3. Leikkaa ruskeasta paperista puun runko ja liimaa se taustapahville.
4. Sommittele sileät, kuivatut lehdet puun oksille ja liimaa ne paikoilleen.
5. Kirjoita lehtien alapuolelle puulajikkeen nimi.
6. Aseta puutaulusi kehykseen. Vuosien kuluttua on kiva tarkastella, ovatko samat puut vielä paikoillaan. Voit myös muistella, kuinka pieniä puut olivat silloin, kun teit taulun.

Ohjaajalle:

- Voitte yhdessä pohtia Kuinka monen eri puulajin lehteä löysit?
- Mitkä puut oli helppo tunnistaa ja miksi?
- Voit myös tehdä lapsille hauska kompastehtävän, liittyen puun kasvuun: Ripusta puun oksaan muovipussi ja pohtikaa millä korkeudella pussi on viiden vuoden päästä. Pussi on edelleen samalla korkeudella, sillä puu kasvaa latvastaan!

Kuukauden aktiviteetti: Mustikkaretki

Ensimmäiset mustikat kypsyvät heinäkuun lopussa ja satokausi jatkuu noin syyskuun alkuun. Mustikka on monipuolinen ja terveellinen marja. Mustikan poiminnan yhteyteen voi yhdistää vaikka luontoretken. Jos mustikka metsään on hankala päästä, voi mustikoista nauttiminen tapahtua myös marjapiirakan muodossa. Pensasmustikoiden voi myös istuttaa omaan pihaan.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- kohtalainen sorminäppäryys, fyysinen liikuntakyky

Toiminnan kesto:

½ h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Astioita mustikan poimimista varten

Toimintatapa:

1. Järjestäkää mustikkaretki. Mustikoita voi myös vaihtoehtoisesti ostaa torilta tai käydä poimimassa pensasmustikoita.
2. Valmistakaa mustikkapiirakka: Munat ja sokeri vatkataan vaahdoksi. Joukkoon lisätään kevyesti nostellen vuorotellen jauhoja, rasvasulaa ja maitoa. Taikinaan sekoitetaan puolet mustikoista ja kaadetaan leivinpaperille uunipellille. Pinnalle ripotellaan loput mustikat ja piirakkaa paistetaan 200 asteessa uunin alatasolla noin 30-35min.

Mustikkapiirakka (10:lle)

4 muna-
3tl leivinjauhetta
3dl sokeria
7 dl vehnäjauhoja
1 rkl vanilliinisokeria
200g sulatettua margariinia
2 dl maitoa
4-5dl mustikoita

Ohjeet:

- Mustikkaa löytyy koko maasta. Se viihtyy erityisesti puolivarjoisilla lehtomaisilla, tuoreilla ja kuivahkoilla kankailla.
- Pensasmustikoita löytyy yhä useammalta marjatilalta, joten niiden poiminta on toimintarajoitteisille henkilöille helpompaa.

Kuukauden eläin: Siili

Siilejä esiintyy suuressa osassa läntistä Eurooppaa. Siilien heimo on hyvin vanha, ja siilit ovat säilyneet melko muuttumattomina vuosimiljoonia. Siilien suku on kotoisin Aasiasta ja sitä muistuttavia eläimiä oli jo hirmuliskojen aikana.

Siili on Suomessa rauhoitettu eläin, eikä ole sallittua hävittää siilipesää, pyydystää, häiritä tai tappaa sitä. Ihminen kuitenkin tahtomattaankin vaikuttaa siilin elinpiiriin muuttumiseen ja siilien lukumäärä onkin ollut laskussa. Siili on yöaktiivinen vaaraton eläin ja niihin törmääkin useimmiten hämärän aikaan. Siilien touhukasta menoa on kiva katsella. Siili ei ole syrjäisten metsien asukas, vaan tarvitsee kaverikseen ihmisen, joka puutarhanhoidollaan auttaa sitä löytämään helposti ruokaa, ja jättää rakentaessaan suojaisia koloja puupinojen, vajojen sekä risu- ja lehtikasojen alle. Jos haluat houkutella siilejä puutarhaasi pidä se myrkyttömänä, myös siilien ravintona käyttämät erilaiset hyönteiset viihtyvät paremmin.

Jos vahingossa paljastat siilipesän, älä koske poikasiin ellei se ole ihan välttämätöntä.

Siili synnyttää keskimäärin 3-7 poikasta Juhannuksen tienoilla. Syntyessään siilit ovat hyvin pieni, vain 10-20g painoisia. Siiliemo vieroittaa pikaset 5-7 viikon ikäisinä. Ensimmäinen elinvuosi on pienille siileille varsin rankka ja vain noin 2-3 poikasta kymmenestä jää henkiin.

Sairaan siilin tunnistat siitä, että se yleensä makaa avoimella paikalla puolustamatta itseään.

Eläinsuojelulaki velvoittaa, että sairasta tai avuttomassa tilassa olevaa eläintä on autettava. Soita tällöin paikalliselle eläinsuojeluneuvojalle tai valvojalle, voit myös soittaa eläinsuojeluyhdistykselle tai poliisille.

Maito on haitallista siilille vaikka se siitä pitääkin! Jos haluat ruokkia siiliystävääsi, tarjoa sille vaikka koiranmuonaa. Pidä myös huoli siitä, että ruoka ja juoma-astiat ovat puhtaita. Voit myös auttaa siiliystävääsi selviämään talvihorroksesta laittamalla syksyllä kissan tai koiran raksujen sekaan murskattuja maapähkinöitä ja tilkan ruokaöljyä.

Lähde: Wikipedia

Syyskuu

Rauhanpäivä (21.9) Mikkelinpäivä (29.9)

Syyskuu on Suomessa ruskan, syysateiden, pimenneiden iltojen, viilenevien säiden ja sienestämisen aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

Värikäs luonnontapahtuma: ruska alkaa Lapista, jossa se on parhaimmillaan Syyskuun alussa, ja loppuu Etelä-Suomeen, jossa se on parhaimmillaan vasta syys-lokakuiden vaihteessa. Suurin osa muuttolinnuista jättää Suomen syyskuun aikana. Monet pikkulinnut kokoontuvat suuriksi parviksi ennen muuttamistaan. Oravat varastoivat ravintoa talven varalle ja hirvillä ja poroilla on rykimäaika jolloin hirvaat ottavat mittaa toisistaan.

Puutarhassa tapahtuu:

- Nyt on hyvä aika perustaa uusi nurmikko
- Paras aika istuttaa sipulikukat kevääksi.
- Sadonkorjuun aikaa, siisti samalla kasvimaata kun se tyhjenee
- Ihaile luonnon syysväritystä!

Vuosipuun
syysasu

Maatilalla tapahtuu:

Sadonkorjuu jatkuu syyskuussa säistä ja korjattavasta lajikkeesta riippuen.

- Kanojen luontainen muninta alkaa vähentyä luonnonvalon määrän vähetessä.
- Lampaat keritään toisen kerran syksyllä ja syksyyn ajoittuu myös toinen karitsoimiskausi.

Syyskuussa vietetään **omenaviikkoa** (vk 37)

Kansainvälinen rauhanpäivä: Ihmisten lisäksi myös luonto, kasvillisuus ja eläimet kärsivät sotien takia! -> pohditaan yhdessä miten voitaisiin vaikuttaa ja antaa panoksemme meille kaikille rauhallisemman huomisen syntyyn!

Mikkelinpäivä: Mikkelinpäivästä on tullut kaikkien enkelien päivä, jolloin tutkistellaan heidän merkitystään ja tehtäviään. Jumalan sanansaattajina enkelit suojelevat ja opastavat ihmistä ja muistuttavat häntä Jumalan tahdon mukaisesta elämästä.

Retkelle: 21.8-3.9 on elonkorjuuviikot. Järjestäkää sadonkorjuujuhlat.

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Pihlajanmarjat • Voidaan käyttää esimerkiksi helminauhoina ja niitä voidaan käyttää erilaisissa askarteluissa talven mittaan. • Säilyttävät kauniin värinsä kuivuessaan. • Sopivat kuivattuina myös esimerkiksi lintujen talviherkkuihin.	• Pihlajanmarjat, jotka on tarkoitettu kuivata olisi parasta kerätä siinä vaiheessa, kun eivät ole vielä täysin kypsän punaisia vaan hieman oranssiin vivahtavia. • Pihlajanmarjoja voi pujottaa neulalla lankaan. Vaihtoehtoisesti marjat voi pujottaa myös rautalankaan, joka on helpompi tapa. Pujottamista helpottaa myös suurempien marjojen, kuten orapihlajan tai ruusunmarjojen käyttö. Valmiit nauhat voi laittaa esimerkiksi henkariin roikkumaan ja kuivumaan kuivaan ja ilmavaan paikkaan.
Sammal • kts kesäkuu	
Ruskalehtien prässäys • Ruskalehdissä on kauniita värejä ja niitä voidaan prässätä kuivumaan myöhempää askartelua varten. Ruskalehtiä voi kuivata myös sellaisenaan mutta tällöin ne yleensä käpristyvät.	• Lehdet prässätään asettamalla ne imukykyisen paperin (sanomalehti) väliin. Asettamalla paperi arkit päällekkäin ja niiden päälle jäykkä levy ja lopuksi painoksi esimerkiksi kivi, tiili tai painavia kirjoja). Kuivuminen kestää 1-2 viikkoa. Välillä kannattaa tarkistaa lehtien kosteus ja vaihtaa sanomalehdet jos ne ovat kosteita. Näin vältetään lehtien homehtuminen.
Käpyjen kuivaus • Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. • Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	• Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
Tammenterhojen keräys ja kuivaaminen • Tammenterhoista voi askarrella esimerkiksi korva- tai kaulakoruja. Ne sopivat myös esimerkiksi avaimenperien askarteluun.	• Tammenterhoja voi löytää tammien alapuolelta. Ne sopivat askarteluun sellaisenaan. Kun keräät tammenterhoja, niin yritä löytää myös tammenterhonkanta, jonka voi liimata kiinni varsinaiseen tammenterhoon.
havut kts tammikuu	
kukkien kuivaus kts. kesäkuu	

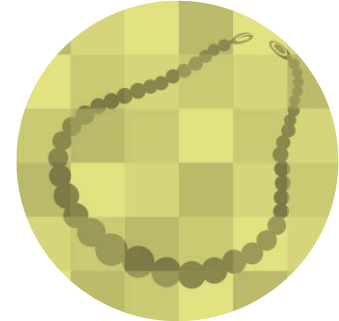
Huovutetut helmet

Kauniit helmet on helppo ja monimuotoinen tapa tehdä itselleen kaunista lampaan villasta. koristelu sovelluksia on vaikka minkälaisia.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Neulan käyttö, sorminäppäryys, pallon pyörittely käsien välissä

Toiminnan kesto:

1-2½h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Huovutusvillaa
- Mäntysuopaa/ marseilles saippuaa
- Lämmintä vettä kulhossa
- Iso parsinneula
- Vahvaa korulankaa/ohutta metallilankaa
- Kumihanskoja (mahd. allergikoille)

Työohje:

1. Muotoile kuivasta villasta suunnilleen samankokoisia villapalloja haluttu määrä, hiero niin että kuidut sotkeentuvat.
2. Kastele pallo kulhossa läpikotaisin, kaada kädellesi tippa mäntysuopaa/vaahdota saippua.
3. Peitä pallo hellävaroin vaahdolla, jatka hellävaraisesti noin minuutti, kunnes kuidut alkavat huopua.
4. Pyörittele voimallisemmin. Lisää tarvittaessa vettä ja saippuaa. Täydelliseen huopumiseen voi mennä 5-15 min.
5. Huuhtelee saippua pois kuumassa vedessä puristelemalla ja anna kuivua lämpimässä paikassa.
6. Ota parsinneula ja työnnä helmistä läpi yhdistäen helmet koruksi. Sido langan päät kunnolla kiinni.

Ohjaajalle:

- Voitte helposti tehdä helmistä monia erilaisia variaatioita. Joustolankaa ja vähemmän helmiä niin saadaan käsikoru, villahelmien väliin lasi helmiä, villahelmien koristelu helmillä, villa helmien värjäys solmutekniikalla jne.

Muuta:

- Erilaisia huovutuskirjoista löytyy ideoita, esim. Huovuta koruja.

Lähde: www.4H.fi

Ruskataulu lehdistä

Syksyn väriloisto on aina yhtä uskomaton. Kunpa kaikki ne miljoonat sävyt voisi tallentaa pitkän talven ajaksi. Kuivatuista, värikkäistä lehdistä valmistettu kollaasi vetää vertojaan mille taideteokselle tahansa. Luonnon luomaa värikirjoa on ihmisen vaikea jäljentää. Parhaiten ruskalehtien värit saat säilymään prässämällä lehdet kirjan välissä. Lehdet siliävät samalla kauniin suoriksi.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1h + lehtien keräämis- ja kuivumisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Ruskalehtiä
- Puhelinluettelo
- Paksu pahvi
- Paperiliimaa
- Himmeää lakkaa
- Kehys jossa on lasi

Työohje:

Lehtien kuivaus:

1. Lado lehtiä puhelinluettelon sivujen väliin yksi kerros yhdelle aukeamalle.
2. Käännä muutama sivu päälle ja lado uusi kerros lehtiä.
3. Anna kuivua noin viikon ajan.

Sitten...

1. Poista lehtien varret saksilla.
2. Sommittele lehdet pahvin päälle. Liimaa ne pahville niin, että pahvia ei näy laisinkaan.
3. Anna liiman kuivua hyvin. Käsittele taulun pinta vielä lakalla. Lakka kiinnittää hennotkin lehdenkärjet. Anna kuivua.
4. Aseta taulu lasin alle kehykseen.

Ohjaajalle:

- Lehtiä tauluihin voidaan kerätä yhteisellä syysretkellä. Samalla voidaan keskustella siitä kuinka valon väheneminen ja ilman viileneminen vaikuttavat puihin jotka valmistautuvat talven tuloon.

Oravamäen lehmät, lampaat ja kanat

Rakenna oma kotieläinpiha puiden kävyistä. Tee karsinat ja aitaukset kivistä, oksista ja kaarnanpalasista. Pitkulaisista kuusenkävyistä saat lehtiä, männynkävyistä lampaista ja pikkuruiset lepänkävyt voivat esittää kanoja kun niille tehdään jalat neulasista.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Puukon käyttö, sorminäppäryys, aikuisen läsnäolo

Toiminnan kesto:

½ h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Erilaisia käpyjä
- Koivunoksia
- Puukko

Työohje:

1. Tee lehmälle jalat suorista oksanpätäkistä työntämällä ne kävyn suomujen sisään. Tee lehmälle sarvet kahdesta oksanpätäkistä ja työnnä myös ne kävyn suomujen sisään pääläelle.
2. Tee lampaalle oksasta kaksi etujalkaa. Pistä oksanpätkät kävyn kärkipähän suomujen sisään. Takajalkoja ei välttämättä tarvita. Lampaan turkki on niin paksu, etteivät jalat kuitenkaan näkyisi.
3. Lepänkävyt toimivat kanoina sellaisenaan. Tee kukolle pyrstö männynneulasista. Pistä neulaset lepänkävyn kärkipähän suomujen väliin.

Käpyeläimet

Erikokoisista kävyistä voi tehdä erilaisia eläimiä. Söpöt käpyeläimet saavat huopakankaiset korvat, pompulasilmät ja piippurassihännän.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

sorinäppäryys

Toiminnan kesto:

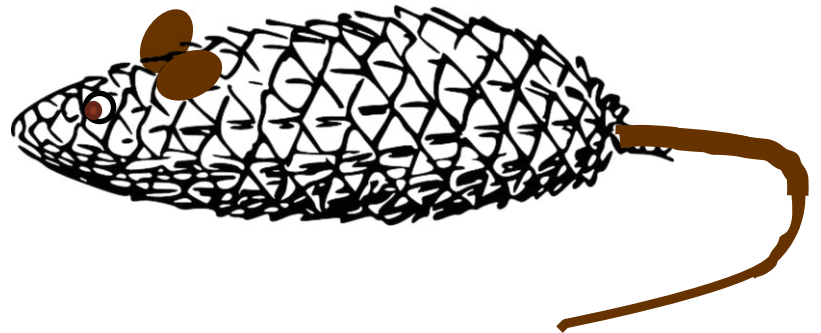
½h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Lyijykynä ja paperia
- Sakset
- Värillistä huopakangasta
- Liimaa
- Piippurassia
- Käpyjä
- Pompuloita

Työohje:

1. Piirrä korvan muoto paperille, leikkaa se irti ja käytä kaavaimena
2. Leikkaa korvat kankaasta kaavan muodon mukaan. Taita kumpikin korva vekille ja laita taitoksen väliin liimapisara. Annan liiman kuivua hyvin
3. Leikkaa piippurassista noin 10 cm pituinen pätkä ja kieputa se löyhästi sormen ympärille hännäksi
4. Liimaa häntä ja korvat paikalleen.
5. Tee silmät kahdesta pienestä pompulasta liimaamalla ne kävyn korvien alapuolelle.

Muuta:

- Voit myös askarrella kävyistä pöllön askartelemalla sille nokan ja piippurassijalat.

Lähde: www.4H.fi

Kärpäsloukku

Katsele kun suloiset lihansyöjäkasvit kasvavat häikäilemättömiksi kärpäsiä syöviksi hirviöiksi omassa terraariossaan. Kasvit vs. hyönteiset – vain toinen voi voittaa!

Kun paha-aavistamaton hyönteinen hipaisee niitä, lehdet vangitsevat sen. Loukuksi sulkeutunut lehti toimii eräänlaisena vatsana, joka erittää ruoansulatusentsyymejä ja sulattaa saalistaan jopa kymmenen päivää. Kun ruoka on syöty, karhunrautoja muistuttava lehti avautuu ja ryhtyy odottamaan seuraavaa uhria.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1,5-2h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Pieni terraario
- Taimimultaa
- Sumutuspullo
- kiviä koristeeksi

Toimi näin:

1. Hanki lihansyöjäkasvit ja terraario. Kukkakaupoista löytyy eri lajeja ja lihansyöjäkasveja voi kasvattaa jopa siemenestä.
2. Perusta kasveille kasvualusta ja istuta kasvit
3. Aseta terraario valoisaan paikkaan esim. ikkunalaudalle. Voit myös käyttää kasvilamppua
4. Muista sumutella kasveja usein

Ohjaajalle:

- Nettikaupoissa myydään myös lihansyöjäkasvien kasvatuspaketteja

Lisätietoja lihansyöjäkasveista löydät netistä.

Sadonkorjuujuhlat

Juhlat ovat lapsille tärkeitä ja mieleisiä asioita. Sadonkorjuujuhlat ovat olleet yksi vuoden tärkeimmistä juhlan aiheista entisaikaan ja perinnettä on kiva jakaa nuoremmillekin. Kaikki voivat osallistua niihin, aina suunnittelusta ja järjestämisestä lähtien. Juhlissa on mukava muistella mennyttä kesää yhdessä, nauttia mahdollisesti oman maan ja pihan antimista ja esitellä kesän aikana aikaan saatuja tuotoksia muille.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Ruuanlaittotaitoista henkilökuntaa

Kustannukset:

€ €€ €€€

Työohje:

- Sadonkorjuujuhlien järjestäminen vaatii melko paljon vaivannäköä ja apukäsiä, mutta yleensä juhlat ovat kaiken vaivannäön arvoista.
- Juhlia voidaan suunnitella yhdessä lasten kanssa, mitä tarjotaan, miten koristellaan, keitä kutsutaan, millaista ohjelmaa järjestetään...
- Ruokapuoli kannattaa jättää asiaan perehtyneille ja muut voivat osallistua muihin järjestelyihin.
- Ympäristöä ja pöytiä voi koristella kaikella, mitä lähiympäristöstä löytyy: puiden ja pensaiden kukilla, oksilla, viljoilla ja marjan varvuilla. Kasveista voi punoa erilaisia köynnöksiä, tehdä asetelmia tai asetella sellaisenaan pöydille. Hedelmistä, marjoista ja vihanneksistakin voi loihtia näyttäviä asetelmia.
- Älkää unohtako ohjelmaa, joka on tärkeä osa juhlia.
- Myös kutsukorttien valmistaminen on yksi tärkeä osa juhlien järjestämistä.

Ohjaajalle:

- Jos oman maan sato ei ole kovin suuri, hauska idea on laittaa kutsukortteihin pyyntö, että jokainen kutsuttu tuo mukanaan jotain omasta puutarhasta (vaihtoehtoisesti torilta).
- Juhliin voi laittaa näytille mm. lasten tekemiä tuotoksia. Tällä on lapsille suuri merkitys, kun saavat esitellä omia aikaan saannoksiaan.
- Eläinvierailija (esim. alpakka tai poni) on mukava lisä päivän ohjelmaan.

Orava

Ruskea orava on yleisin pikkueläin jota tavataan koko Suomessa, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Niiden määrä vaihtelee vuosittain suuresti. Myös muita värityyppisiä löytyy, kuten mustahäntäinen kuusiorava sekä punahäntäinen vaalea mäntyorava.

Oravan mieluisin asuinpaikka on havumetsä, mutta niitä voi tavata myös puistoissa ja pihapiireissä. Orava on päivisin aktiivinen ja yöksi se hakeutuu suojaan risuista rakennettuun pallonmuotoiseen pesäänsä, puunkoloon tai linnunpönttöön, joita on usein reviirillä useita. Oravan yöllinen suoja voi olla myös oravanpoikasten koti, joka on vuorattu lämpimäksi sammalilla ja jäkälillä. Naaraan pesässä on usein kaksi uloskäyntiä, jos sen tarvitsee paeta petoja. Lisäksi naarasorava vaihtaa poikasten olinpaikkaa välillä pesästä toiseen, etteivät pedot opi niiden olinpaikkaa. Oravaa voi estää menemästä linnunpönttöihin, naulaamalla lentoaukon ympärille metallirenkaan, joka estää oravan järsimästä reikää suuremmaksi.

Puista oravan suosikki on erityisesti kuusi, jonka siemeniä se mieluusti syö mutta niiden vähentyessä männynkin siemenet kelpaavat. Orava pitää myös tammenterhoista ja pähkinöistä. Lisäksi se voi kerätä varastoon muun muassa sieniä, marjoja, hyönteisiä ja joskus se voi kiivetä linnunpönttöön syömään linnunpoikaset ja munat. Kesän ja syksyn aikana orava kätkee ruokaa talven varalle, esimerkiksi oksan hankoihin ja puiden juurelle. Kätköt se muistaa muistinsa ja hajuaistinsa avulla. Kätköjen lisäksi, orava on tuttu vieras myös linnunruokintapaikoilla.

Syystalvella oravan turkki muuttuu ruskeasta paksumpaan ja sävyltään harmaammaksi. Lisäksi korviin kasvaa tupsut, joista ne usein miten tunnetaan. Orava ei nuku talviunta, mutta pitkän pakkasjakson aikana se saattaa pysyä lämpimässä pesässään useamman vuorokauden yhteen menoon. Orava on aidosti päiväaktiivinen nisäkäs, joka on utelias, eikä säntää heti pakoon. Lapsille voi myös näyttää oravan jättämiä jätöksiä: jysittyjä kuusen käpyjä.

Tiesitkö? Oravannahkoja on entisaikaan käytetty valuuttana. Oravan ajaututtua metsästyksen takia lähes sukupuuttoon, rauhoitettiin se vuonna 1929.

Maaliskuussa oravilla on pariutumisaika. Pariutumisen jälkeen urosorava jättää syntyvän pesueen emon huoleksi. Oravaemo kantaa poikuettaan noin 35vrk. Ensimmäinen poikue syntyy huhtikuussa ja toinen kesäkuussa. Suotuisissa olosuhteissa orava saattaa tehdä vielä kolmannen poikueen loppukesästä. Yhdessä pesueessa on 3-6 poikasta

<http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/tarinoita-metsasta/orava-1>,
<http://riista.fi/game/orava/>

Lokakuu

Väkivallattomuuden
päivä (2.10)

YK:n päivä (24.10)

Aleksis Kiven päivä (10.10)

Lokakuusta on käytetty nimiä, jotka kuvaavat luonnonoloja, mm. loka-, lika- ja ruojakuu.

Eteläisessä Suomessa lokakuu on runsaiden syyssateiden, syysmyrskyjen, viileiden säiden ja pimenevien iltapäivien aikaa. Pohjoisessa se on tynnempää ja kylmempää talven alun ja ensilumen aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

Ruska on eteläsuomessa kauneimmillaan. Sienestys- ja marjastusaika alkaa lokakuulla olla ohii. Yö on kukistanut päivän, mutta vielä voit nähdä kesän viimeisten perhosten lentelävän. Myös yksivuotiset kasvit jatkavat kukintaansa kunnes pakkaset katkaisevat elämän. Hyönteiset etsiintyvät suojuinsa, siili vaipuu horrokseen. Useimmat muuttolinnut ovat lähdössä tai jo lähteneet.

Puutarhassa tapahtuu:

- Haravoilehdet nurmikolta ennen talvea
- Varaa kompostoriisi kuivikkeita talveksi
- Kukkasiipuleita voit istuttaa kunnes maa jäätyy
- Suojaa hedelmäpuut jäniksiltä ja myyriltä

Maatilalla tapahtuu:

- Kanojen luonnollinen muninta loppuu ja niillä alkaa sulkasato.
- Lampaiden astutuskausi käynnistyy.

Retkivinkki: Värät ja muodot luonnossa

Kuukauden eläin: Koira

Kerää luonnosta askartelu materiaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Pihlajanmarjat - Voidaan käyttää esimerkiksi helminauhoina ja niitä voidaan käyttää erilaisissa askarteluissa talven mittaan. - Säilyttävät kauniin värinsä kuivuessaan. - Sopivat kuivattuina myös esimerkiksi lintujen talviherkkuihin.	- Pihlajanmarjat, jotka on tarkoitus kuivata olisi parasta kerätä siinä vaiheessa, kun eivät ole vielä täysin kypsän punaisia vaan hieman oranssiin vivahtavia. - Pihlajanmarjoja voi pujottaa neulalla lankaan. Vaihtoehtoisesti marjat voi pujottaa myös rautalankaan, joka on helpompi tapa. Pujottamista helpottaa myös suurempien marjojen, kuten orapihlajan tai ruusunmarjojen käyttö. Valmiit nauhat voi laittaa esimerkiksi henkariin roikkumaan ja kuivumaan kuivaan ja ilmavaan paikkaan.
Sammal - kts kesäkuu	
Ruskalehtien prässäys - Ruskalehdissä on kauniita värejä ja niitä voidaan prässätä kuivumaan myöhempää askartelua varten. Ruskalehtiä voi kuivata myös sellaisenaan mutta tällöin ne yleensä käpristyvät.	- Lehdet prässätään asettamalla ne imukykyisen paperin (sanomalehti) väliin. Asettamalla paperi arkit päällekkäin ja niiden päälle jäykkä levy ja lopuksi painoksi esimerkiksi kivi, tiili tai painavia kirjoja). Kuivuminen kestää 1-2 viikkoa. Välillä kannattaa tarkistaa lehtien kosteus ja vaihtaa sanomalehdet jos ne ovat kosteita. Näin vältetään lehtien homehtuminen.
Käpyjen kuivaus - kts syyskuu	
havut - kts tammikuu	
Tammenterhojen keräys ja kuivaaminen - Tammenterhoista voi askarrella esimerkiksi korva- tai kaulakoruja. Ne sopivat myös esimerkiksi avaimenperien askarteluun.	- Tammenterhoja voi löytää tammien alapuolelta. Ne sopivat askarteluun sellaisenaan. Kun keräät tammenterhoja, niin yritä löytää myös tammenterhonkanta, jonka voi liimata kiinni varsinaiseen tammenterhoon.

Kankaanpainantaa

Yksilöllisiä asusteita, pyyhkeitä, kasseja tms. saa painamalla itse kankaaseen haluamiaan kuvioita kangasväreillä. Painantaan voi keksiä leimasimia mielikuvituksen mukaan, mutta kauniita kuvioita saa esimerkiksi vihannesten tai hedelmien puolikkailla. Perunan puolikkaaseen voi veistää erilaisia kuvioita vetisellä. Myös erilaiset puiden lehdet sopivat leimasimiksi.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Veitsen käyttö, sorminäppäryys, siveltimen käyttö

Toiminnan kesto:

1-2 h + kuivumisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Painettavia tekstiileitä
- "Leimasimia" (omena, sipuli, peruna, herkkusieni...)
- Kangasvärejä
- Sanomalehteä, siveltimiä, sieniä, veitsi, kertakäyttölautasia
- Silitysrauta

Työohje:

1. Suojaa työalue esim. sanomalehdillä tai vahakankaalla.
2. Laita paidan, kassin tai muun painettavan väliin sanomalehteä ettei väri tule läpi.
3. Valmista "leimasimet". Leikkaa omena, sipuli, herkkusieni tms. puoliksi. Perunan voi leikata puoliksi ja veistää veitsellä pintaan erilaisia kuvioita.
4. Imeytä kasviksen pinnalta liika kosteus painamalla sitä talouspaperilla.
5. Laita maalia kertakäyttölautaselle. Ota maalia siveltimeen ja levitä se kasviksen leikkauspinnalle.
6. Aseta kasvis varovasti maalattu pinta alaspäin kankaalle. Paina tiukasti, jotta kuvio siirtyy kankaalle ja keinuta kasvista kevyesti, jotta maali tarttuisi koko alueelle, mutta varo sotkemasta kuvioita.
7. Kun tekstiiliin on painettu mieluinen määrä kuvioita, anna maalin kuivua perusteellisesti.
8. Kun maali on kuivunut, silitetään kangas nurjalta puolelta (noudata maalin valmistajan ohjeita). Silittämisen jälkeen maalit kestävät pesemistä.

Ohjaajalle:

- Painettavaksi käy mikä tahansa tekstiili esimerkiksi t-paita, kassi, tyynyliina, laudeliina tms.
- Jos siveltimen käyttö on hankalaa voi väriä levittää esimerkiksi sienellä töpsöttämällä tai painamalla kasvis suoraan maaliin ja siitä kankaalle.
- Painamisessa tulee huomioida, ettei väriä tule kankaaseen liian paksult.

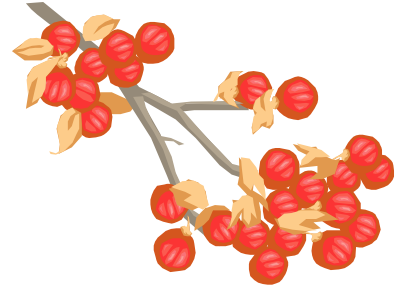
Syksyn helmet

Kesällä puissa tapahtuu muutoksia. Tammiin kehittyvät terhot, pihlajiin punaiset marjat ja katajanmarjojen väri vaihtuu.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- työkalujen käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Tammenterhoja tai pihlajanmarjoja
- Siimaa tai pellavalankaa
- Terävä piikki
- Parsinneula

Työohje:

Tammenterhot:

1. Tee piikillä reiät terhoihin. Jos pujotat terhot metalliketjuun, tee isommat reiät. Metalliketjuiset helmet ovat arvokkaamman näköiset kuin siimaan pujotetut.
2. Pujota terhot joko siimaan tai metalliketjuun. Solmi siiman päät yhteen. Yhdistä metalliketjun viimeiset lenkit toisiinsa.

Pihlajanmarjat:

1. Poista tertiasta huonot marjat, sillä ne pilaannuttavat helposti myös lähellä olevat marjat. Kuivata marjatertut paperin päällä esimerkiksi saunassa tai kaapin päällä.
2. Pujota kuivuneet marjat parsinneulan avulla pellavalankaan.
3. Solmi langanpääs lopuksi yhteen.

Mitä koira kertoo eleillään?

Koiran toimintaa ja niiden keskinäistä kanssakäymistä on kiva seurata. Koira jo pelkästään olemassaolollaan saa mielenkiinnon heräämään, mutta koira viestii paljon sanattomasti eleillään. Koiran/koirien eleitä voi maallikkokin oppia lukemaan ja mikäs sen mukavampaa kuin yhdessä tarkkailla tätä sanatonta viestintää.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

½-1 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Koira/koiria
- Koiran eleistä materiaalia

Toimi näin:

1. Käykää yhdessä läpi koirien yleisimpiä ja helposti havaittavia eleitä ja mitä ne yleensä tarkoittavat.
2. Tarkkailekaa koiria ja niiden käyttäytymistä.
3. Keskustelkaa yhdessä huomioista, joita koirien läsnäolon aikana tapahtuu.
4. Koirien omistaja tuntee parhaiten koiransa, joten hän voi kertoa kyseisen koiran eleistä ja niiden merkityksistä enemmänkin.

Ohjaajalle:

- Toimintaa voi järjestää ympäri vuoden ja koiria on helposti saatavilla kyläilemään (ohjaajat voivat käyttää myös esim. omia koiriaan).
- Jos osallistujilla esiintyy allergioita, voi koirien käyttäytymistä seurata myös ulkona.
- Kun paikalla on useampi koira yhtä aikaa, pääsee analysoimaan myös koirien keskinäistä kommunikointia.

Muuta:

- Koiravierailijoita voi kysellä esimerkiksi Kennelliiton kaverikoirista tai Haliberneistä.

Onnellinen, rauhallinen ja rentoutunut koira

- koira hymyilee koko olemuksellaan, ja siitä paistaa rentous (korvat, silmät, häntä).

Leikkisä koira

- Koira laskee eturuumiinsa maahan ja takapää on ilmassa. Häntä heiluu, korvat ovat pystyssä ja koko ruumis viestii innostumisesta. Haukkuminen kuuluu usein oleellisena asiaan.

Muutamia helposti tulkittavia eleitä:

Kiinnostunut ja tarkkaavainen

- Kaikki koiran ruumiinosat nousevat ikään kuin ylös ja eteenpäin. Silmät ovat kirkkaat, katse tarkkaavainen ja korvat ovat suuntautuneet eteenpäin.

Innostunut ja leikkisä

- Innostunut koira näyttää tunteensa hyppimällä tai seisomalla innosta väristen ja häntä vispaten. Korvat ovat suuntautuneet eteen ja silmät säihkyvät onnesta. Koko koiran olemus viestii onnellisuudesta ja pentumaisuudesta.

Dominoiva ja peloton

- Koira on ryhdikäs, korvat eteenpäin suuntautuneet. Tähän saattaa liittyä tassun nostaminen toisen niskan päälle. Koira pyrkii vaikuttamaan kokoistaan suuremmalta.

Käännetty katse

- Käännettyä katsetta koira käyttää silloin kun se haluaa lähestyä toista koiraa sitä kunnioittaen. Kun koirat yrittävät pitää tilanteen rauhallisena eivätkä ne halua joutua vaikeuksiin ne kääntävät katseen pois kohteesta.

Korkealla edestakaisin heiluva häntä

- Edestakaisin heiluva häntä kertoo usein leikkimielisyydestä. Korkealla häntää heiluttava koira on innostunut ja hyvällä tuulella. Se on usein myös merkki leikkiin kutsusta.

Lähde: Hoffmann, M (toim.). 1999. Koiran elekieli.

Vihainen

- Muriseva koira, jolla on hampaat irvessä ja korvat luimussa on peloissaan tai vihainen ja valmis puolustamaan itseään.

Kasviterrario

Pienikokoisia huonekasveja voidaan myös istuttaa ryhmäksi suureen lasiastiaan. Terraarioasetelma tarvitsee vain vähän kastelua tai muuta hoitoa ja näyttää hienolta ikkunalaudalla tai hyllyllä.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Lasiastia
- Kevytsoraa
- Puuhiiltä
- Kukkamultaa
- Pitkävartinen lusikka tai kauha
- Erilaisia kasveja

Työohje:

1. Levitä kevytsoraa lasipurkin pohjalle n. 5cm paksuudelta.
2. Levitä kevytsoran päälle puuhiiltä
3. Lisää multa niin että se täyttää astian tilavuudelta neljänneksen
4. Istuta kasvit paikoilleen ja tiivistä multa juuripaakkujen ympäriltä. Lisää mullan pinnalle vielä hiukan kevytsoraa ja kastele kasvi

Ohjaajalle:

- Pullopuutarhassa menestyviä kasveja ovat esimerkiksi köynnösviikuna, suikeroalpi, pilkkulehdet, juoru ja kodinonni. Vältä mehikasveja, kaktuksia ja kukkivia kasveja.
- Nopeakasvuisen kasvin kasvupisteen voi katkaista niin kasvin kasvu hidastuu.

Lisätietoja netistä hakusanalla `pullopuutarha`.

Pienoisaaavikko

Kaktukset ovat erikoisen näköisiä kasveja ja monet niistä ovat kotoisin maailman aavikkoseuduilta. Kaktuksia peittävät piikit, jotka suojaavat niitä eläimiltä.

Kaktukset ovat helppohoitoisia kasveja, kunhan niille löytyy valoisa paikka ja niitä muistaa kastella silloin tällöin.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1,5-2h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Suuri huokoinen saviruukku
- Akryylimaalia
- Siveltimeä
- Kiviä tai ruukunsirpaleita
- Kaktusmultaa
- Kaktuksia
- Hanskat
- Katesoraa

Työohje:

1. Maalaa ruukku mielesi mukaan
2. Salaojita ruukku kivillä
3. Täytä astia mullalla
4. Istuta kaktukset Paksuja hanskoja apuna käyttäen
5. Levitä sora kaktusten ympärille

Muuta:

- Kastele kaktuksia talvella kerran kuukaudessa ja kesäaikaan aina kun multa alkaa kuivua.
- Kaktukset viihtyvät kirkkaassa auringossa.

Syksyn merkit

Syksyn väriloisto houkuttelee ulkoilemaan ja ihastelemaan värejä ja muotoja luonnossa. Syysretken aikana voidaan pohtia erilaisia syksyn merkkejä sekä niiden syitä, samalla voidaan kerätä vaikka syksyn lehtiä askarteluksi varten.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

Kustannukset:

Tarvikkeet:

- Oikeanlainen varustus ja hyvää retkeilymieltä
- Kori

Toimikaa näin:

Lähtekää yhdessä luontoon ja havainnoikaa erilaisia syksyn merkkejä.

- Miksi lehdet vaihtavat väriä?
- Miksi syksyllä on runsaasti siemeniä?
- Miksi syksyllä tulee sieniä?
- Miksi useimmat kasvit kuihtuvat syksyllä?

Ohjaajalle:

- Samalla voidaan kerätä luonnosta materiaalia erilaisia askartelupuuhi varten.

Koira

Koira eli kesykoira on sudesta jalostettu kesy muoto. Monella ihmisellä on koiria lemmikkeinä, silti se luetaan petoeläimeksi. Suomessa koira on yleisin kotieläin, kissan ollessa hyvä kakkonen. Koira on vanhin eläin, minkä ihminen on kesyttänyt. Alkuun siitä oli ihmisille hyötyä muun muassa vahtina, jätteesyöjänä, vetoapuna, metsästyksessä ja paimennuksessa. Nykypäivänäkään koiran tehtävät eivät ole tästä muuttuneet vaan päinvastoin laajentuneet. Koiria käytetään muun muassa huume-, opas-, vartio- sekä pelastustehtävissä, joissa koirien tarkka hajuaisti on keskeisessä roolissa.

Koirien kesyyntyminen on ilmeisesti alkanut samoihin aikoihin kun ihmiset ovat alkaneet viljellä ja asumaan pysyvämmiin samoilla paikoilla. Näille alueille kerääntyneet jätteet ja jätökset ovat vetäneet puoleensa erilaisia eläimiä ja yksi näistä on ollut susi. Vähiten arat sudet ovat uskaltaneet ihmisasutuksen piiriin ja kesyyntyneet vähitellen. Kesyyntymisen rinnalla myös suden rakenne on muuttunut mm. pienemmäksi kooltaan ja hampailtaan. Koiran erottaakin sudesta selvimmin sen heikon hammas- ja leukarakenteen perusteella.

Koiran kanssa samaan sukuun kuuluvat mm. sakaalit, kojootit ja sudet, ja koirat pystyvätkin sukulaistensa kanssa saamaan lisääntymiskykyisiä jälkeläisiä. Eri koirarotuja on maailmassa satoja. Tämän uskotaan johtuneen osaksi siitä, että kesykoirat ovat erkaantuneet muista koira-eläimistä peräti neljä kertaa, joka selittäisi nykykoirarotujen ulkomuoto- ja luonne-erot. Koirien ulkomuotoja ja käyttäytymistä on myös jalostettu paljon erikoistarkoituksiin ja monien rotujen historia tunnetaan tarkasti. Kahden erirotuisen koiran risteytymiä kutsutaan sekarotuisiksi koiriksi. Suden tavoin, myös koirille on ominaista reviirikäyttäytyminen. Ne merkitsevät omaa reviiriään virtsalla ja ulosteilla.

Kesykoirilla lisääntymisaika on usein kaksi kertaa vuodessa, poikkeuksena alkukantaiset rodut, joilla lisääntymisaika on suden tavoin vain kerran vuodessa. Koira kantaa pentujaan 58-71 vrk. Pennut ovat syntyessään sokeita ja kuuroja. Noin kahden viikon iässä pentujen silmät aukeavat. Pentujen ensimmäisten viikkojen ruoka on emon maito, mutta pikkuhiljaa niitä aletaan totuttamaan myös kiinteään ravintoon ja ne vierotetaan emästä 7-9vk:n iässä. Koiranpennun luovutusikä on 7-12 vk:a, silloin se on valmis tulemaan toimeen ilman emoaan ja sisarruksiaan.

Nykyään suurinta osaa koirista pidetään lemmikkeinä, alkuperäisestä käyttötarkoituksestaan poiketen. Lemmikkinäkin ollessaan koiran tulisi saada ruumiillista ja henkistä aktivointia, jottei se turhaudu. Turhautuminen voi aiheuttaa esim. ongelmakäyttäytymistä. Eri koiraroduilla on erilainen aktiivisuustaso, joten jo ennen koiran hankintaa kannattaa selvittää koiran aktiviteettien tarve. Pääsääntö kuitenkin on, että jokainen koira tarvitsee liikuntaa säännöllisesti, päivittäin. Koiran aktivoiminen onnistuu kotonakin, mutta koiran kanssa voi harrastaakin esim. agilityä, tottelevaisuutta, hakua, koiratanssia jne.

Tiesitkö? Mytologian mukaan Koira edustaa valppautta ja uskollisuutta. Sen tehtäväksi jää tarinoissa ja saduissa varoittaa ihmisiä uhkaavista vaaroista.

Koira on ihmisen paras ystävä, eikä suotta. Se kulkee ihmisen rinnalla ennakkoluuloitta, laskee stressitasoa ja verenpainetta.

Lähde:Wikipedia.

Marraskuu

Isänpäivä (marraskuun 2. sunnuntai)

Kansainvälinen lastenpäivä (20.11)

Pyhäinpäivä

(31.10-6.11 välisenä lauantaina)

Suvaitsevaisuudenpäivä (16.11)

Marraskuu on lyhyiden päivien, syysmyrskyjen ja monesti myös ensilumen aikaa. Kuukauden suomenkielinen nimi viittaa siihen, että yöpakkasten vuoksi useimmat ruohovartiset kasvit kuolevat eli tulevat martaiksi. Luonnossa tapahtuu.

Lähes kaikki muuttolinnut ovat marraskuussa jo muuttaneet etelään, Suomessa talvehtiville linnuille hyvä pihlajasato on pelastus.

Ensimmäisten talvipakkasten jälkeen omakotitaloissa alkaa kuulua erilaisia ääniä kun metsähiiret muuttavat sisätiloihin. Ne ovat söpöjä vipeltäjiä, mutta tekevät tuhojaan ruokavarastoissa.

Supikoirat ovat syöneet itsensä pulleiksi ja valmistautuvat kevyeen talvilepoon. Myös norpat ovat kaksinkertaistaneet painonsa kesän aikana ja jopa kymmenensenttin rasvakerros suojaa niitä kylmältä.

Puutarhassa tapahtuu:

Puutarhassakin on hiljaista ja hämärää, syysmyrskyt ovat puhaltaneet lehdet pois puista ja yöpakkaset puraisseet kasvit. Piha-alueet on jo siistitty, kasvimaat ja perennapenkkit kunnostettu ja kasvihuone puhdistettu. Vielä on aikaa varmistaa puiden ja pensaiden suojaukset, pystyttää lintujen talviruokintapaikat ja katsoa lumilapiot ja -kolan valmiiksi. Nyt on aika huoltaa ja kunnostaa pihakalusteita, puutarhan työkaluja ja koneita ja ideoida tulevan kesän kasvukautta.

Kuukauden retkivinkki:

Elävä ja eloton ympäristö: Retki lähiympäristöön - havainnointia, keskustelua ja pohdintaa.

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
Sammal - Sammalta voidaan käyttää niin ruukkuihin kuin koristeeksi. - Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa.	Sammalta voi kerätä varhaisesta keväästä lumipeitteen tuloon asti. Sammal on käyttökelpoista sellaisenaan. Sammal vaatii kosteutta pysyäkseen vihreänä. Sammalta kannattaa suihkutella säännöllisesti etenkin sisätiloissa, sillä kuivuessaan se muuttuu ruskeaksi.
Havut - kts tammikuu	
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.
Paju - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaa lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.

Eläinten talvi

Talven yli selvitäkseen, eläinten on sopeuduttava kylmän vuodenajan ankariin olosuhteisiin. Kylmyys ja ravinnonhankinta ovat eläimille suuria ongelmia, mutta eläimiltä löytyy erilaisia keinoja talvesta selviytymiseen. Tässä tehtävässä tutustutaan eläinten talveen.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Suomen luonto-opas
- Muistiinpanovälineitä
- Kiikarit

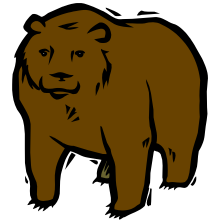
Tehtäviä:

1. Tarkkaile talvella luonnossa liikkuessasi mitä ravintoa sieltä löytyy eläimille. Kaiva myös lumen alta ja etsi vihreitä kasvinosia. Peitä kasvit uudestaan lumella, etteivät ne palellu. Onnistuitko löytämään mitään syömäkelpoista ravintoa eläimille? Piirrä tai kirjoita. Oliko ravinnon etsiminen mielestäsi helppoa? Perustele.
2. Pohditaan yhdessä minkälaisia selviytymiskeinoja eri eläimillä on talven varalle.

3. Yhdistä viivalla eläimet niiden talvisiin selviytymiskeinoihin. Yhdestä sanasta voi mennä enemmän kuin yksi viiva.

KYLMÄNHORROS

karhu

TALVITURKKI

tervapääskey

TALVIHORROS

siili

TALVIUNI

sammakko

VALKEA SUOJAVÄRITYS

metsäjänis

MUUTTAA TALVEKSI POIS

orava

AKTIIVINEN LÄPI TALVEN

metso

LUMIKIEPPI

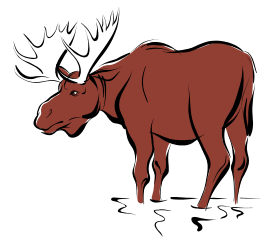
peltomyyrä

KÄYTÄVIÄ LUMEN ALLA

supikoira

RUOKAVARASTOJA

hirvi

Lintujen talviherkut

Oman pihan lintuja on mukava seurata. Linnuille voi itse tehdä kauniita ja helppovalmisteisia herkuja erilaisista siemenistä ja rasvasta. Herkut on nopea valmistaa ja niiden tekemiseen ei vaadita suuria resursseja. Käyttämällä erilaisia muotteja ja nauhoja, herkuista saa myös koristeellisuutta pihapuiden oksille.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- aikuisen läsnäolo ja apu

- Toiminnan kesto:

½-1 h + jähmettymisaika

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kattila
- Kookosrasvaa tai eläinosastoilla myytävää linnuntalia
- Piparkakkumuotteja
- Alumiinifoliota ja teippiä
- Erilaisia siemeniä ja pähkinöitä
- Kauha
- Koristenauhaa

Aseta koristenauha ja lisää uusi rasvasulakerros.

Työohje:

1. Sulata rasva kattilassa alhaisella lämmöllä.
2. Aseta jokaisen piparkakkumuotin alle pala foliota ja rutista se muotin reunoja myöten ylöspäin. Teippaa folio paikalleen.
3. Aseta foliopaketit tukevasti toisiaan vasten reunalliseen astiaan.
4. Kaada jokaisen muotin pohjalle kerros siemeniä. Nosta kauhalla sulaa rasvaa siemenien päälle muotin puoliväliin asti. Nosta astia viileään jähmettymään.
5. Kun massa on jähmettynyt, aseta ensimmäisen kerroksen päälle koristenauhasta sidotun lenkin pää ja peitä se siemenillä. Sulata toinen erä rasvaa, täytä muotit ja nosta pelti uudestaan kylmään jähmettymään.
6. Irrota rasvakakku muotista, kun se on täysin kovettunut. Jos se on tiukasti kiinni, älä käytä voimaa. Sisus solahtaa ulos, kun lämmität hieman muottia.

Ohjaajalle:

- Lintujen ruokinnan sallimisesta on vaihtelevia käytäntöjä asuinpaikasta riippuen, joten kannattaa selvittää lupa-asiat ennen lintujen ruokinnan aloittamista.

Kurpitsalyhty

Kurpitsoista saa kaivertamalla kivoja kynttilälyhtyjä pimeneviin iltoihin. Kurpitsalyhdyn valmistaminen vaatii hieman voimaa ja taitoa, mutta onnistuu hyvin ohjaajan avustuksella. Lokakuun lopussa voi pitää vaikka yhteiset Halloween -juhlat.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Käsivoimia, kovertimen ja veitsen käyttö, aikuisen apu

Toiminnan kesto:

1-2 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Isoja kurpitsoja
- Terävä ja tukeva veitsi kurpitsan hatun irrottamiseen ja suun/silmien tekemiseen
- Kauha, iso lusikka tms. kurpitsan kovertamiseen
- Tussi

Työohje:

1. Leikkaa irti kurpitsan hattu terävää veistä apuna käyttäen. Leikkaa hatusta riittävän suuri. Hatun reunasta voi tehdä sahalaitakuvioisen.
2. Koverra kurpitsa tyhjäksi siemenistä lusikalla/kauhalla. Tämän jälkeen koverra talteen kurpitsan hedelmälihaa. Koverra vain sen verran mikä irtoaa helposti, jolloin kurpitsalyhty säilyttää hyvin muotonsa. Kuoret ovat yllättävän paksut ja painavat paljon.
3. Piirrä tussilla kurpitsalle kasvot ja leikkaa ilme terävällä veitsellä varovasti ääriviivoja myöden.
4. Hattuun voi tehdä ilmareikiä, jolloin se ei kuumene yhtä helposti.

Ohjaajalle:

- Kurpitsoja voi ostaa kauppojen hedelmä- ja vihannesosastoilta, mutta kannattaa olla ajoissa liikkeellä.
- Kurpitsa koverrettuna ei säily kovin pitkään hyvännäköisenä ja kynttilän polttaminen sen sisällä nopeuttaa pilaantumista, joten ne kannattaa kovertaa mahdollisimman lähellä juhlia.
- Kurpitsan hedelmälihan voi hyödyntää samoin kuin siemenet, kunhan vain käyttää syötäväksi sopivia kurpitsalajikkeita.

Lähde: <http://www2.aamulehti.fi/teema/kotijaasuminen/nain-teet-kurpitsalyhdyn-katso-kuvalliset-ohjeet/159771>

Mehiläisvahakynttilät

Mehiläiset kuuluvat jokaisen pihan kesään. Mehiläiset keräävät kukista mettä, muuntavat sen hunajaksi ja varastoivat sen talven varalle. Lentäessään kukasta kukkaan ne samalla kuljettavat siitepölyä ja siten edesauttavat kasvien sadonmuodostusta. Hunajan lisäksi mehiläiset tuottavat mehiläisvahaa, josta voidaan askarrella esimerkiksi kynttilöitä. Hunajan korjuu aika ajoittuu syksyyn.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1-2 h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Mehiläisvahalevyä
- Sydänlankaa
- Veitsi tms. (mehiläisvahalevyn leikkaamiseen)
- Viivoitin

Työohje:

1. Leikkaa mehiläisvahalevystä haluamasi mallinen pala (yl. suorakaide tai kolmio).
2. Leikkaa sydänlangasta sopivanpituinen pätkä ja aseta se levyn pisimpään reunaan ja painele kiinni.
3. Aloita vahalevyn rullaus sydänlangan ympärille. Rullaus olisi hyvä tehdä lämpimässä huoneessa työtason tai tiskipöydän päällä, sillä lämpimänä mehiläisvaha on notkeampaa ja helpommin käsiteltävää.
4. Kynttilän alapään voi muotoilla sormin kynttilänjalkaan sopivaksi.
5. Polta kynttilää palamattomalla alustalla ja varustaudu kynttilän mahdolliseen valumiseen.

Ohjaajalle:

- Mehiläisvahalevyä ja sydänlankaa saa hyvin varustetuista askarteluliikkeistä.
- Mehiläisvahakynttilän paloaika on noin 6 tuntia.
- Säilytä mehiläisvahalevyjä huoneenlämmössä ja valolta suojattuna paperissa.
- Varmista, että sydänlanka on sopivan paksuista tekemääsi kynttilään. Mitä paksumpi kynttilä, sitä paksumpi sydänlanka. Jos teet suurempia kynttiläeriä, kannattaa ensin tehdä testikynttilä.

Lähde: <http://www.lahtisenvahavalimo.fi/mehilaisvahakynttiloiden-valmistusohje/>,

<http://opetus.ruokatieto.fi/Suomeksi/Oppimateriaali/Ruokaketju/Maatila/Kotioloaine/>

Mehiläiset

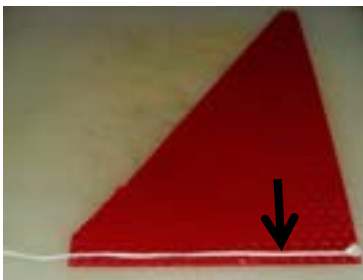
Pari mehiläisvahakynttilän perusohjetta:

Mehiläisvahalevystä voi muotoilla erilaisia kynttilöitä mielikuvituksen mukaan.

Kartionmallinen kynttilä

Leikkaa suorakaiteen muotoinen levy kulmasta kulmaan.

Leikkaa sydänlangasta sopivan pituinen pätkä ja painele se kevyesti kiinni levyn reunaan.

Rullaa vahalevyä sydänlangan ympärille tiiviisti. Pidä huolta, että kynttilän alareuna pysyy tasaisena ja suorassa linjassa.

Rullaa vahalevy loppuun asti. Kynttilän alapäätä voi lopuksi muotoilla lämmittämällä ja painelemalla sitä sormien välissä. Näin saat sen sopimaan esimerkiksi kynttelikköön.

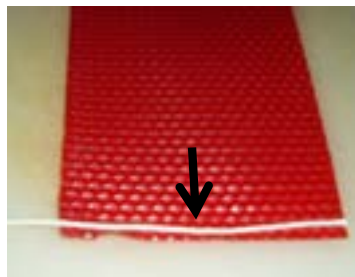
Lähde:

<http://www.lahtisenvahavalimo.fi/mehilaisvahakynttiloiden-valmistusohje/>,
<http://opetus.ruokatieto.fi/Suomeksi/Oppimateriaali/Ruokaketju/Maatila/Kotielaimet/Mehil>

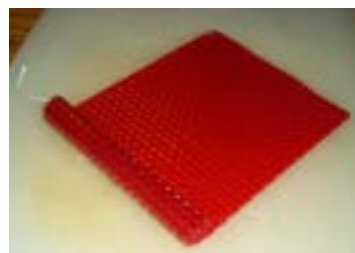
Suorakaiteen muotoinen kynttilä

Leikkaa levy puoliksi kuvan osoittamalla tavalla.

Leikkaa sydänlangasta sopivan pituinen pätkä ja painele se kevyesti kiinni levyn reunaan.

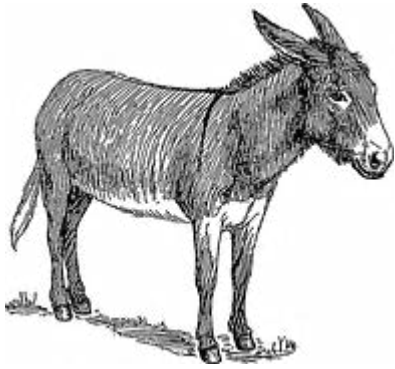
Rullaa vahalevyä sydänlangan ympärille tiiviisti. Pidä huolta, että kynttilän alareuna pysyy tasaisena ja suorassa linjassa.

Rullaa vahalevy loppuun asti. Kynttilän alapäätä voi lopuksi muotoilla lämmittämällä ja painelemalla sitä sormien välissä.

Kynttilään voi myös taiteilla hauskoja kuvioita erivärisestä mehiläisvahasta, lämmittämällä sitä ensin käsien välissä ja painamalla sitten kynttilän pintaan.

Kuukauden eläin: Aasi

Aasi eli kesyaasi on koti- ja lemmikkieläimiin kuuluva kavioeläin. Sen kantamuoto on luonnonvarainen afrikanvilliaasi. Samaan hevoseläinten heimoon kuuluvat mm. hevoset ja seeprat.

Villiaasi on elänyt aroilla ja tullut toimeen niukallakin ravinnolla, mutta vettä se tarvitsee säännöllisesti. Toisaalta aasien syömä aroheinä ja piikkiset pensaskasvit sisältävät melko paljon vettä, joten aasi saattaa pärjätä pitkiäkin aikoja juomatta.

Ruumiinrakenne aasilla ja hevosella on samankaltainen, mutta aasi tunnetaan pitkistä korvistaan. Afrikanvilliaasi on hoikkarakenteinen 115–140 senttiä korkea aasi. Yleensä aasi on väriltään harmaanruskea, mutta monia muitakin värejä esiintyy, kuten mustia, kirjavia ja valkoisiakin. Vatsapuoli on vaaleampi ja selässä kulkee tumma juova, joka muodostaa aasin hartioden yli menevän raidan kanssa aasinristin. Kaviot ovat pienet, pystyt ja soikeammat verrattuna hevosen kavioihin. Aasin harja on harva, karhea ja lyhyt, häntä on ylhäältä kalju ja hännän päässä on pitkäjouhinen tupsu.

Villinä aasit elävät oriin johtamissa laumoissa. Aasi on alun perin ollut saaliseläin, joten luonteeltaan villiaasit ovat melko arkoja ja aina valmiina lähtemään pakoon. Kesyaasien herkäät aistit ovat siis peruja niiden esi-isiltä, villiaaseilta. Aasit kommunikoivat kuuluvilla ii-aa-huudoilla. Äänen täytyy olla kuuluva, jotta aasi pystyy kommunikoimaan kaukana olevien lajitovereidensa kanssa.

Aasitamma kantaa varsaansa 12–13 kuukautta ja synnyttää yleensä vain yhden varsan. Varsa on heti syntyessään täysin kehittynyt ja pystyy jo tunnin ikäisenä seuraamaan emoaan. Varsat kasvavat nopeasti ja ovat jo kaksivuotuisina täysikasvuisia.

Kesyaasi on kaikkein vanhimpia kotieläimiä ja se kesytettiin 4000 eaa. Pohjois-Afrikassa. Aaseja on jalostettu suhteessa hevosiin vähän ja kesyaasi onkin vielä melko lähellä villiaasia. Alun perin aasilla oli tärkeä tehtävä kantojuhtana, ja on paikoin edelleenkin. Kesyaasin tehtäviin on kuulunut kuormien vetäminen tai kantaminen. Aasit soveltuvat myös harrasteratsuiksi ja kärryjen eteen.

Aaseja on monen rotuisia ja erikokoisia. Esimerkiksi Suomesta löytyy mm. poitounaaseja, miniaaseja ja mammuttiaaseja. Aasi ja hevonen voivat myös risteytyä keskenään, jolloin syntyy muuli (isä on aasiori ja emä on hevostamma) tai muuliaasi (isä on hevosori ja emä on aasitamma). Aasi voi risteytyä myös seepran kanssa, jolloin syntyy sebroidi. Tällaiset risteymät ovat yleensä steriilejä, eivätkä voi lisääntyä.

Aasien luullaan olevan sanaslaskujen mukaan tyhmiä eläimiä, mutta tämä luulo on väärä. Aaseilla on hyvä muisti ja oppimiskyky. Itsepäisyys on vain todiste omasta tahdosta. Aasit esimerkiksi tunnusteleval jaloillaan tukevan jalansijan, ennen kuin astuvat koko painollaan. Aasi sopii ihmiselle, joka on kärsivällinen, osaa käsitellä aasia ja ymmärtää aasin käyttäytymistä. Se kiintyy vahvasti tuttuihin ihmisiin ja paikkoihin. Aasit voivat elää jopa yli 30 vuotta vanhoiksi, joten se on pitkäaikainen lemmikki ja kumppani.

Lähde: Wikipedia

Joulukuu

1 Adventti
(27.11-3.12
välisenä aikana)

Itsenäisyyspäivä (6.12)

Lucianpäivä (13.12)

Jouluaatto (24.12)

Uudenvuoden aatto (31.12)

Suomalaisessa kalenterissa joulukuuta on aikaisemmin kutsuttu talvikuuksi. Joulukuu on juhlan kuukausi ja täynnä monenlaisia juhlapäiviä, joista suurin on Jeesuksen syntymäjuhla. Islamilaisessa kalenterissa joulukuussa alkaa Ramadan ja Jutalaisen kalenterin mukaan joulukuussa vietetään kahdeksanpäiväistä Hanukkajuhlaa.

Luonnossa tapahtuu:

Suomessa joulukuu on etelässä syyssateiden laantumisen, sekä lumipeitteen saapumisen aikaa. joulukuu on keskiarvollisesti yhdessä marraskuun kanssa vuoden lyhin päivä talvipäivänseisäus on 21. joulukuuta tai 22. joulukuuta. Tällöin napapiirin pohjoispuolella aurinko ei nouse lainkaan horisontin yläpuolelle, eli siellä on kaamos.

Kylmässä viihtyvät kalat kuten simpukat, aloittavat kutunsa. Tiaiset etsivät ravinnokseen puiden oksistosta ja kaarnan rakosista hyönteisteisiä ravinnoksi. Suomessa talvehtivat joutsenet siirtyvät lounaaseen sitä mukaa kun vedet jäätyvät. Varikset kerääntyvät talveksi ihmisasutuksen lähetyville.

Adventti: uusi kirkkovuosi alkaa adventista ja päättyy tuomiosunnuntaihin. Adventti on kirkkovuoden uusia vuosi.

Lucianpäivä: Lucianpäivä on valon juhla ja pääosassa on lucianeito joka on netisyt Marina, jälkeen tärkein naispyhimys

Vuosipuun
talviasu

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kranseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuissa on paljon valinnan varaa: kuusen, männy, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.
Paju - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaa lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.

Käpytonttu

Käpy on muodoltaan ja värisävyltään hyvin kaunis ja koristeellinen. Se ei tarvitse kuin palan punaista huopaa, niin kiva joulukoriste on valmis.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Männynkäpyjä,
- Huopaa,
- Kulkunen,
- Pellavalankaa,
- Liimaa

Työohje:

1. Leikkaa huovasta kolmion muotoinen tonttulakki.
2. Liimaa se kävyn päälle. Laita liimaa myös taakse sauman kohtaan.
3. Sido tonttulakin pää pellavalangalla ja kiinnitä siihen kulkunen.
4. Kiinnitä ripustuslanka.

Ohjaajalle:

- Kävyt voidaan kerätä jo syksyllä.
- Kävyistä voidaan askarrella myös käpyeläimiä.

Pajutähti/Olkitähti

Kun keräät pajuja tähteä varten, tarkkaile kuinka paljon erivärisiä pajuja löydät. Saat kauniin lajitelman kun käytät hyväksesi värivaihtelua. Kauniit tähdet koristavat niin joulukuusta kuin lahjapaketteja.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- oksasaksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Pajua tai olkea
- Tummaa ohutta rautalangaa,
- Puuvillakangasta tai -nauhaa
- Pellavalankaa
- Oksasakset

Työohje:

1. Katko oksista noin 12 cm pituisia pätkiä. Yhteen tähteen tarvitset kuusi samanvahvuista oksanpätkää.
2. Sido kaksi oksaa toisiinsa rautalangalla 1 cm etäisyydeltä päistä.
3. Sido kolmas oksa toiseen edellä sidotuista oksista.
4. Yhdistä kaksi avonaista päätä rautalangalla niin, että oksista muodostuu kolmio.
5. Aloita toisen kolmion tekeminen kuvien 2 ja 3 mukaisesti.
6. Pujota kolmiomuodostelma valmiiseen kolmioon niin, että oksat asettuvat vuoroin kolmion oksien alta ja vuoroin päältä.
7. Sido lopuksi avoimet päät yhteen rautalangalla.
8. Leikkaa puuvillakangasta ohuita suikaleita ja sido niistä pienet rusetti rautalankojen päälle. Tee pellavalangasta ripustuslenkki.

Ohjaajalle:

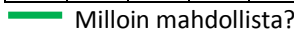
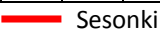
- Pajujen sijaan voit tähtien raaka-aineena käyttää myös olkia.

Kaarnasydän

Kullattu kaarnasydän on hyvin monikäyttöinen kaunis koriste. Se sopii esimerkiksi koristamaan havukranssia tai viimeistelemään lahjapakkauksen. Kaarnasydämeistä saat helposti myös leimasimen. Hio hiekkapaperilla toinen puoli sileäksi. Kaarnalla painettaessa syntyy kaunis, elävä painojälki.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

 Milloin mahdollista? Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- puukon käyttö, sorminäppäryys, aikuisen läsnäolo

Toiminnan kesto:

1h

Kustannukset:

 € €€ €€€

Tarvikkeet:

- Kaarnaa
- Puukko
- Ruuvi
- Ruuvimeisseli
- Kultamaalia
- Pellavalankaa
- Hiekkapaperia

Työohje:

1. Veistä kaarnasta rosainen pinta pois.
2. Muotoile puukolla kaarnasta sydämen muotoinen. Tee sydän keskeltä kuperaksi
3. Tee ruvilla ja ruuvimeisselillä varovasti reikä sydämen yläosan keskelle.
4. Jos haluat pinnasta tasaisen, hio se hiekkapaperilla.
5. Maalaa sydän kultamaalilla ja anna kuivua. Jos haluat, että sydän näyttää vanhalta, raaputa kultamaalia vähän pois puukolla.
6. Tee pellavalangasta ripustuslenkki ja rusetti.

Maustesydän

Joululle tuoksuva sydän koristaa hillopurkit, lahjapaketit, kukka-asetelmat ja joulukusen. Voit myös antaa maustesydämen lahjaksi tai tehdä myyntiin, pakkaa se sellofaaniin ja sulje pussi pellavalangalla.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- leikkurin käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1h->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Työvälineet ja tarvikkeet:

- Rautalangaa
- Pihdit
- Kuivattuja omenaviipaleita, neilikoita, laakerinlehtiä, kanelitankoja
- Kultaspiraalilankaa

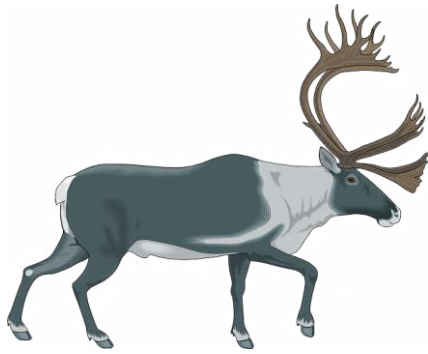
Työohje

1. Taivuta rautalangasta sydämenmuotoinen kuvio
2. Asettele omenat, kanelit, laakerinlehdet ja neilikat kuvion päälle ja kiedo kultaspiraalilankaa sydämen päälle. Käännä sydän toisinpäin ja tee sama toiselle puolelle
3. Taivuta rautalangasta pieni ripustuslenkki ja kiinnitä se sydämeen

Ohjaajalle:

- Voitte samalla pohtia mistäpäin nämä erilaiset tuoksut ovat kotoisin, miten en kasvavat luonnossa ja mikä näistä tuoksuista on paras

Kuukauden eläin: Poro

Poro on pohjoisessa elävä puolivilli kotieläin. Poronhoito on perinteinen saamelaisten elinkeino. Ensimmäisten porojen kesyttäminen lienee tapahtuneen myöhäiskeskiajalla. Poro polveutuu peurasta (tunturipeurasta).

Poro on sarvellinen hirvieläin, joilla molemmilla sukupuolilla on sarvet. Sarvet vaihtuvat vuosittain. Pohjoisen kylmistä talvista selvitäkseen, poroilla on hyvin lämpöä eristävä

turkki, joka on tiheän peitinkarvan ansiota. Väriltään turkki on useimmiten harmaan, vaaleanruskean ja valkoisen kirjava. Urosporo voi painaa 90–180 kg ja korkeus voi olla jopa 127 cm. Naarasporo on hieman kooltaan pienempi: painoa niillä on 60–100 kg.

Tiesitkö? Poronsarvi on maailman nopeimmin kasvavaa luuta. Se voi kasvaa pituutta vuorokaudessa 2cm ja kerätä painoakin samassa ajassa ½kg!

Poro on märehtijä ja sillä on neljä mahaa, joissa se pilkkoo syömäänsä ruokaa. Poroja laidunnetaan tuntureilla ja Metsälapin alueella. Kesällä porojen ruokavalioon kuuluu pääsääntöisesti puiden lehdet, jäkälä, heinä ja ruoho. Syksyllä porot varautuvat lähestyvää talvea varten syömällä lisäksi mm. sieniä. Talvella porot etsivät ravinnokseen ensisijaisesti jäkälää paksunkin lumipeitteen alta, mutta myös heinäkasveja ja varpuja. Talvella porot laihtuvat ja ruuansulatus muistuttaa enemmän yksimahaisen ruuansulatusta. Porojen suuren määrän seurauksena Lapin jäkäläpeite on kulunut huomattavasti ja siksi nykyisin poronhoitoalueilla on yleistynyt porojen talviruokinta.

Poro on laumaeläin ja ne elävätkin 5-500 poron laumoissa eli tokissa. Laumoissa ne vaeltavat hakien ruokaa ja vettä. Joskus nuoret urosporot saattavat vaellella yksinkin. Poron kiima-aika on syys-lokakuussa ja se kantaa vasaansa n. 7kk. Poro vasoo tavallisesti touko-kesäkuussa. Syntyessään poronvasa painaa keskimäärin 5-7 kiloa. Vastasyntynyt vasa on riippunainen emän maidosta, joka sisältää kasvun kannalta tärkeitä ravintoaineita. Poronvasa kehittyy nopeasti ja syntymäpaino kaksinkertaistuu jo ensimmäisen kuukauden aikana. Emä ja usein myös muu lauma puolustavat pientä vasaa vaaran uhatessa. Vasa on itsenäinen jo vuoden iässä. Poron elinikä voi olla 18–20 vuotta.

- Porouros = hirvas
- Poronaaras = vaadin
- Poron jälkeläinen = vasa

Poro on yksi sosiaalisimmista sorkkaeläimistä. Luonnossa poro yleensä pakenee ihmistä, mutta vankeudessa ne käyttäytyvät yleensä uteliaasti ja pelottomasti. Syksyllä kiima-aikaan täysikasvuiset urosporot voivat olla vaarallisia myös ihmiselle, jos niitä häiritään. Urosporot ottavat rajuja sarvikahakoita naaraista keskenään. Urosporo voi otaksua myös ihmisen kilpailijaksi ja hyökätä tämän kimppuun

Syksyllä porot kerätään yhteen, jolloin ne lajitellaan ja valitaan teuraaksi menevät porot. Toisen kerran porot kerätään kasaan Juhannuksen tienoilla, jolloin vasat merkitään omistajansa ”sanoilla”, eli puukon viilloilla porojen korviin.

Vuosipuun

Suomessa saamme nauttia neljästä kauniista vuodenajasta. Vuodenaikojan vaihtumista ja kulkua on hauska seurata. Rakentamalla vuosipuun yhteisön seinälle, voidaan yhdessä askarrella puulle vuodenaajan mukainen ilme.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- liimaaminen, leikkaaminen

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet ja työvälineet:

- Vuosipuun perustarvike on itse vuosipuun. Siihen sopii esimerkiksi metsästä löydetty suurehko vanha oksa tms. Puuksi sopii myös erivuodenaikoina kerätyt puiden oksat.
- Luonnonmateriaalia tms. puun koristeluun vuodenaikojen mukaan. Esim. pihlajanmarjoja, ruskalehtiä, niittykukkia, hiirenkorvalla olevia lehtipuun oksia, höyheniä, havuja, pajunkissoja jne.

Työohje:

- Oppaan sivuilla esiintyy eri värinen vuosipuunlehti eri vuodenajoittain, merkiksi siitä, että on aika vaihtaa puun ilme. Mutta mikään ei estä muuttamasta puun ulkoasua vaikka joka kuukausi.
- Asettakaa vuosipuun yhteisiin tiloihin, jossa se on kaikkien saavutettavissa.
- Vuosipuuta voidaan koristella sen mukaan, mitä vuodenaikaa eletään. Lasten kanssa yhdessä voidaan miettiä, miten eri vuodenaikoja voidaan ilmentää.
- Vuosipuun voi olla sijoitettu jonnekin sellaiseen paikkaan, että myös sen ympäristö, esimerkiksi pöytä voidaan koristella.

Ohjaajalle:

- Keväällä voi ottaa koivunoksia sisälle maljakkoon. Saman asian ajaa muun muassa omenapuun tai kiiikunapuun oksat, jotka saa kukkimaan sisällä.
- Puun koristelussa vain mielikuviutus on rajana.
- Puun voi laittaa suureen maljakkoon tai sen voi laittaa roikkumaan esimerkiksi kattoon.
- Vuosipuun toteutuksessa vain mielikuviutus on rajana. Tehkää oman näköisenne vuosipuun.

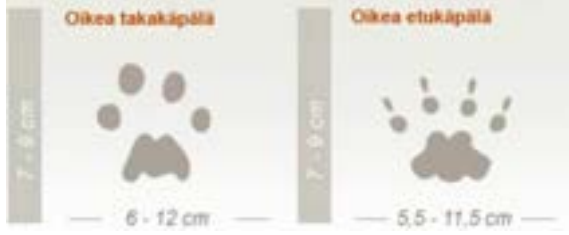

**Lasten ja perheiden
luontotoiminnan
toimintaohjeet**

ELÄINTEN JÄLKIÄ

Havainnoi lumella esiintyviä eläinten jälkiä:

Laji	Kuva	Nähty (paikka&aika)	Omat havainnot
Karhu - Karhulla on suurimmat jäljet maamme luonnonvaraisista eläimistä. Karhun takakäpälän jälki muistuttaa hieman ihmisen jalan jälkeä. Karhun jäljessä on havaittavissa viisi varpaan ja kynnen painallusta.			
Susi - Ison koiran ja suden jälkiä on erittäin vaikea erottaa toisistaan. Koiraeläimille tyypillisesti suden etukäpälän jäljessä näkyvät selvästi pitkien ja voimakkaiden kynsien (4 kpl) painaumat. Suden etu- ja keskivarpaat ovat symmetrisesti linjassa toisin kuin ilveksellä, jonka keskivarpaiden jäljet ovat epäsymmetriset.			
Ilves - Ilveksen jäljet ovat tyypilliset kissaeläimen jäljet. Ilveksellä on neljä varvasta, jotka näkyvät jäljessä. Ilveksen varvasanturat näyttävät pieniltä ja pyöreiltä, toisinaan jopa pitkulaisilta sormenpäiltä. Liikkuessaan ilves pitää terävät kyntensä tassun sisään vedettyinä poikkeustapauksia lukuun ottamatta.			
Ahma - Ahman jäljet tunnistaa jäljen suuren koon ja asennon sekä ahman omalaatuisen liikkumistavan johdosta. Ahman jäljessä näkyy viisi varvasta toisin kuin ilveksen ja suden jäljissä, joissa on vain neljän varpaan painallukset. Ahman jälki on muodoltaan kolmiomainen ja kantapäästä kapeneva. Varpaiden jäljet näkyvät puoliympyräisesti keskianturan etupuolelle kaartuen.			

Koira - Samanlainen jälki kuin sudella, mutta muoto vaihtelee koirarodusta riippuen. Harvalla koiralla on niin suuri jälki kuin sudella. Anturoiden väliin jää pienempi aukko kuin sudella eli koiran jälki tiiviimpi.			
Jänis - Jäniksen jälkiä on lähes madotonta sekoittaa minkään muun eläimen jälkiin.			
Kissa - Kissan jälki on pieni ja pyöreä. Keskimmäiset anturat sijoittuvat epäsymmetrisesti. Anturat ovat suhteellisen pienet eivätkä ne ulotu tassun jäljen reunoille saakka.			
Kettu - Jäljet näkyvät lumessa helminauhana, eli lähes suorana jälkien jonona, jossa askelten pituus vaihtelee sen mukaan, mitä vauhtia se on edennyt. Kettu astuu yleensä takajaloillaan samoihin jälkiin, jotka se on tehnyt etujaloillaan.			
Hirvi - Hirven askel yltää pehmeässä lumessa maan pintaan asti. Sorkan jäljen koko ja askeleen pituus ovat sellaiset, että niitä tuskin voi sekoittaa minkään toisen eläimen jälkiin.			

Lähde: <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/index.php>, <http://www.martat.fi/pikkukokki/kotikulmilla/luonnossa/luontosalapoliisi-elainten-jalji/>, http://www.metsavastaa.net/spar_isnon_copy

Lähde luontoon!

Ensimmäisen viestin kevästä tuovat pajunkissat ja muuttolinnut. Myöhemmin puhkeavat lehdet puihin ja luonto muuttuu heleän vihreäksi. Kevät muuttuu kesäksi ja niityt kukkivat monen kirjavana. Kesä etenee kohti syksyä – korjataan satoa ja nautitaan sen antimista. Päivät lyhenevät ja lehdet puissa muuttavat väriään. Talvella luonto vaikuttaa elottomalta, mutta jos on oikein tarkkana, voi nähdä pienet metsähiiren jäljet hangella.

Luonnonmateriaalien kerääminen ja käsittely säilyttämistä ja jatkokäyttöä varten on mukavaa yhteistä puuhaa. Kun liikutaan yhdessä lasten kanssa luonnossa, lapsi oppii tarkkailemaan ympäristöään, sen eliöitä ja vuodenajan vaihtelun seurauksena tapahtuvia muutoksia. Myöhemmin voidaan muistella yhdessä mitä kaikkea retkellä nähtiin ja koettiin. Voidaan myös keskustella siitä, mikä tarkoitus kerätyllä materiaalilla on luonnossa.

Materiaalia askarteluihin löytyy kaikkialta, kun kulkee silmät avoinna!

Materiaali	Keruu ja käsittely	kk
Havut - Havut ovat monipuolinen raaka-aine ja se kuuluu talvenkoristeisiin. Siitä voidaan askarella mm. havupalloja, kransseja ja köynnöksiä. Lisäksi sillä voidaan koristella muun muassa jouluisia kukkaistutuksia. - Havuisia on paljon valinnan varaa: kuusen, männyn, katajan jne. havut. - Havujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Havut ovat ikivihreitä ympäri vuoden, mutta ajankohtaisia ne ovat tavallisesti talvella pihan koristeina. Viileissä tiloissa havut voivat säilyä jopa talven yli, mutta lämpimissä sisätiloissa ne karistavat havunsa melko nopeasti.	1-12
Kaarna - Kaarnaa voidaan käyttää kaikenlaiseen askarteluun. Lisäksi se sopii muun muassa kasvualustaksi, maanparannusaineeksi ja katteeksi. - Kaarnan keruu ei kuulu jokamiehen oikeuksiin.	Kaarna kerätään vastakaadetun puun rungon tyveltä mieluiten keväällä. Kaarnaa voi kerätä myös esimerkiksi metsätyömailta. Kaarna kuivatetaan ilmastossa ja kuivassa tilassa, esimerkiksi ritilän päällä. Kuivuttuaan kaarna säilyy hyvin.	1-12
Kaislat	Kaislakasvit kerätään alkukesästä jolloin niiden väri on kauniin vihreä. Anna kaislojen kuivua varjoisassa paikassa ja säilytä niitä ilmastossa.	
Koivunoksat (vihtoihin) Koivunoksien keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Rauduskoivu on vihtamateriaalina kestävämpi mutta hieskoivun oksia pidetään notkeampina. Siitä syystä ne sopivat paremmin varsinkin vihdan pannan sitomiseen.	5-8
Kuivakukkien kuivatus - Mahdollistaa kuivakukka-asetelmien ja muun askartelun myöhemmin. - myös viljat soveltuvat kuivatukseen ja	Viljeltyjä ja luonnonkasveja voi kuivata. Helpoin tapa kuivaukseen on ilmakeivatus, jossa kerätyistä kasveista tehdään pieniä kimppuja ja nostetaan ne löyhästi roikkumaan ylösalaisin kuivaan, ei liian lämpöiseen ja auringolta suojaisaan paikkaan. Toinen tapa kuivata on	5-9

niitä hyödyntää myös lintujen talviruokinnassa.	pitää kukkia vedettömässä maljakossa pystyasennossa ja samanlaisissa olosuhteissa kuin ilma kuivatuksessa. Kunnolla kuivatut kasvit voivat säilyä kauniina vuosikaudia.	
Käpyjen kuivaus - Käpyjä voi käyttää erilaisissa muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. - Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.	4-10
Lehtipuiden lehdet	Lehtiä voidaan kerätä aina varhaiskesästä ruskaan saakka. Lehtiä voi prässätä ja kuivata, käsitellä parafiinilla tai vaikka pakastaa talven varalle.	5-10
Paju - Pajua voi käyttää lähes mihin tahansa askarteluun niin tuoreena kuin kuivattunakin. - Pajujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Pajua voidaan kerätä lehdettömään aikaan lokakuulta huhtikuulle asti. Pajua voidaan käyttää niin kuivattuina kuin heti tuoreeltaan. Jos pajut ovat kuivattuja, tulee niitä liottaa ennen käyttöä noin viikko. Jos pajut ovat tuoreita, tulee niitä käyttäessä huomioida, että kuivuttuaan ne kutistuvat eli esimerkiksi punonnassa vierekkäisten pajujen raot kasvavat.	10-4
Pajunkissat Luonnossa pajun keräämiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa. Niitä voi kerätä teiden varsilta, sähkölinjojen alta ja paikoista, jotka muutenkin raivataan säännöllisesti puhtaiksi.	Pajunkissat ovat pajun kukintoja, joita esiintyy pajuissa tavallisesti maaliskuun huhtikuussa.	3-4
Pihlajanmarjat - voidaan käyttää esimerkiksi helminauhoina, mutta myös erilaisissa koristeissa, joita voidaan tehdä talven mittaan. Ne säilyttävät kauniin värinsä kuivuessaan. - sopii kuivattuina myös esimerkiksi lintujen talviherkkuihin.	Pihlajanmarjat, jotka on tarkoitus kuivata olisi parasta kerätä siinä vaiheessa, kun eivät ole vielä täysin kypsiä ja punaisia vaan hieman oranssiin vivahtavia. Pihlajanmarjat voi pujottaa neulan avulla lankaan ja laittaa esimerkiksi henkariin roikkumaan ja kuivumaan kuivaan ja ilmavaan paikkaan. Toinen, hieman helpompi vaihtoehto on pujottaa marjat ohueen rautalankaan ja laittaa samalla tavoin kuivumaan. Pihlajanmarjaisia oksia voi myös pakastaa talven jäätäidettä varten.	8-9
Risut - Risut sopivat moneen askarteluun, niitä voi myös maalata spraymaalilla. - Risujen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Kerättävien risujen tulee olla eläviä, kuivat risut eivät kestä taivuttamista. Risut kerätään lehdettömään aikaan, syksyllä lehtien pudottua tai keväällä ennen lehtien puhkeamista. Syksyllä kerätyt risut ovat sitkeämpiä. Auringolta, sateelta ja tuulelta suojassa tuoreena kerätyt risut säilyvät pitkään käyttökelpoisina.	10-4
Ruskalehtien/kasvien prässäys Ruskalehdissä/kasveissa on kauniita värejä ja muotoja ja niitä voidaan prässätä kuivumaan myöhemmää askartelua varten.	Lehdet/kasvit prässätään asettamalla ne imukykyisen paperin (sanomalehti) väliin. Asettamalla paperi arkkit päällekkäin ja niiden päälle jäykkä levy ja lopuksi painoksi esimerkiksi kivi, tiili tai painavia kirjoja. Kuivuminen kestää 1-2 viikkoa. Välillä kannattaa tarkistaa lehtien kosteus ja vaihtaa sanomalehdet jos ne ovat kosteita. Näin	5-10

Ruskalehtiä/kasveja voi kuivata myös sellaisenaan mutta tällöin ne usein yleensä käpristyvät.	vältetään lehtien homehtuminen.	
Sammal - Sammalta voidaan käyttää niin ruukkuihin kuin koristeeksi. - Sammalen keruuseen tarvitaan aina maanomistajan lupa.	Sammalta voi kerätä varhaisesta keväästä lumipeitteen tuloon asti. Sammal on käyttökelpoista sellaisenaan. Sammal vaatii kosteutta pysyäkseen vihreänä. Sammalta kannattaa suihkutella säännöllisesti etenkin sisätiloissa, sillä kuivuessaan se muuttuu ruskeaksi.	3-11
Tammenterhojen keräys ja kuivaaminen Tammenterhoista voi askarrella esimerkiksi korva- tai kaulakoruja. Ne sopivat myös esimerkiksi avaimenperien askarteluun.	Tammenterhoja voi löytää tammien alapuolelta. Ne sopivat askarteluun sellaisenaan. Kun keräät tammenterhoja, niin yritä löytää myös tammenterhonkanta, jonka voi liimata kiinni varsinaiseen tammenterhoon.	8-10
Tuohi - Sopii kaikenlaiseen askarteluun. - Tuohi kerätään kaadettaviksi tarkoitetuista puista. - Tuohen keruuseen tarvitaan maanomistajan lupa.	Tuohen parasta keruu-aikaa on kesäkuusta heinäkuun puoleenväliin. Tuohi irrotetaan puista levyinä tai nauhoina. Tuohi voidaan kuivattaa sellaisenaan tai se voidaan laittaa painojen alle oikenemaan, jotta siitä saadaan suoraa levyä.	6-7

Luonnonmateriaaleja voi löytää niin metsissä, niityillä kuin rannoilla kulkiessa. Rannalta voi kerätä kiviä, ja hienoa rantahiekkaa, lomamatkoilla saattaa löytyä myös hienoja simpukoita tai kotiloita kotiin vietäväksi.

Muista, että materiaalien kerääminen ei saa rasittaa luontoa. Älä kerää kasveja juurineen, äläkä myöskään ota kasvupaikan kaikkia kasveja vaan kerää toinen sieltä ja toinen täältä. Ota myös selvää rauhoitetuista kasveista. Omalta pihalta ja maalta voi kerätä materiaalia, mutta jos keräät kasveja jonkun muun pellolta, muista kysyä maanomistajan lupa. Jokamiehen oikeudella saa kerätä luonnosta pihlajanmarjoja ja kukkia, kerätä käpyjä ja oksia maasta.

VERSOJEN JA ITUJEN KASVATUS

Versoilla ja iduilla saa keväisiin ruokiin raikkautta ja lisävitamiineja, ja lapsille riittää kasvustossa seuraamista. Niitä voi käyttää esimerkiksi salaatteihin, kerrosvoileipiin tai ruoka-annosten koristeena.

Herneen- ja auringonkukanversot antavat satoa jo reilussa viikossa.

1. Liota kuivattuja herneitä (ihan tavalliset soppaherneet käyvät) tai kuorellisia auringonkukansiemeniä yön yli.
2. Levitä ne laakeaan astiaan hiekkapitoisen, kostean mullan päälle.
3. Peitä astia kelmulla, rei'itä kelmu ja nosta pimeään pariksi päiväksi. Muista suihkauttaa kylvöstä vedellä joka päivä.
4. Kun ituja alkaa näkyä, nosta idätys valoisalle ikkunalaudalle. Poista kelmu ja pidä kylvös tasaisen kosteana.
5. Kun auringonkukan sirkkalehdet ovat avautuneet, voit alkaa sadonkorjuun. Herneenversot voit syödä milloin maltat, mutta viimeistään 10–15 cm pitkinä.

Herkullinen **vihannes- eli voileipäkrassi** on nopea kasvatettava.

1. Leivitä ohut kerros siemeniä kostean mullan tai talouspaperin päälle. Rei'itetty kelmu nopeuttaa itämistä.
2. Suihkuta vettä kasvustolle päivittäin.

Vihanneskrassi ei tarvitse edes pimeää ja saat muutamassa päivässä vihreää leivän päälle sekä mausteeksi salaatteihin. Maku kitkeröityy helposti mitä pidemmäksi ja vanhemmaksi vihanneskrassi tulee, joten korjaa satoa saksilla leikkaamalla heti kun pystyt.

Oraat ovat paitsi koristeellisia niin myös herkkua jyrjälemmikeille. Jyviä saa luontaistuotekaupoista tai hyvin varustettujen ruokakauppojen luontaistuoteosastoilta. Komein viljanoras saadaan yleensä **vehnästä**, joka itää kolmisen päivää. Vehnä kasvaa maltillisesti. Alhaalta asti vihreä, leveälehtinen oras on yleensä kymmenen päivän ikäisenäkin vielä täyden kympin arvoinen.

Kauran itämiseen menee pari päivää, ja sen versot ovat yleensä viikon jälkeenkin vielä hyvässä kunnossa. Lehdet ovat vihreät, mutta pitkä valkoinen tyvikasvu laskee hitusen ruohon koristearvoa. **Ohra** itää viljoista nopeimmin, jo reilussa vuorokaudessa, mutta se myös ränsistyy nopeasti. Lehdet kellastuvat jo reilussa viikossa.

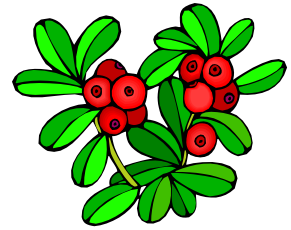
Jos haluaa kapealehtisen pääsiäisruohon, sen saa englanninraiheinästä. Vielä kapealehtisemmän, hyvin elegantin pääsiäisruohon saa pienisiemenisestä timoteistä. Tiheästä kylvöstä tulee kuin silkkiä.

Kokeile versottaa myös **retiisiä, retikkaa tai sinappia**.

Lähde: <http://olotila.yle.fi/piha/ikkunalaute-ja-parveke/ruukkupuutarha/vaihtoehtoiset-paasiaisruohot-syntyvat-helposti>, <http://www.terveydenhoitouutiset.fi/thu0204/7.htm>, http://www.pellervo.fi/kodinpellervo/kp3_08/ruoka3_08kp.htm

MILLOIN KANNATTAA MENNÄ MARJAMETSÄÄN?

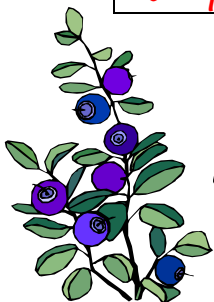
Ohjeita Marjanpoimintaan

- Anna marjojen kypsyä ennen poiminnan aloittamista.
- Kerää marjoja vain kuivalla säällä.
- Älä kerää marjoja teiden tai saastuttavien teollisuuslaitosten läheltä.
- Noudata konekeruussa huolellisuutta, sillä seuraavan vuoden kukkasilmujen vahingoittaminen tuhoaa seuraavan vuoden marjasadon.
- Kerää marjat koriin tai ämpäriin, älä liiskaa niitä muovipussiin.
- Jos keräät marjoja myyntiin, toimita ne mahdollisemman nopeasti ostajille.
- Marjat on hyvä perata heti poimimisen jälkeen ja pitää viileässä säilöntään saakka.
- Metsämarjat ovat yhteistä omaisuuttamme ja näin ollen niiden poimiminen jokamiehen oikeudella on sallittua ilman maanomistajan lupaa.

Marjojen kypsymisaikoja

	Heinäkuu	Elokuu	Syyskuu	Lokakuu
Ahomansikka	██████████	██████████		
Mustikka		████████████████████	██████████	
Mesimarja		████████████████████	██████████	
Lakka		██████████		
variksenmarja		████████████████████	██████████	
Juolukka		████████████████████	██████████	
Lillukka		████████████████████	██████████	
Vadelma		████████████████████		
Puolukka			████████████████████	
Riekonmarja			████████████████████	
Katajanmarja			████████████████████	
Pihlajanmarja			████████████████████	
Tyrnimarja			████████████████████	
Karpalo				██████████

Lisätietoja:

<http://www.arktisetaromit.fi/fi/arktiset+aromit/marjat/luonnonmarjat/>

<http://www.metla.fi/tiedotteet/list/marjasieni.htm>

MARJATILOJA UDELLAMAALLA

(I = itsepaiminta, S = suoramyynti)

Yhteystiedot	Välimatka (Krämertintie 2 ->)	Poimittavat marjat	
Ali-Alha Kirsi, Ali-Alhan luomutila Tallaantie 214, Karjalohja 0400-522 516	~ 84 km	Mansikka (I, S), Mustaherukka (I, S), Vadelma (I, S), Saskaton	
Alitalon tila Pietiläntie 138, Kirkniemi (Lohja) 019-349 120, 050-3566 614 www.ciderberg.fi	~ 77 km	Omena (I, S), Omenatuoremehua	
Anisimaa Sami Ylästöntie, Vantaa 041-4330895	~ 12 km	Mansikka (I)	
Anttilan marjatala Marjaraitti 36, Oitmäki (Kirkkonummi) 09-256 6272, 041-543 7790 www.anttilan.tk	~ 32 km	Mansikka (I, S), Mustaherukka (I), Punaherukka (I), Vadelma (I, S)	
Björkroth Bo-Erik o. Benita Degerbyvägen 194, Degerby, Inkoo 09-221 3116, 0400-775 221, 050-347 0364	~ 62 km	Mansikka (I, S)	
Brödtorpin Puutarha - Trädgård Brödtorpiintie 244, Pohjankuru (Pohja) 019-2454040, 0400-303 913	~ 102 km	Mustaherukka (I), Punaherukka (I), Omena (S)	
Juhmo Marjatarha Juhmontie 100-142, Tuusula 09-827 4760, 050-465 6050 www.juhmo.com	~ 22 km	Mansikka (I, S)	
Juolahti-Ekola Asta Kaukelantie 127, Nummi-Pusula 0400-487 964 www.mansikkapusu.fi	~ 67 km	Mansikka (I, S)	
Kartanon Marja Kuninkaankartanontie 35, Espoo 09-810 813, 050-548 2414 www.kartanonmarja.fi	~ 25 km	Mansikka (I, S) Mustaherukka (I, S)	
Kaukon luomutila/Eero Mattila Rusutjärventie 80, Rusutjärvi (Tuusula) 0400-790 889 Luomutila www.esvy.fi/kauko/	~ 25 km	Mansikka (I, S) Peruna, Sipuli	
Kekki Tuomas Kaalitie 10, Ojakkala, Vihti 09-227 1334, 0500-780 688	~ 46 km	Mansikka (I, S) Vihanneksia	
Ketunkorven Marjatarha Ketunkorventie 104, Tuusula 09-294 2913, 050-554 4302 www.juhmo.com	~ 36 km	Mansikka (I, S)	
Kirkkonummen mehiläistuote Samkullantie 13, Kirkkonummi 050-5010415, 050-3604576 www.mehilaistuote.com	~ 39 km	Mustaherukka (I) Hunajaa	

Koivistoisen mansikkapaikka Ylismaantie 2, Koivukylänväylä (Vantaa) 09-2715500 www.mansikkamies.com	~ 16 km	Mansikka (I, S)	
Kuuselan tila, Anne ja Hannu Uljas Yhdystie 276 A, Askola 019-663 0451, 0400-183 551 www.uljaantila.fi	~ 66 km	Mansikka (I, S), Pensasmustikka (I, S), Herne	
Lammenmäen tila Karkalintie 220, Lohja 040-513 2911 Luomutuotanto	~ 67 km	Mansikka (I, S), vadelma (I, S)	
Linnan marjatila Kittiskoskentie 129, Lohja 0500-444 106 www.linnansaskatoon.fi	~ 60 km	Saskatoon (I, S)	
Mangs Gård Nordström Thore & Harriet Päivöläntie 667, Solberg, Inkoo, Kirkkonummi 040-5464 786 www.mangsgard.fi	~ 58 km	Mansikka (S), Vadelma (S), Omena (S), Kriikuna	
Mattilan luomumansikkatila Uudenkylänpolku 1, Rajamäki (Nurmijärvi) 040-582 7497 Luomutuotanto	~ 36 km	Mansikka (I, S) Tomaatti	
Mansikkalaakso Marjatie 53, Nurmijärvi 09-250 8485 www.mansikkalaakso.fi	~ 33 km	Mansikka (I, S)	
Mansikkatila M ja V Santanen Pohjoinen pikatie 564, Mäntsälä 019-6855 232, 040-5633 000, 0400- 640 722	~ 68 km	Mansikka (I, S)	
Marjo ja Matti Koivistoisen Mansikkaviljelmät Kopunojantie 93, Kiljava (Nurmijärvi) 09-290 1650	~ 41 km	Mansikka (I, S)	
Metsälän Marja Paavolantie 373, Myrskylä 019-677 2033, 050-465 3672 Luomutila	~ 95 km	Mansikka (I, S), Pensasmustikka	
Myllymaan Marja- ja Viinitila Nurmijärvi 050-2660	~ 35 km	Musta-, puna-, valko- ja viherherukka (I),	
Omenatila Krappe Ylitalontie 93, Kirkniemi (Lohja) 040-558 1401	~ 78 km	Omena (S) Luumu	
Parikan Marjatila / Marjasaara Vainio- Kaila Vanjärventie 276, Vihti 050-564 4517 Luomutuotanto www.parikanmarjatila.net	~ 60 km	Mansikka (I, S), Vadelma (I, S), Mustaherukka (I, S), Punaherukka (I, S),	
Pikku-Raiva, Marita ja Toivo Laitinen Pikku-Raiva 32, Nurmijärvi 09-2509 745	~ 34 km	Mansikka (I, S), Mustaherukka (I, S) Vadelma (I, S), Saskatoon (marjatuomipihlaja),	

		Herne Kylmäpuristettu mansikka- ja mustaherukkamehu	
Rajakallion Marjatila, Jääskeläinen Myllyjärventie 15, Espoo 09-855 7182, 050-369 5726 www.rajakallionmarjatila.net	~ 25 km	Mansikka (I, S), Omena (S) Herne	
Roger Hommas, Hommoksen taimitarha Haddasvägen 38 B, Liljendal (Lovisa) 040-591 3352		Mansikka (I, S)	
Rossi Tarhat ky Kuninkaantie 21-29, Espoo 050-465 6073, 09-863 6068 www.rossitarhat.fi	~ 20 km	Mansikka (I, S), Mustaherukka (I, S)	
Saarinen Tuula Lammintie 131, Sammatti/Lohja 050-5499 709 Viljelty ilman torjunta-aineita	~ 77 km	Mansikka (I)	
Saario Meeri Seppäläntie 68, Kirkniemi, Lohjansaari 040-5890 043	~ 78 km	Omena (S)	
Satumaan Marjat Suonpääntie 72, Vihti 0400-586 409, 040-703 3454	~ 52 km	Mansikka (I, S)	
Suni Helvi Hellapolku, Veikkola (Kirkkonummi) 09-2566 545, 050-524 9862	~ 35 km	Mansikka (S)	
Taipaleen marjatarha Kylänpäänkuja 11, Sipoo 09-239 6052, 0500-494 158	~ 33 km	Mansikka (I)	
Tuominen Tapani/Herlin Heimo Rusthollinkatu 4 A 3, Lohja 019-326 820, 0400-435 398 (Tuominen) 019-342 656, 0400-453 606 (Herlin)	~ 59 km	Omena (S) Omenatuoremehu	
Turunen Sami Röykkä, Nurmijärvi 040-512 0592	~ 36 km	Pensasmustikka	
Varpulan marjatila Kumpare 33, Talma (Sipoo) 0400 811 920, 040 506 3780 Luomutuotanto www.varpula.fi	~ 33 km	Mansikka (I, S), Mustaherukka (I, S)	
Wennborgin tila Lauttavehmaantie 5, Hyvinkää 040-580 1807	~ 56 km	Mansikka (S)	
Vohloisten Puutarha Vohloistentie 119, Virkkala (Lohja) 019-386 834, 0400-222 157	~ 63 km	Omena (S) Mehustamo	
Österman, Sören ja Kristina Päivöläntie 633, Päivölä (Inkoo) 050-443 6324, 0500-850 825	~ 58 km	Mansikka (I, S), Vadelma (S), Herne (S)	

Vihannesten, marjojen, yrttien, lehtivihannesten ja sienien kuivaus

Kuivaaminen on vanha säilöntämenetelmä. Kuivattaessa tuotteesta poistuu vettä ja kuivatuissa tuotteissa mikrobit eivät voi elää, koska ne eivät saa riittävästi vettä.

Kuivaamalla voidaan säilöä muun muassa kasviksia, sieniä, yrttejä, hedelmiä ja marjoja, mutta myös lihaa ja kalaa. Kuivatut tuotteet säilyvät vuosikausia ja niiden maku ja useimmat ravintoaineetkin säilyvät hyvin. Lähinnä C- ja A-vitamiineja tuhoutuu kuivatuksen aikana. Kotikuivatuksessa ei käytetä lisäaineita ja kuivattujen tuotteiden säilytys vie vähän tilaa.

Kasvikuivuri ei ole välttämätön ostos, vaikka sillä saadaankin aikaan paras lopputulos. Paras tulos saadaan, kun tuote kuivataan nopeasti, riittävän alhaisessa lämpötilassa. Yleensä sopiva lämpötila on 50-60 astetta, tosin sienille suositellaan 30 astetta. Kuivaus onnistuu myös tavallisessa uunissa, kun säätää lämpötilan alle 50 asteeseen ja jättää luukun raolleen. Kasviksia, sieniä, yrttejä, hedelmiä ja marjoja voi kuivata esimerkiksi uunien ja pattereiden lähellä, saunassa tai pannuhuoneessa. Säilytyskään ei vaadi energiaa, sillä kuivatut tuotteet säilyvät huoneenlämmössä.

Kuivaus on onnistunut, kun kuivattu tuote palautuu liotettaessa rakenteeltaan tuoreen kaltaiseksi. Liotuksen jälkeen kuivattuja tuotteita käytetään kuin tuoreita. Kuivattuja hedelmiä ja marjoja voi käyttää myös sellaisenaan leivonnassa tai aamiaisella jogurtin seassa.

Kuivausmenetelmät

Tiettyjen tuotteiden kuivaaminen onnistuu ilman energiaa sekä kuivassa ja lämpimässä ulkoilmassa että sisätiloissa. Kotona jo valmiina olevia lämmönlähteitä kannattaa käyttää hyväksi.

Ulkokuivatus

- (Alku)kesällä voi kuivata ulkona, jolloin ilman suhteellinen kosteus on melko alhainen. Kuivauksessa on vältettävä suoraa auringon paahdetta.
- Ulkokuivatukseen sopivat mm. luonnosta kerätyt teeainekset, korvasienet ja mustikat.
- Kuivattavat ainekset levitetään alustalle, joka voi olla tiheäsilmäisellä verkolla päällystetty puukehikko, puhdas hyttysverkko tai kuitukankaalla vuorattu lankakori. Kehikoiden ja korien alle voi asettaa pari lautakappaletta ilmankiertoa parantamaan. Kehikoille voi rakentaa myös oman telineen. Kehikon tai korin päälle on hyvä levittää ohuen kankaan estämään tuulen lennättämistä sekä suojaamaan hyönteisiltä ja linnuilta. Kuivauksen aikana aineksia pitää silloin tällöin pöyhiä. Yöksi alustat siirretään sisälle. Parhaissa oloissa ohuet kasvit kuivuvat 1 - 3 päivässä.

Sisäkuivatus

- Vaatii lämpimän, kuivan sisätilan, jossa on hyvä ilmanvaihto.
- Sisäkuivatukseen sopivat yrtit ja ohutmaltoiset sienet.
- Ainekset levitetään alustoille kuten ulkokuivauksessakin. Yrtit voi sitoa myös pieniksi, löyhiksi kimpuiksi ja ripustaa naruun.

Kodin erilaiset lämmönlähteet

- Lämpöpattereiden, jää- ja pakastinkaappien yläpuoliset tilat, leivinuunin päällys, keskuslämmityskattilan läheisyys...
- Kuivattavat tuotteet levitetään rutilöiden päälle.
- Tärkeää on, että paikat ovat puhtaita, ilma on pölytöntä ja kiertää hyvin.

Uunikuivaus

- Onnistuu parhaiten kiertoilmauunissa. Tavalliseen ylä-alalämpöuuniin ei saa riittävän tehokasta ilmanvaihtoa. Molemmissa uuneissa ongelmana on myös se, että lämpötilaa ei saa tarpeeksi alhaiseksi.

Tuotteista ei tule laadukkaita, jos lämpö nousee yli 50 asteen. Yrttien aromeille jo tämäkin on aivan liikaa.

- Uuniritilöitten päälle pannaan leivinpaperi tai tiheä metalliverkko. Kiertoilmauuniin voi panna 2-3 ritilää kerrallaan ja uunin luukun pitää olla koko kuivauksen ajan vähän raollaan.

Kasvikuivurit

- Kuivuminen on nopeinta ja tuotteista tulee laadultaan hyviä. Haittapuolena voidaan pitää niiden muihin menetelmiin verrattuna korkeampaa energian kulutusta.

Yrttien ja lehtivihannesten kuivaus

- Vain nuoria, terveitä kasveja kannattaa kuivata.
- Luonnonyrtyt ja villivihannokset kerätään vain puhtailta kasvupaikoilta.
- Kuivaus on nopeampaa, kun kasvit kerätään aurinkoisten päivien jälkeen.
- Pölyiset kasvit huuhdellaan ja kuivataan ensin pyyhkeiden välissä.
- Yrtit kuivuvat nopeasti huoneenlämmössäkin. Kuivauslämpötila ei saa nousta yli 30 asteen. Lehdet ja varret kuivataan erikseen, mausteyrtit voidaan kuivata myös pieninä kimppuina.
- Yrtit ovat kuivia, kun lehdet murentuvat helposti ja varret napsahtavat poikki.

Juureksien kuivaus:

- Kaikki juurekset sopivat hyvin kuivattavaksi.
- Juurekset pestään, kuoritaan ja leikataan ohuiksi viipaleiksi tai suikaleiksi. Ne voi myös raastaa karkeaksi raasteeksi esimerkiksi monitoimikoneessa.
- Kuivattujen juuresten väri ja maku paranevat, jos ne ryöpätään ennen kuivaamista. Ryöppäysaika on suikaleiden koosta riippuen 2 - 5 minuuttia. Maksimilämpötila kuivauksessa on 50 astetta.
- Kuivat juurekset ovat kovia.
- Erittäin hyvin kuivattavaksi sopivat myös kaikki sipulit. Ne kuivataan ohuina renkaina. Sipulia ei tarvitse ryöpätä.

Marjojen kuivaus:

- Kaikkia marjoja voi kuivata.
- Parhaiten kuivuvat mustikka, ruusun kiulukat ja pihlajan- ja aronianmarjat. Halkaistut puutarhamansikatkin kuivuvat hyvin.
- Marjojen kuivumisaika on melko pitkä.
- Hyvin puhdistetut marjat levitetään ohuina kerroksina kuivausalustalle. Aluksi on hyvä käyttää alhaisempaa lämpöä. Jos marjat pannaan heti liian kuumaan, ne voivat mennä rikki, jolloin mehu pursuaa ulos. Maksimilämpötila marjoille on 50 astetta.
- Kuivaus on riittävää kun marjat ovat kovia.

Hedelmien kuivaus

- Jos kotipuutarhan omenasato on runsas, kuivaus on yksi mahdollisuus ottaa satoa talteen.
- Kuivata kannattaa juuri kypsyneitä, tiivismaltoisia lajikkeita.
- Kotimaiset omenat kuivataan kuorineen. Huuhdo omenat, poista siemenkodat omenaporalla ja leikkaa omenat terävällä veitsellä noin 5 mm:n paksuisiksi viipaleiksi.
- Paras kuivatustulos saadaan kasvikuivureissa. Kuivauslämpö saa olla enintään 50 astetta. Kuivaaminen onnistuu huoneenlämmössäkin, mutta kestää 3 - 4 päivää.
- Omenat ovat kuivia, kun ne ovat nahkamaisen sitkeitä.

Sienten kuivaus

- Kuivaaminen on sienille hyvä säilöntätapa, sillä kuivatuissa sienissä maku- ja ravintoaineet säilyvät hyvin.
- Erityisen hyvin kuivattaviksi sopivia sienilajeja ovat mm. korvasieni, suppilo- ja kosteikkovahvero, mustatorvisieni, herkkutatit, ukonsieni, kelta- ja viiruvalmuska ja miedot haperot.
- Parhaiten kuivaaminen onnistuu erityisessä sienikuivurissa. Tavallisessa sähkölieden uunissa kuivaaminen

on vaikeaa, sillä uuniin ei saa tehokasta ilmankiertoa. Lisäksi lämpöä on vaikea säätää sopivaan kuivatuslämpötilaan eli 35 - 40 asteeseen. Jos lämpöä on yli 50 astetta, vesi irtoaa sienistä nopeasti, ne kypsyvät eivätkä enää pysty imemään itseensä vettä.

- Kiertoilmauunissa vaarana on lämmön nousu liian korkealle. Jos uuniin saa ilmankierron ilman lämpöä, kuivaus onnistuu varmemmin. Uunin luukku on hyvä pitää hieman raollaan. Matalan lämpötilan uuneja voi käyttää kuivatukseen, koska niissä lämpötilan säätö alkaa +30 asteesta. Jotta kosteus pääsee uunista ulos, on uunin luukku oltava hiukan auki.

- Sieniä voi kuivata ritalän päällä jonkin lämmönlähteen, esimerkiksi pakastimen tai jääkaapin yläpuolella. Omakotitaloissa asuvat voivat hyödyntää pannuhuoneen lämpöä. Jos käytettävissä on pyykinkuivauskaappi, myös sitä voi käyttää sienisadon kuivaukseen.

- Hyvin ohutmaltoiset sienet, kuten mustatorvisienet ja halkaistut suppilovahverot kuivuvat huoneenlämmössäkin. Myös hyvin tuulettuvan saunan lauteille voi imevän paperin päälle levittää sieniä kuivumaan, kun jälkilämpöä on vielä jäljellä. Kiuasta ei kuitenkaan pidä kytkeä päälle, sillä silloin lämpötila nousee liikaa. Alkukesän kuivina päivinä sieniä voi kuivata ulkonakin.

- Sienten kuivausaikaan vaikuttavat mm. sienilaji ja missä sieniä kuivataan. Sienikuivurissa kuivuminen kestää 3 - 6 tuntia, aikaan vaikuttaa sienilajin lisäksi kuivurin täyttöaste.

- Kuivattuja sieniä voi käyttää kuten tuoreitakin. Ennen ruoaksi valmistamista kuivatut sienet yleensä liotetaan, 1 dl sieniä, 2 - 3 dl vettä. Liotusajaksi riittää noin puoli tuntia. Liotusvesi voidaan lisätä ruokaan, ellei se ole kitkerää. Korvasienten liotusvettä ei pidä käyttää. Lisäksi kuivatut korvasienet on liotuksen jälkeen vielä keitettävä kahteen kertaan kuten tuoreet korvasienet. Ohutmaltoiset sienet voidaan rumentaa suoraan esim. keittoihin, taikinoihin, kastikkeisiin tai patoihin. Kuivatut sienet voi myös rouhia jauheeksi huhmaressa tai kaulimella ja lisätä ruokaan mausteen tavoin.

Lähde: <http://kotiliesi.fi/ruoka/arkiruoka/kuivaa-sato-talteen>,
http://yle.fi/uutiset/kuivattu_syysato_saastaa_pakkastilaa/6301129

KERUUKALENTERI

Luonnonmateriaalit (esim. kädentaiteihin)

[illegible]

Villivihannekset

[illegible]

Nokkonen												
Paju												
Pihlaja; marjat												
-lehdet												
Poimulehti												
Puolukka												
Puna-apila												
Ratamo												
Riekonmarja												
Tammi												
Tyrni												
Vaahtera; mahla												
-silmut												
Vadelma; lehdet												
-Marjat												
Valkoapila; lehdet												
-Kukat												
Valvatti												
Variksenmarja												
Vesiheinä												
Voikukka; Lehdet												
-juuret												
-mykeröt												
Vuohenputki												

Lähteet: <http://www.arktisetaromit.fi/fi/>, <http://www.luontoportti.com>, <http://www.frantsila.com/portfolios/yrtit/>

Tutustu joka miehen oikeuksiin: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=25601&lan=f>

KALASTUSKALENTERI

[illegible]

Ennustetaan säätä!

Auringonlasku

- Kun auringonlaskussa taivas on harmaa tulee sade.
- Kun aurinko laskee pilveen tulee sade.
- Kun aurinko laskee kirkkaana pilvettömältä taivaalta tulee kaunis ilma.
- Kun auringon laskiessa taivas kovasti punottaa tulee pitkä kuivuus ja tuulinen ilma.
- Iltaisin näkyvä sateenkaari ennustaa sateen loppumista.
- Kun meri auringon laskiessa on tyyni ja tumman värinen, nousee raju sade ja tuuli.
- Jos hyttyset tanssivat auringon laskiessa tulee kaunis ilma.

Auringonnousu

- Kun ennen auringonnousua taivas voimakkaasti ruskottaa, tulee sade. Kun aurinko kirkkaana nousee, mutta näyttää suurelta ja vaalealta tulee sade.
- Kun aurinko nousee säkenöiden, kirkkaana ja puhtaana tulee kaunis ilma.
- Kun auringon noustessa taivas kovasti punottaa tulee pitkä kuivuus ja tuulinen ilma.
- Jos runsas kaste auringon noustessa katoaa, tulee sade äkkiä.
- Aamuisin näkyvä sateenkaari ennustaa sadetta.

Aurinko

- Jos auringon ympärillä on kehiä aamupäivällä, on sadetta tulossa kahden vuorokauden kuluttua.
- Jos auringon ympärillä on kehiä iltapäivällä, on sadetta tulossa kolmantena vuorokautena.
- Auringon paistaessa sataessa nousee sadekuuroja useana päivänä peräkkäin.

Halla

- Kirkas ja kylmä ilta tietää hallaa.

Helmikuu

- Jos kosket helmikuussa kohisevat, niin ovat Maarian (25.3.) jälkeen jäätyneet.
- Kevät on kova, jos helmikuussa on leutoja ilmoja.
- Jos helmikuussa sataa paljon lunta, niin kesällä sataa vettä heinäaikaan.
- Kun helmikuun aamut ovat sumuisia ja kuuraisia, tulee elokuussa halloja.
- Helmikuun ensimmäinen suojapäivä tietää toukokuun saman päivänä sulaa vettä.

Hyttyset

- Kun hyttyset kipeästi purevat tulee sade. Jos hyttyset tanssivat auringon laskiessa tulee kaunis ilma.
- Jos hyttyset syksyllä survoo likellä maata, ennustaa se lämmintä ilmaa.

Hämähäkki

- Kun tulee sade hämähäkki ei kudo verkkoaan.
- Hämähäkki kutoo ahkerasti verkkoaan kun tulee kaunis ilma.

Iilimadot

- Kun iilimadot nousevat veden pinnalle tulee kaunis ilma.
- Jos ne lepäävät pohjalla tulee sade.
- Jos ne liikkuvat levottomasti tulee myrskyä ja rajuilmaa.

Joulukuu

- Jos Joulukuussa taivas on tähdessä ja räystäät tippuvat, niin vie halla kesällä yhden viljan.

Joulupäivä

- Jos joulupäivä sattuu uuden- ja täysikuun väliin on odotettavissa hyvä vuosi.
- Jos jouluna on maa paljas, on lunta sitä myöhempään keväällä

Juhannus

- Juhannuksen aikainen sade on pitkälinen.

Kaste

- Jos kaste keväisin ja syksyisin on niin runsas että se muodostaa härmää, ennustaa se sadetta.

- Jos runsas kaste auringon noustessa katoaa, tulee sade äkkiä.
- Poutaa tietää kun aamulla on kaste maassa.

Kesä

- Tasaista ja lumista talvea seuraa hyvä vuodentulo etenkin syysviljasta. Sitä seuraa myös aikainen kevät ja kaunis kesä.

Kevät

- Tasaista ja lumista talvea seuraa hyvä vuodentulo etenkin syysviljasta. Sitä seuraa myös aikainen kevät ja kaunis kesä.
- Sateisen syksyn ja leudon talven jälkeen tulee kylmä ja sateeton kevät.
- Kuivaa talvea seuraa sateinen kevät ja sateista kevättä ja kesää kaunis syksy.

Kissa

- Kun kissat itseään pesevät tulee sade.

Kosket

- Kun koskien pohjoispuolet tyyneä iltana tavallista kovemmin pauhaavat, tulee kaunis ilma, talvisin pakkasen.
- Etelän puolelta kohisevat kosket ennustavat sadetta ja rajuilmaa.

Kuu

- Alakuun viimeinen ja yläkuun kaksi ensimmäistä päivää kertovat seuraavien päivien ilmat täysikuuhun saakka.
- Jos kuu syntyy maanantaina ja silloin sataa, niin koko viikko on sateinen.
- Torstaina syntynyt kuu aiheuttaa rajuilman, sunnuntaina syntynyt vielä kovemman.
- Jos joulupäivä sattuu uuden- ja täysikuun väliin on odotettavissa hyvä vuosi.
- Kun parin vuorokauden vanhat kuun sakarat ovat terävät ja kirkkaat, muuttuu ilma kylmäksi.
- Kun kuun sakarat ovat tylpät, himmeät tai kellertävät on odotettavissa sadetta tai tuulista.
- Kirkkaana loistava täysikuu ennustaa kaunista ilmaa, mutta keväisin

yöhallaa.

- Kellertävä kuu merkitsee sadetta, punertava tuulta.
- Suuri, vaalea kehä sumuilmalla kuun ympärillä merkitsee lumi- tai vesisadetta saman vuorokauden kuluessa.

Kärpäset

- Kun kärpäset kipeästi purevat tulee sade.

Laskiaissunnuntai

- Jos laskiaissunnuntaina sataa, sataa koko paaston ajan.

Laskaistiistai

- Niin monta hetkeä kun aurinko paistaa laskiaistiistaina, niin monta paistaa paastoaikana.
- Jos laskiaisena tuiskuaa, niin tuiskuaa joka päivä pääsiäiseen asti.
- Mitä ilma laskiaisena sitä päivä pääsiäisenä.

Lauantai

- Lauantainen sade on tavallisesti lyhytaikainen.

Lokakuu

- Jos lehti puusta varisee hitaasti, on ankara talvi tulossa ja seuraavana kesänä ilmaantuu niittymatoja.

Lumi

- Kun pakkasen lauhtuu on lunta odotettavissa.

Maaliskuu

- Märkä maaliskuu ennustaa sateista vuotta ja hallaa Pääsiäisen aikaan.
- Sen verran suvella sadetta kun Maaliskuussa sumua.
- Silloin kun on maaliskuussa suvi, niin on samaan aikaan toukokuussa kesä.
- Jos maaliskuussa on varis maantiellä, tulee kelirikko, mutta jos on varis ilmassa pitää kaunista säätä.
- Kun maaliskuussa sataa kovasti lunta, on tuleva kesä poutainen.
- Jos maaliskuussa on kova myrsky luoteesta,

niin seitsemän viikon päästä on sula maa.

Maanantai

- Jos kuu syntyy maanantaina ja silloin sataa, niin koko viikko on sateinen.

Marraskuu

- Jos marraskuussa talvi tulee, se ei ole pysyväinen.
- Jos marraskuussa talvi menee pois, niin on Kynttilään (2.2) saakka huonoa talvea.

Meri

- Kun meri auringon laskiessa on tyyni ja tumman värinen, nousee raju sade ja tuuli.

Mätäkuu

- Jos mätäkuun ensimmäisenä päivänä sataa, sataa koko kuukauden.

Pakkanen

- Kun pakkanen lauhtuu on lunta odotettavissa.
- Pieninä ja terävinä vilkkuvat tähdet ennustavat talvella kovia pakkasia.
- Talvella koillistuuli nostaa pakkasen.
- Kun koskien pohjoispuolet tyynenä talvi-iltana tavallista kovemmin pauhaavat tulee pakkanen.

Perjantai

- Torstai-illan ilma ennustaa perjantain säätä.

Pilvet

- Mitä synkemmät pilvet ja mitä lämpimämpi ilma, sitä pikemmin sade alkaa.
- Korkealla leijuvat hennot, valkoiset pilvenhattarat ennustavat kaunista ilmaa.
- Valkoiset matalalla kulkevat pilvet ennustavat sadetta.
- Moniväriset, kerroksittaiset pilvet ennustavat ukkosta.
- Punertavat ja tummanharmaat pilvet varhain aamulla ennustavat sadetta.
- Punertavat, korkealla olevat pilvet illalla ennustavat kaunista ilmaa.

- Suuret pilvikerrokset kaukana taivaanrannalla nostattavat tuulen.
- Kun sateen aikana pilvet rakoilevat, lakkaa sade pian.
- Kun pilvet kulkevat suurissa ryhmissä on myrsky odotettavissa.
- Kun pilvinen taivas illalla kirkastuu, tulee kaunis ilma.
- Suuret paikallaan olevat pilvet merkitsevät rajuilmaa.

Pääskysset

- Kun pääskysset lentelevät matalalla tulee sade.
- Kun ne liitelevät korkealla tulee kaunis ilma.

Rajuilma

- Torstaina syntynyt kuu aiheuttaa rajuilman, sunnuntaina syntynyt vielä kovemman.

Sade

- Jos kuu syntyy maanantaina ja silloin sataa, niin koko viikko on sateinen.
- Lauantainen sade on tavallisesti lyhytaikainen.
- Sateisen syksyn ja leudon talven jälkeen tulee kylmä ja sateeton kevät.
- Juhannuksen aikainen sade on pitkälinen.
- Kun ennen auringonnousua taivas voimakkaasti ruskottaa, tulee sade.
- Kun aurinko kirkkaana nousee, mutta näyttää suurelta ja vaalealta tulee sade.
- Kun auringonlaskussa taivas on harmaa tulee sade.
- Kun aurinko laskee pilveen tulee sade.
- Jos auringon ympärillä on kehiä aamupäivällä, on sadetta tulossa kahden vuorokauden kuluttua.
- Jos auringon ympärillä on kehiä iltapäivällä, on sadetta tulossa kolmantena vuorokautena.
- Kun kuun sakarat ovat tylpät, himmeät tai kellertävät on odotettavissa sadetta tai tuulista.
- Kellertävä kuu merkitsee sadetta, punertava tuulta.
- Himmeät, vilkkumattomat tähdet ennustavat sadetta.
- Kun tähtiä ei erota selvästi sade on tulossa.

- Mitä synkemmät pilvet ja mitä lämpimämpi ilma, sitä pikemmin sade alkaa.
- Valkoiset matalalla kulkevat pilvet ennustavat sadetta.
- Punertavat ja tummanharmaat pilvet varhain aamulla ennustavat sadetta.

Sumu

- Koko päivän kestävä kylmä sumu ennustaa kaunista ilmaa.
- Jos kaste keväisin ja syksyisin on niin runsas että se muodostaa härmää, ennustaa se sadetta.
- Jos runsas kaste auringon noustessa katoaa, tulee sade äkkiä.
- Kun kovat tuuli nousee sateessa tyynellä ilmalla, lakkaa sade pian.
- Auringon paistaessa sateessa nousee sadekuuroja useana päivänä peräkkäin.
- Aamuisin näkyvä sateenkaari ennustaa sadetta.
- Iltaisin näkyvä sateenkaari ennustaa sateen loppumista.
- Rajusti alkava sade on lyhyt.
- Kun sade muodostaa kuplia veden pintaan, on se pitkäaikainen.
- Etelän puolelta kohisevat kosket ennustavat sadetta ja rajuilmaa.
- Kun meri auringon laskiessa on tyyni ja tumman värinen, nousee raju sade ja tuuli.
- Jos savu laskee alas ja kiertää matalalla, tulee sade.
- Kun kaadettu heinä illalla väkevältä tuoksuu tulee sade.
- Kun vesilätäköt lemuavat tavallista pahemmin tulee sade.
- Kun metsä näyttää tavallista tummemmalta tulee sade.
- Kun esineet taivaanrannassa näyttävät isommilta tulee sade,

Sammakot

- Jos sammakot kurnuttavat kylmän sateen jälkeen saadaan lämmin ja kuiva ilma.
- Jos sammakot kurnuttavat kylmän tuulen aiheuttamalla kuivalla ilmalla tulee lämmin sade.

Sateenkaari

- Aamuisin näkyvä sateenkaari ennustaa sadetta.
- Iltaisin näkyvä sateenkaari ennustaa sateen loppumista.

Savu

- Jos savu nousee suoraan ylös piipusta, tulee kaunis ilma.
- Jos savu laskee alas ja kiertää matalalla, tulee sade.

Sittiäiset

- Kun sittiäiset lentelevät päivän laskiessa tulee kaunis ilma.

Sunnuntai

- Torstaina syntynyt kuu aiheuttaa rajuilman, sunnuntaina syntynyt vielä kovemman.
- Jos sunnuntaina sataa, sataa viikkollakin vähän joka päivä.

Syksy

- Kuivaa talvea seuraa sateinen kevät ja sateista kevättä ja kesää kaunis syksy.

Tammikuu

- Uudenvuodenpäivänä ruskottava taivas ennustaa myrskyä.
- Kun tammikuulla suojaa, se on hyvän vuoden merkki.
- Jos tammikuulla sataa vettä, on siitä 200 päivää siihen kun ruis on kypsynyt leikattavaksi.
- Jos tammikuussa on hyvä ilma, helmikuussa tuiskuaa.
- Samanlainen sää kuin tammikuussa on heinäkuussa.
- Tammikuu tapansa näyttää, pakkasen pyryn perästä, paha ilma pakkasesta.
- Jokainen tammikuun lumisade tietään heinäkuulla vettä vastaavina päivinä.
- Tammikuun suoja tietää varhaista kesää.

- Kun tammikuussa vettä sataa tulee hyvä vuosi.
- Jos tammikuussa ovat rukiin oraat näkyvissä, tulee hyvä viljavuosi.
- Jos vesi tammikuussa tippuu auringon paisteesta, tulee suvi hyvin hallaiseksi.
- Jos tammikuulla sataa, tulee huono heinävuosi.
- Jos varis vaakkuu tammikuulla aamulla, tulee nuoskakeli, jos illalla niin pakkasen.

Talvi

- Tasaista ja lumista talvea seuraa hyvä vuodentulo etenkin syysviljasta. Sitä seuraa myös aikainen kevät ja kaunis kesä.
- Sateisen syksyn ja leudon talven jälkeen tulee kylmä ja sateeton kevät.
- Kuivaa talvea seuraa sateinen kevät ja sateista kevättä ja kesää kaunis syksy.
- Kylmä talvi on tulossa, kun lehti varisee myöhään puusta.
- Pieninä ja terävinä vilkkuvat tähdet tietävät talvella kovia pakkasia.
- Talvella koillistuuli nostaa pakkasen.

Torstai

- Torstaina syntynyt kuu aiheuttaa rajuilman, sunnuntaina syntynyt vielä kovemman.
- Torstai-illan ilma ennustaa perjantain säätä.

Tuuli

- Tiheät tähdenlennot edeltävät tuulta. Koillistuuli on kauniin ilman merkki.
- Talvella koillistuuli nostaa pakkasen.
- Suuret pilvikerrokset kaukana taivaanrannalla nostattavat tuulen.
- Kun meri auringon laskiessa on tyyni ja tumman värinen, nousee raju sade ja tuuli.

Tähdenlennot

- Tiheät tähdenlennot edeltävät tuulta.

Tähdet

- Kirkkaat, kiiluvat tähdet ennustavat kaunista ja selkeää ilmaa.
- Himmeät, vilkkumattomat tähdet ennustavat sadetta

- Kun tähtiä ei erota selvästi sade on tulossa.
- Pieninä ja terävinä vilkkuvat tähdet tietävät talvella kovia pakkasia.

Ukkonen

- Moniväriset, kerroksittaiset pilvet ennustavat ukkosta.
- Missä ukkonen keväällä aikaisin käy, siellä se käy koko kesän.
- Jos ukkonen käy myöhään syksyllä, on lämmintä syksyä.

Usva

- Aamuisin vahvan kasteen kanssa laskeva usva ennustaa kaunista ilmaa.

Vesilinnut

- Kun vesilinnut rannalla itseään puhdistavat ja höyheniään kynivät tulee sade.

Yököset

- Kun yököset lentelevät päivän laskiessa tulee kaunis ilma.

Yrttien ja villivihannesten kerääminen

Suomessa kasvaa satoja luonnonkasveja joita voi käyttää ruokana, mausteena ja jopa lääkkeeksi.

Aikaisin keväällä kerätyt yrtit ja villivihannekset ovat parhaimmillaan. Jotkut tuoreeltaan käytettävät yrtit ja juurekset kaipaavat kuitenkin esivalmisteluja esim. ryöppäystä tai huuhtelua.

Yrttien ja villivihannesten keruuseen pätee samat säännöt kuin marjastukseen ja sienestyskseenkin:

1. Älä kerää tuntemattomia kasveja tai marjoja
2. Älä poimi kasveja 50-100 metriä lähempää maantietä, saastuttavien teollisuuslaitosten läheisyydestä.
3. Ota selvää että alueella ei ole käytetty torjunta-aineita tai keinolannoitteita.
4. Kerää terveitä, hyvännäköisiä kasveja.
5. Kerää järkevästi; niin että löydät samoja kasveja samalta paikalta seuraavankin kerran.
6. Kerää yrtit ja lehdet ennen keskipäivää, kuivalla säällä, kasteen haihduttua.
7. Ole tarkkana, älä sekoita eri yrttejä jotka vaativat eri käsittelyn. Käytä ilmavia astioita, esim. koreja.
8. Laita kasvit kuivumaan heti keräyskierroksen jälkeen.
9. Tutustu jokamiehen oikeuteen ja noudata sen sääntöjä.
10. Pyydä lupa maanomistajalta silloin kun sitä vaaditaan.

Keruu aika:

Yrttien ja villivihannesten keruu aika muotoutuu kerättävän kasvinosan mukaan. Keräys tulisi suorittaa kuivalla ja aurinkoisella säällä, ennen keskipäivää, kasteen haihduttua. Illalla kasvien sokkeripitoisuus on korkeimmillaan ja aamulla taas eteeristen öljyjen pitoisuus alhaisimmillaan.

Keväällä kerättäviä kasveja:

Kasvilaji	Kasvinosa	Käyttö
humala	nuoret versot	parsan tapaan suolavedessä keitettynä
juolavehnä	juurakot	jauhot, siirappi, kahvinkorvike ja teeaines
järvikaisla	juurakot ja nuoret versot	jauhot, parsan tapaan suolavedessä keitettynä
kanankaali	lehdet ja lehtiruusukkeet	salaatit, voileivän päällä
kataja	nuoret versot	tee, kalja, lihan/kalan savustus
ketohanhikki	juurakot	keitot ja muhennokset palsternakan tapaan
koiranputki	nuoret lehdet	pinaatin tapaan valmistettavat keitot ja muhennokset
koivu	mahla, nuoret lehdet	juoma, siirappi, teeaines, tuoreena persiljan tapaan, salaatit
kumina	nuoret lehdet	vihannesten tapaan, keitot yms.
kuusi	nuoret vuosikasvaimet eli kerkät	juomat, siirappi, hyytelöt
lehmus	kukat, nuoret lehdet, nuoret lehdet	teeaines
leskenlehti	nuoret versot ja lehdet	pinaatin ja kaalin tapaan muhennoksiin, keittoihin
maitohorsma	nuoret versot ja lehdet	salaatit, teeaines, parsan tapaan
mesiangervo	nuoret lehdet	teeaines
mukulaleinikki	nuoret lehdet	salaatit, pinaatin tapaan muhennokset ja keitot
mänty	nuoret vuosikasvaimet eli kerkät, kuorikerros	teeaines, juomat, hyytelöt, jauhot, pettuleipä
nokkonen	nuoret lehdet	teeaines, pinaatin tapaan keitto, piirakka, muhennos

poimulehti	nuoret lehdet	salaatit, muhennokset, keitot
puna-apila	nuoret lehdet	salaatit, muhennokset
ratamo	nuoret lehdet	keitot, muhennokset
suolaheinä	nuoret versot	keitot, muhennokset
vaahtera	mahla, silmut	juoma, siirappi, muhennokset
valkoapila	nuoret lehdet	muhennokset, keitot
valvatti	juurakko, nuoret lehdet ja versot	kahvinkorvike, salaatit, parsan tapaan suolavedessä keitettynä
voikukka	juuret, nuoret lehdet	juurista kahvin korviketta, lehdet salaatin tapaan, muhennokset
vuohenputki	nuoret lehdet	salaatin tapaan, muhennokset, keitot

Kesällä kerättäviä kasveja

Kasvilaji	Kasvinosa	Käyttö
islanninjäkälä	koko kasvi	leivät, puurot, muhennokset jopa jälkiruuat
kanerva	kukat	teeaines
kumina	juuret	liemijuuresten tapaan keitoissa
maitohorsma	juurakko	jauhot, kahvin korvike
puna-apila	kukat	leivät
suolaheinä	siemenet	leivät
tammi	terhot	jauhot, kahvin korvike
vadelma	lehdet	teeaines
valkoapila	kukat	teeaines
vesiheinä	koko maanpäällinen verso	keitot, muhennokset
voikukka	kukat	juomat

Syksyllä kerättäviä kasveja

Kasvilaji	Kasvinosa	Käyttö
juolavehnä	juurakko	jauhot, siirappi, kahvinkorvike ja teeaines
kataja	marjat	juomat, mauste liharuokiin
pihlaja	marjat	marmeladi, sose, mehu, hyytelöt
voikukka	juuret	muhennokset, kahvin korvike

Säilöminen:

Kuivaus

- Kasvit kuivataan parhaiten kuivureissa. Kuivaus suoritetaan noin 35 asteen lämmössä. Eri aika erilaisille kasveille, paksummat lehdet vaativat pitemmän ajan.
- Kasvi on kuivunut kun se murenee hyppysissä helposti.

Fermentointi eli hiostaminen

- Sopii erinomaisesti esimerkiksi teeaineiksille.
- Hiostuksessa eri parkkiaineet hajoavat ja muuttuvat aromikkaiksi ja terveellisiksi. Anna kerättyjen lehtien nahistua ja kuivua huoneenlämmössä n. 4-5 tuntia. Puristele lehdistä tiiviitä palloja ja sulje ne ilmatiiviiseen lasipurkkiin. Laita lasipurkit lämpimään paikkaan pariaksi päiväksi (tai kuivuriin +40 asteeseen 48 tunniksi). Lehdet muuttuvat ruskeiksi. Poista kuivuneet lehdet purkeista ja levitä ne ritilöille kuivumaan mietoon lämpöön n. 35 astetta. Murena rutikuivina ja pakkaa tiiviiseen astiaan. Säilytä pimeässä.
- Vadelman, mansikan, mesiangervon ja horsman lehdille menetelmä on omiaan.

Pakastaminen

- Sopii parhaiten syötäville juurille, marjoille ja pinaatin tapaan käytettäville yrteille. Juuret, versot ja lehdet on pakastusta ennen ryöpättävä.

- Keittoihin ja pataruokiin käytettävää tuoresilppua voi tehdä ja pakastaa seuraavista kasveista: lutukasta, koivusta, kuminasta, koiranputkesta, peltokanankaalesta ja vuohenputkesta.

Nitraatti ja myrkylliset kasvit

- Runsastyypisillä kasvupaikoilla kasvavissa kasveissa on nitraattia. Näihin kasveihin kuuluvat mm. hierakat, jauhosavikka, nokkonen, suolaheinät ja viljelty pinaatti ja kaalikasvit. Nämä yrtit ja kasvit tulee ryöpätä runsaassa vedessä ja huuhtoa puhtaalla vedellä.

- Ennen kuin alat kerätä kasveja varmista että alueelle ei ole levitetty lannoitteita eikä kasvimyrkkyjä.

Myrkylliset kasvit:

hulluruoho, keltamo, kalliokieli, kieli, koiranheisi, kullero, kuusamat, leinikit, mustakonnanmarja, myrkkymatko, myrkkymatko, näsiä, oravanmarja, paatsama, punakoiso, rentukka, sudenmarja, suokorte, suopursu, terttuselja, pohjolan ukonhattu, vehka, vuokot.

Vihannesten, marjojen, yrttien, lehtivihannesten ja sienien kuivaus

Kuivaaminen on vanha säilöntämenetelmä. Kuivattaessa tuotteesta poistuu vettä ja kuivatuissa tuotteissa mikrobit eivät voi elää, koska ne eivät saa riittävästi vettä.

Kuivaamalla voidaan säilöä muun muassa kasviksia, sieniä, yrttejä, hedelmiä ja marjoja, mutta myös lihaa ja kalaa. Kuivatut tuotteet säilyvät vuosikautia ja niiden maku ja useimmat ravintoaineetkin säilyvät hyvin. Lähinnä C- ja A-vitamiineja tuhoutuu kuivatuksen aikana. Kotikuivatuksessa ei käytetä lisäaineita ja kuivattujen tuotteiden säilytys vie vähän tilaa.

Kasvikuivuri ei ole välttämätön ostos, vaikka sillä saadaankin aikaan paras lopputulos. Paras tulos saadaan, kun tuote kuivataan nopeasti, riittävän alhaisessa lämpötilassa. Yleensä sopiva lämpötila on 50-60 astetta, tosin sienille suositellaan 30 astetta. Kuivaus onnistuu myös tavallisessa uunissa, kun säätää lämpötilan alle 50 asteeseen ja jättää luukun raolleen. Kasviksia, sieniä, yrttejä, hedelmiä ja marjoja voi kuivata esimerkiksi uunien ja pattereiden lähellä, saunassa tai pannuhuoneessa. Säilytyskään ei vaadi energiaa, sillä kuivatut tuotteet säilyvät huoneenlämmössä.

Kuivaus on onnistunut, kun kuivattu tuote palautuu liotettaessa rakenteeltaan tuoreen kaltaiseksi. Liotuksen jälkeen kuivattuja tuotteita käytetään kuin tuoreita. Kuivattuja hedelmiä ja marjoja voi käyttää myös sellaisenaan leivonnassa tai aamiaisella jogurtin seassa.

Kuivausmenetelmät

Tiettyjen tuotteiden kuivaaminen onnistuu ilman energiaa sekä kuivassa ja lämpimässä ulkoilmassa että sisätiloissa. Kotona jo valmiina olevia lämmönlähteitä kannattaa käyttää hyväksi.

Ulkokuivatus

- (Alku)kesällä voi kuivata ulkona, jolloin ilman suhteellinen kosteus on melko alhainen. Kuivauksessa on vältettävä suoraa auringon paahdetta.
- Ulkokuivatukseen sopivat mm. luonnosta kerätyt teeainekset, korvasienet ja mustikat.
- Kuivattavat ainekset levitetään alustalle, joka voi olla tiheäsilmäisellä verkolla päällystetty puukehikko, puhdas hyttysverkko tai kuitukankaalla vuorattu lankakori. Kehikoiden ja korien alle voi asettaa pari lautakappaletta ilmankiertoa parantamaan. Kehikoille voi rakentaa myös oman telineen. Kehikon tai korin päälle on hyvä levittää ohuen kankaan estämään tuulen lennättämistä sekä suojaamaan hyönteisiltä ja linnuilta. Kuivauksen aikana aineksia pitää silloin tällöin pöyhiä. Yöksi alustat siirretään sisälle. Parhaissa oloissa ohuet kasvit kuivuvat 1 - 3 päivässä.

Sisäkuivatus

- Vaatii lämpimän, kuivan sisätilan, jossa on hyvä ilmanvaihto.
- Sisäkuivatukseen sopivat yrtit ja ohutmaltoiset sienet.
- Ainekset levitetään alustoille kuten ulkokuivauksessakin. Yrtit voi sitoa myös pieniksi, löyhiksi kimpuiksi ja ripustaa naruun.

Kodin erilaiset lämmönlähteet

- Lämpöpattereiden, jää- ja pakastinkaappien yläpuoliset tilat, leivinuunin päällys, keskuslämmityskattilan läheisyys...
- Kuivattavat tuotteet levitetään ritoiloiden päälle.
- Tärkeää on, että paikat ovat puhtaita, ilma on pölytöntä ja kiertää hyvin.

Uunikuivaus

- Onnistuu parhaiten kiertoilmauunissa. Tavalliseen ylä-alalämpöuuniin ei saa riittävän tehokasta ilmanvaihtoa. Molemmissa uuneissa ongelmana on myös se, että lämpötilaa ei saa tarpeeksi alhaiseksi.

Tuotteista ei tule laadukkaita, jos lämpö nousee yli 50 asteen. Yrttien aromeille jo tämäkin on aivan liikaa.

- Uuniritilöitten päälle pannaan leivinpaperi tai tiheä metalliverkko. Kiertoilmauuniin voi panna 2-3 ritilää kerrallaan ja uunin luukun pitää olla koko kuivauksen ajan vähän raollaan.

Kasvikuivurit

- Kuivuminen on nopeinta ja tuotteista tulee laadultaan hyviä. Haittapuolena voidaan pitää niiden muihin menetelmiin verrattuna korkeampaa energian kulutusta.

Yrttien ja lehtivihannesten kuivaus

- Vain nuoria, terveitä kasveja kannattaa kuivata.
- Luonnonyrtyt ja villivihannokset kerätään vain puhtailta kasvupaikoilta.
- Kuivaus on nopeampaa, kun kasvit kerätään aurinkoisten päivien jälkeen.
- Pölyiset kasvit huuhdellaan ja kuivataan ensin pyyhkeiden välissä.
- Yrtit kuivuvat nopeasti huoneenlämmössäkin. Kuivauslämpötila ei saa nousta yli 30 asteen. Lehdet ja varret kuivataan erikseen, mausteyrtit voidaan kuivata myös pieninä kimppuina.
- Yrtit ovat kuivia, kun lehdet murentuvat helposti ja varret napsahtavat poikki.

Juureksien kuivaus:

- Kaikki juurekset sopivat hyvin kuivattavaksi.
- Juurekset pestään, kuoritaan ja leikataan ohuiksi viipaleiksi tai suikaleiksi. Ne voi myös raastaa karkeaksi raasteeksi esimerkiksi monitoimikoneessa.
- Kuivattujen juuresten väri ja maku paranevat, jos ne ryöpätään ennen kuivaamista. Ryöppäysaika on suikaleiden koosta riippuen 2 - 5 minuuttia. Maksimilämpötila kuivauksessa on 50 astetta.
- Kuivat juurekset ovat kovia.
- Erittäin hyvin kuivattavaksi sopivat myös kaikki sipulit. Ne kuivataan ohuina renkaina. Sipulia ei tarvitse ryöpätä.

Marjojen kuivaus:

- Kaikkia marjoja voi kuivata.
- Parhaiten kuivuvat mustikka, ruusun kiulukat ja pihlajan- ja aronianmarjat. Halkaistut puutarhamansikatkin kuivuvat hyvin.
- Marjojen kuivumisaika on melko pitkä.
- Hyvin puhdistetut marjat levitetään ohuina kerroksina kuivausalustalle. Aluksi on hyvä käyttää alhaisempaa lämpöä. Jos marjat pannaan heti liian kuumaan, ne voivat mennä rikki, jolloin mehu pursuaa ulos. Maksimilämpötila marjoille on 50 astetta.
- Kuivaus on riittävää kun marjat ovat kovia.

Hedelmien kuivaus

- Jos kotipuutarhan omenasato on runsas, kuivaus on yksi mahdollisuus ottaa satoa talteen.
- Kuivata kannattaa juuri kypsyneitä, tiivismaltoisia lajikkeita.
- Kotimaiset omenat kuivataan kuorineen. Huuhdo omenat, poista siemenkodat omenaporalla ja leikkaa omenat terävällä veitsellä noin 5 mm:n paksuisiksi viipaleiksi.
- Paras kuivatustulos saadaan kasvikuivureissa. Kuivauslämpö saa olla enintään 50 astetta. Kuivaaminen onnistuu huoneenlämmössäkin, mutta kestää 3 - 4 päivää.
- Omenat ovat kuivia, kun ne ovat nahkamaisen sitkeitä.

Sienten kuivaus

- Kuivaaminen on sienille hyvä säilöntätapa, sillä kuivatuissa sienissä maku- ja ravintoaineet säilyvät hyvin.
- Erityisen hyvin kuivattaviksi sopivia sienilajeja ovat mm. korvasieni, suppilo- ja kosteikkovahvero, mustatorvisieni, herkkutatit, ukonsieni, kelta- ja viiruvalmuska ja miedot haperot.
- Parhaiten kuivaaminen onnistuu erityisessä sienikuivurissa. Tavallisessa sähkölieden uunissa kuivaaminen on vaikeaa, sillä uuniin ei saa tehokasta ilmankiertoa. Lisäksi lämpöä on vaikea säätää sopivaan

kuivatuslämpötilaan eli 35 - 40 asteeseen. Jos lämpöä on yli 50 astetta, vesi irtoaa sienistä nopeasti, ne kypsyvät eivätkä enää pysty imemään itseensä vettä.

- Kiertoilmauunissa vaarana on lämmön nousu liian korkealle. Jos uuniin saa ilmankierron ilman lämpöä, kuivaus onnistuu varmemmin. Uunin luukku on hyvä pitää hieman raollaan. Matalan lämpötilan uuneja voi käyttää kuivatukseen, koska niissä lämpötilan säätö alkaa +30 asteesta. Jotta kosteus pääsee uunista ulos, on uunin luukku oltava hiukan auki.

- Sieniä voi kuivata ritilän päällä jonkin lämmönlähteen, esimerkiksi pakastimen tai jääkaapin yläpuolella. Omakotitaloissa asuvat voivat hyödyntää pannuhuoneen lämpöä. Jos käytettävissä on pyykinkuivauskaappi, myös sitä voi käyttää sienisadon kuivaukseen.

- Hyvin ohutmaltoiset sienet, kuten mustatorvisienet ja halkaistut suppilovahverot kuivuvat huoneenlämmössäkin. Myös hyvin tuulettuvan saunan lauteille voi imevän paperin päälle levittää sieniä kuivumaan, kun jälkilämpöä on vielä jäljellä. Kiuasta ei kuitenkaan pidä kytkeä päälle, sillä silloin lämpötila nousee liikaa. Alkukesän kuivina päivinä sieniä voi kuivata ulkonakin.

- Sienten kuivausaikaan vaikuttavat mm. sienilaji ja missä sieniä kuivataan. Sienikuivurissa kuivuminen kestää 3 - 6 tuntia, aikaan vaikuttaa sienilajin lisäksi kuivurin täyttöaste.

- Kuivattuja sieniä voi käyttää kuten tuoreitakin. Ennen ruoaksi valmistamista kuivatut sienet yleensä liotetaan, 1 dl sieniä, 2 - 3 dl vettä. Liotusajaksi riittää noin puoli tuntia. Liotusvesi voidaan lisätä ruokaan, ellei se ole kitkerää. Korvasienten liotusvettä ei pidä käyttää. Lisäksi kuivatut korvasienet on liotuksen jälkeen vielä keitettävä kahteen kertaan kuten tuoreet korvasienet. Ohutmaltoiset sienet voidaan rusentaa suoraan esim. keittoihin, taikinoihin, kastikkeisiin tai patoihin. Kuivatut sienet voi myös rouhia jauheeksi huhmaressa tai kaulimella ja lisätä ruokaan mausteen tavoin.

Hyödyllisiä linkkejä:

Retkikohteita pääkaupunkiseudulla:

<http://www.vihreaveraaja-hanke.fi/materiaalipankki/retkikohteita-paakaupunkiseudull/>

Lasten- ja nuorten puutarhakerho:

<http://www.lastenpuutarha.fi/tervetuloa/>

Puutarha- ja luontokeskus Gardenia:

<http://www.gardenia-helsinki.fi/>

Puutarha:

<http://www.martat.fi/puutarha/>

<http://www.hyotykasviyhdistys.fi/>

<http://kaupunkiviljely.fi/>

<http://www.biolan.fi/suomi/puutarhaharrastajat/puutarhatieto>

<http://www.nicehouse.fi/puutarha/ajankohtaista/vvinkit.htm>

Luonto:

<http://www.luontokoulut.fi/jasensivut.php>

<http://www.luontoon.fi/sivut/default.aspx>

<http://lehti.luontoportti.fi/fi/>

<http://www.luontoon.fi/RetkeilynABC/Sivut/Default.aspx>

<http://www.sll.fi/>

Talviaikaa

Kalastukseen ja kaloihin liittyvää tietoutta:

Kalastajan kepposet

Suomen vapaa-ajankalastajat

Luonnollista Helsinkiä -opas:

<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/fd3912004a14decebe3afeb546fc4d01/LuonHKIfi.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=fd3912004a14decebe3afeb546fc4d01>

Eläimet:

<http://suomenkarvakaverit.fi/>

Luontoaiheisia tehtäviä, pelejä, leikkejä:

[Orava ja vaahtera](#)

[Leikkipiha kortit](#)

Luonnossa liikkuminen ja siihen liittyvät harrastukset:

<http://www.luontoon.fi/harrastukset/Sivut/Default.aspx>

Luontopolut:

http://www.hel.fi/hki/HKR/fi/Viheralueet/Mets_t+ja+muut+viheralueet/Luontopolut

Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus:

<http://www.maakasvatus.fi/>

<http://www.aurinkojuhla.net/>

<http://www.hel.fi/hel2/ymk/ekohaaste/>

<http://www.hel.fi/hel2/ymk/julkaisut/oppaat/ympopas/Kehyssivut.htm>